Ukraińskie Pismo Podlasia

4 (200) 2025

Cena 8,00 PLN VAT 5%

200

NAD BUHOM I NARWOJU

www.nadbuhom.pl

НАД БУГОМ І НАРВОЮ

ISSN 1230-2759

eprasa.pl f6a244858b

Данило кнѧзь... приде ко градоу Дорогъычиноу... и ѡбьновивъı и, созда церковь прекрасноу свѧтое Бгородици и рече: Се градъ мои преже бо приѧхъ и копьемь.

eprasa.pl f6a244858b

200 — на добрий початок

Сталося – двохсотного номера дождаліся! Заняло нам тоє 35 літ, бо перший номер з друку вийшов у 1991 рокові, колі й почалися імпрези, якіє сталі фестивалямі української культури, а тоже прозвучалі в радіві перші україномовни передачі з Білостоку. Од того часу помінялося немало, бо не оно в політиці і техніці з технологією, але наветь у кліматові. Не помінялося однак найголовнійше: в кожному номерові опісуємо тоє, що діється нініка – сучасность, тоє, що передалі нам предкі – мову й народну культуру, а ще й пригадуємо тоє, що забулі мінулі поколіня – історію! Так що Ви, будь ласка – читайте, а ми – беремося за дальшу редакторську роботу (й календар 2026 року). **Ре-Д.**

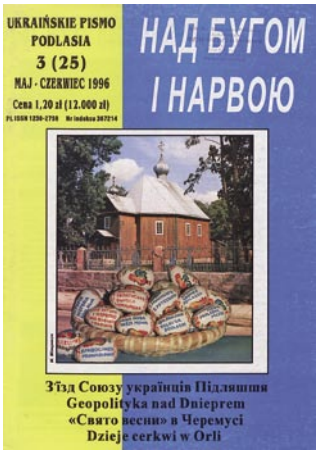

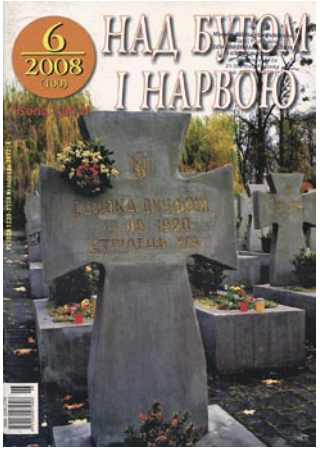

Старі номери, не лише ювілейні, можна читати на Bialska Biblioteka Cyfrowa: bbc.mbp.org.pl (шукайте Nad Buhom i Narwoju)

НАД БУГОМ І НАРВОЮ

NAD BUHOM I NARWOJU

ЛІТО — 4 (200) 2025 — LATO

„Nad Buhom i Narwoju" to czasopismo stworzone w 1991 roku przez środowisko młodzieży ukraińskiej urodzonej na terenie pomiędzy Bugiem, Puszczą Białowieską i północnymi brzegami Narwi – adresowane do wszystkich, którzy interesują się życiem społecznym, historią i kulturą ukraińskojęzycznych mieszkańców historycznej ziemi bielskiej, drohiczyńskiej, mielnickiej i brzeskiej, znanych zresztą nie tylko pod dawnym mianem Rusinów i współczesnym Ukraińców, ale też Małorusinów, Białorusinów lub po prostu prawosławnych. ❖ «Над Бугом і Нарвою» то часопис створений 1991 року середовищем української молоді з міст і сіл поміж Бугом, Біловезькою пущею і північними берегами Нарви – видаваний для всіх, хто тут проживає й цікавиться суспільним життям, історією і культурними справами україномовного населення.

ЗМІСТ НОМЕРА ❖ SPIS TREŚCI

С. Савчук, *Український фестиваль «На Івана, на Купала 2025». Винятково без дощу і традиційно — з тисячами учасників* 2
Г. Купріянович, *Пам'яті рідних братів, синів Холма, українських державотворців, будителів Холмщини…* 5
L. Łabowicz, *Wieści nie tylko z podlaskich miast i wsi* 8
A. Pabjan, *Z ukraińskimi pieśniami Podlasia po Złotą Basztę* ... 11
В. Ворон, *Наші на Підляшші* 12
L. Łabowicz, *Integrują i kultywują tradycję. Koła gospodyń na Podlasiu* 16
С. Савчук, *Подорож у внутрішній світ. Виставка мистецьких робіт Ольги Данової* 20
D. Krasnodębski, *Szkice badacza podlaskich pradziejów. Grody i horodyszcza: Drohiczyn* 21
R. Wysocki, *Kościół prawosławny na Północnym Podlasiu a granice państwa ukraińskiego w roku 1918* 27
J. Danieluk, *Struktura prawosławnej sieci parafialnej powiatu bielskiego w okresie międzywojennym* ...32
S. Kulik, *„Na Iwana, na Kupała"* 37
W. Waszczuk, *Swjataja Hora Hrabarka* 37
Z pamiętnika Pawła Hawryluka. Powrót do Wólki: zgliszcza i tyfus 38
(ред.), *З організованого життя над Бугом і Нарвою* 41

НАША ОБКЛАДИНКА

Стор. I: Славний, бо «літописний», город Дорогичин – залишилося по ньому городище, хоч і в більшості поглинуте Бугом, а все ж величне, вид з якого захоплює гостей, що прибувають з Києва, Львова, Луцька та інших, не менш у історії записаних міст. **Стор. II:** Данило Романович, не лише засновник Львова, але й найбільш у дорогичинську історію вписаний руський князь, що саме тут побудував «церков прекрасну святоє Богородиці», відтак приймав у ній королівську корону (картина Тамари Волощенко, 2001). **Стор. III–IV:** Храм Св. Миколи – остання з дорогичинських церков, в якій збереглась також ікона Богородиці, у 1640 р. пожертвувана православним шляхтичем, мабуть з Лазова, церкві Св. Трійці. *Фотографії Ю. Гаврилюка.*

eprasa.pl f6a244858b

Український фестиваль «На Івана, на Купала 2025»

Винятково без дощу і традиційно — з тисячами учасників

19 липня над водосховищем Бахмати в Дубичах Церковних пройшов черговий вже Український фестиваль «На Івана, на Купала». Були пісні та танці, купальські обряди, ярмарок рукоділля та регіональної кухні, вогнеграй, віночки, фольк-рокова забава та дискотека. Була також неповторна атмосфера і тисячі людей, які хотіли її відчути.

Є такий день в половині липня, після свята Апостолів Петра і Павла, коли багато доріг і стежечок на Підляшші веде над водосховище Бахмати, що в дубицькій ґміні. З'їжджаються туди люди з місцевості, сусідніх ґмін, з-поза Гайнівського повіту, також з інших частин Польщі, а то й закордону. Їдуть як на свято, багато, й здається з кожним роком щораз більше, вдягає вишивані сорочки, а дівчатам та жінкам стильно мати на голові сплетений віночок. Домініка Гапунович у віночку виступала на сцені.

– *Вже від пару літ я сама виплітаю той віночок* – говорить членкині ансамблю «Ранок». – *З подругами збираю день раній барвіночок, потом ходимо, співаємо, а на кінець маємо обряд купальської ночі, де входимо до води. Пускаємо вінки, а хлопці вбігают до води, збирают тиї вінки. Ми хочемо міти щастя – щоб которийсь злапав наш віночок. Коли вже знаємо, который злапав той наш, питаємо – забираєш чи оддаєш для мене? Но й дівчина децидує, яка буде її доля з тим вінком.*

Тобто все тут згідно з купальським ритуалом. А історія фольклорного дійства і чи не найбільш успішного заходу українців Підляшшя почалась над Бахматами в 1998 році, коли вперше залунали там купальські пісні.

– *З Купалою чекаємо аж одсвяткуємо Петра і Павла* – говорить війт ґміни Леон Малашевський – *коб тут згуодно з традицією в пуост не робити спєвок і тої засади тримаємось щороку. А то вже, як пометаю, 27-й раз спотикаємось, а я як вуойт то вже 15-й раз, значиться кусок історії тут творимо на очах. Добре, що то у нас одбивається і що учасникі дописуют. Туристи тоже приїжджают, тиї що користают з кватер агротуристичних тоже вибираються на Купалу.*

eprasa.pl f6a244858b

На пітвредження слів війта не треба довго чекати, бо перша пара глядачів, яку я зустрічаю, це люди десь з Польщі, які сказали, що про фестиваль довідались вранці при сніданку від господаря місцевої агросадиби і вирішили побачити, що це таке. Чергові особи, з якими говорю, також кажуть, що є тут вперше, а довідались про захід з інтернету. Не зважаючи, що це перший раз – дівчина має на голові віночок з трав та квітів, яких назбирала в лісі і сама швиденько сплела.

Фестиваль має вже відпрацьовану роками формулу і сценарій. Починає його похід колективів до купальської сцени, яка розташована над водою.

Валентина та Іван Томчуки вже не пам'ятають докладно, скільки разів так марширували по Бахматах. З дуб'яжинською «Родиною» на купальському святі виступають від самого початку. Були учасниками цього першого, яке відбулось над Нарвою неподалік Плесків у 1996 році.

– *Тепер то вже як якийсь одпуст – так мнуого люди приїжджає. То добре, що такоє робиться і гоже, що не забуваємо своєї мови, що молодьож приїжджає, молодиї виступают, молодиї слухают* – говорить пан Іван. – *А то такоє магічне свято, і природа такая хороша, вода і ансамблюв мнуого – можна познайомитись, зі знайомими привітатись* – додає пані Валентина.

Колективи, які беруть участь в концерті, це здебільше місцеві гурти. Стало вже традицією, що на Бахматах співають лавреати Конкурсу української пісні «З підляської криниці». Отже на карті можна знайти такі місцевості, з яких виконавці, що заспівали і затанцювали, як: Більськ, Гайнівку, Черемху, Білосток, Вуорлю, Левково Старе, але й учасників з дальших сторін.

Тетяна Стригун з Легіонова на Купалі в Дубичах вперше, але Підляшшя вже знає, бо неодноразово виступала на конкурсах і концертах Союзу українців Підляшшя.

– *Це грандіозний фестиваль* – говорить і згадує, що перед війною також брала участь у різних купальських заходах, також бачила

eprasa.pl f6a244858b

різні обряди. – *Але можу сказати, що цей фестиваль на одному з найвищих рівнів – навіть в Україні не побачиш такого* – підкреслює співачка.

Про те, що на заході в Дубичах Церковних варто побувати, знають також політики. В цьому році на українську Купалу завітало багато війтів і бургомістрів поблизьких ґмін та міст. Було також двох підляських віцевоєводів: Павел Крутуль й Міхал Гонсовський, був і віцеміністр рільництва і розвитку села Стефан Краєвський. Про підляську, українську подію пам'ятали також в Посольстві України у Польщі, яку представляла І секретар Лариса Сидоренко.

– *Я дуже позитивно вражена цим заходом* – говорить дипломатка. – *Це дуже важливо, особливо в цей час, коли Україна протистоїть російському агресору, підтримувати українську ідентичність, плекати українську культуру і показувати нашому молодому поколінню, а також нашим справжнім друзям – полякам – як це любити Україну, як це бути українцем, як бути вдячним і як бути гордим за свою історію, за свою культуру. Нам дійсно є що показати.*

Фестиваль «На Івана, на Купала» вразив масштабом також учасників колективу «Гаразд» з Гданська – який побіч підляських «Гойраків» розігрівав і поривав до стрибків та танців фестивальну аудиторію під час нічного фольк-рок концерту.

– *Думки, щоб приїхати на Підляшшя, були вже раніше і то не лише на фестиваль, а просто так. Але не вдалося* – говорить лідер гурту Петро Ярмола. – *А цього року приїхали вперше на захід з цілою нашою командою. Я є під враженням, що стільки народу приїхало на цей фестиваль. Коли вернемось на Помор'я, будемо всім розказувати, що тут є такий чудовий захід, в так чудовому місці.*

«На Івана, на Купала» це не лише музика, але також Купальський ярмаркок – кермеш народного рукоділля і регіональної кухні. То тут можна купити вишиванки і кераміку з України, жіночі прикраси, місцевий мед, побачити, як працювали колись ковалі чи гончарі. Можна також з'їсти страви, які пам'ятємо з часів дитинства. На ярмарку в цьому році вперше продавали свої страви членкині Гуртка сільських господинь «Кошков'янки» з Кошків.

– *Привезлі картоплі із скваркамі, бурачани холоднік на маслянці* – говорить голова гуртка Катерина Плішко й продовжує вичисляти: *бабу картопляну, картаче з м'ясом, пайду хлі*ба із шмальцьом з квашаним огурком і цібульою. Булка дрожджова з ягодамі тож є. Перед тим приїжджалі тут як гости, щоб подивитись, послухати і тож булі клієнтамі, а в туом рокові заризикувалі й прии*халі погандльовати.*

В суботній вечір всі однак найбільше чекали на обряд. Це по справжьому кульмінація подій на Бахматах. Вже надовго перед його показом з вогнищем, з водінням деревця – Марени, вінками, натовп людей перемістився ближче місця, де відбувалося купальське дійство. На жаль, не всім вдалося його побачити з близька. В цьому році обряд мав новинку, бо представляли його разом з підляським ансамблем «Ранок» діти з України – з рівненського колективу «Ранкова роса». Ансамбль був учасником фестивалю «Підляська октава культур» у Білостоці й зміг виступити також у Дубичах Церковних. Як говорить його керівник Алла Ковальчук – це не перший їх виступ на фестивалі «На Івана, на Купала».

– *Вдалось привезти більше дітей, менших і більших. Звісно, непроста ситуація, щоб їх вивезти за кордон, але диво дивись – батьки роблять все для того, щоб діти виїхали і відволіклись від тої страшної війни. В нас в цьому році експеримент – разом з «Ранком» робимо цей обряд і буде він проводитись біля води, не на сцені. А раніше проводили ми спільні репетиції онлайн.*

Вінки попливли, за ними стрибнули хлопці – містерія виповнилась, хоч як кажуть організатори фестивалю – прадавнє дійство це очевидно лише інспірація і виправна точка до презентації української культури, до гарного проведення літнього вечора, але також звернення уваги на потребу збереження таких цінностей, як мова, пісня. Для ґміни це також промоція туризму в регіоні, який останнім часом, з приводу напруженої ситуації на кордоні, зменшився.

– *Це є звичайно багато роботи і то не для одної людини, а для цілого, скажемо, штабу* – говорить координатор фестивалю, заступник голови Союзу українців Підляшшя Андрій Артем'юк. – *Ця праця, правду кажучи, розкладається на місяці. Але думаю, вже досвід маємо немалий. Намагаємось, щоб ця іпмреза була щораз кращою. Ці тисячі осіб, які приїжджають тут, є цього доказом, тим більше, що приїжджають неодноразово. Це для нас великий стимул.*

Славомир САВЧУК
(Радіо Білосток)
Фото Л. Лабович

eprasa.pl f6a244858b

Пам'яті рідних братів, синів Холма, українських державотворців, будителів Холмщини...

Коли називаємо ключові постаті, заслужені для українського життя Холма і Холмщини першої половини XX ст., тоді мусять прозвучати імена Антона і Павла Васильчуків, двох рідних братів, від поколінь зв'язаних з цим княжим містом. Їхня багатогранна і послідовна діяльність викликає подив і повагу, адже були вони активні в багатьох сферах політичного, економічного, культурного, громадського життя Холмщини. 10 травня відбулися в Холмі відзначення пам'яті цих двох видатних постатей українського національного життя, приводом для чого були роковини їхнього упокоєння: 90-річчя смерті Антона Васильчука (1885-1935) та 80-річчя смерті Павла Васильчука (1893-1945).

Постаті Антона і Павла Васильчуків призабуті, хоч відіграли вони ключову роль в українському національному житті Холмщини першої половини XX ст. Варто нагадати, що цих двох уродженців Холма стало лідерами українського національного руху на Холмщині на початку XX ст. У 1917-1919 рр. були вони заангажовані у будування самостійної української держави: Антін Васильчук був повноважним міністром уряду Української Народної Республіки у справах репатріації (1918-1919), а ймовірно також членом парламенту незалежної української держави – Української Центральної Ради (1917-1918); Павло Васильчук працював у державних структурах УНР, а згодом був представником екзильного уряду УНР (1944). У міжвоєнний період були вони очільниками українського життя на Холмщині і Південному Підляшші у різних сферах: культурній, господарчій та політичній. Обидва брати були депутатами Сейму Республіки Польща у 20-і роки XX ст., а Антон Васильчук був головою Української парламентської репрезентації в Сеймі РП першого скликання.

Урочистості почалися молитвою біля родинної могили сім'ї Васильчуків на православному кладовищі на вул. Львівській, де похоронені брати Антін і Павло Васильчуки. Почав їх автор цих слів, як голова Українського Товариства, наголошуючи на значенні вшанування пам'яті цих визначних постатей історії міста Холма. Панахиду за Антона і Павла Васильчуків совершили о. митрофорний протоієрей Іван Лукашук та отець Матвій Ящук. Співав хор Кафедральної православної парафії св. ап. Івана Богослова в Холмі під диригуванням Сергія Горбачевського. Панахида правилася українською мовою та церковнослов'янською з українською вимовою. Важливе слово після неї сказав о. митр. прот. Іван Лукашук, вказуючи на родинні коріння і значення братів Васильчуків. Згодом на родинній могилі родини Васильчуків покладено вінки: від імені українців Холма і Люблина – делегація Українського Товариства, а від Почесного консула України в Холмі – керівник офісу консула Ельжбета Байкевич-Каліщук.

Невдовзі у Холмській публічній бібліотеці ім. Марії Пауліни Орсетті у Холмі відбувся науковий симпозіум «Антон і Павло Васильчуки та їхня роль в українському національному житті Холмщини першої половини XX століття». Захід відкрив автор цих рядків від імені головних організаторів:

Українського Товариства та Підляського наукового інституту, вказуючи на потребу збереження пам'яті про визначних синів Холма та привітавши гостей.

До слова запрошено офіційних гостей. Спочатку прозвучали звернення почесних патронів заходу. Учасники мали можливість почути з екрану виступ Надзвичайного і Повноважного Посла України в Республіці Польща Василя Боднара, який підкреслив важливість проведення таких заходів, які «дають можливість пам'ятати про відомих українців, плекати українське, вивчати досвід столітньої давності». Наголосив він, що «брати Васильчуки вписані в історію України назавжди, вони представляли український народ і Українську Народну Республіку, працюючи на благо нашої держави у ці складні і буремні часи». Згодом був зачитаний лист Маршалка Сейму Республіки Польща Шимона Головні, який підкреслив, що Антон і Павло Васильчуки були «послами Сейму, які в парламенті Другої Речі Посполитої представляли українську громадськість Холмської землі». Наголосив також, що «Їхні імена вписані на сторінки історії польського парламентаризму як свідчення того, що у найвищому органі законодавчої влади держави є місце для представників усіх громадян Республіки Польща, включаючи національні меншини». Спікер польського парламенту завершував: «Брати Васильчуки були прихильниками поль-

eprasa.pl f6a244858b

сько-українського порозуміння, шукали такої моделі держави, щоб було в ній місце для всіх, незалежно від національності, релігії, мови чи культури». Зі словами до присутніх звернулися також: Почесний консул України в Холмі Станіслав Адам'як, депутат Львівської обласної ради Петро Цеголко, о. митрофорний протоієрей Іван Лукашук, в.о. настоятеля православної парафії в Бончі та о. Матвій Ящук, який представляв настоятеля православної парафії св. Івана Богослова в Холмі о. прот. д-ра Ярослава Щура.

Прийшов час на наукові доповіді. Першим виступив проф. Мірослав Шуміло з Університету Марії Кюрі-Склодовської у Люблині, автор книжки «Antoni Wasyńczuk 1883-1935. Ukraiński działacz narodowy i polityk» та найкращий спеціаліст по історії родини Васильчуків. Люблинський дослідник дистанційно представив доповідь «Українська інтелігентська родина Васильчуків з Холма», у якій накреслив історію цієї важливої для Холма і української громадськості регіону родини від часів поселення в Холмі до сучасності. Другим виступив автор цих рядків, який представляв Підляський науковий інститут. Як результат своїх досліджень історії українського національного життя Холмщини і Південного Підляшшя міжвоєнного періоду, представив я доповідь: «Діяльність Антона та Павла Васильчуків в українському національному житті на Холмщині в міжвоєнний період». У ній вказав на різні виміри діяльності обох братів на Холмщині, починаючи від доброчинної діяльності та початки репрезентації українського населення Холмщини і інших регіонів у перших роках незалежної Польщі, їхню роль у діяльності Товариства «Рідна Хата» і українському культурному житті, творення українського кооперативного руху, видавничу і редакторську діяльність чи, врешті, їхню активну політичну діяльність. Останнім виступав з доповіддю український історик і письменник з Більська Юрій Гаврилюк, який є головним редактором Українського часопису Підляшшя «Над Бугом і Нарвою» та заступником директора Підляського наукового інституту. У доповіді «Місце Холма в українській національній традиції» дослідник дав широку панораму значення в історії українського народу міста, заснованого князем Данилом Галицьким від часів середньовіччя по XX ст.

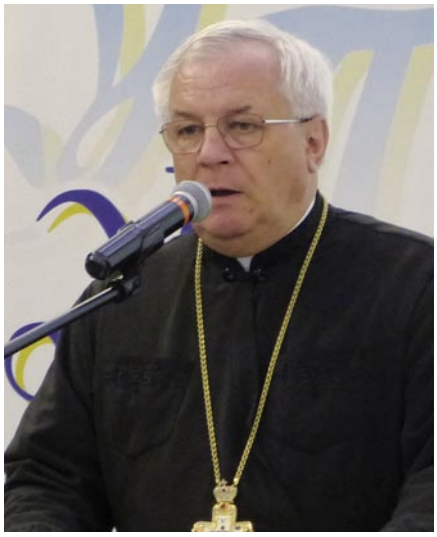

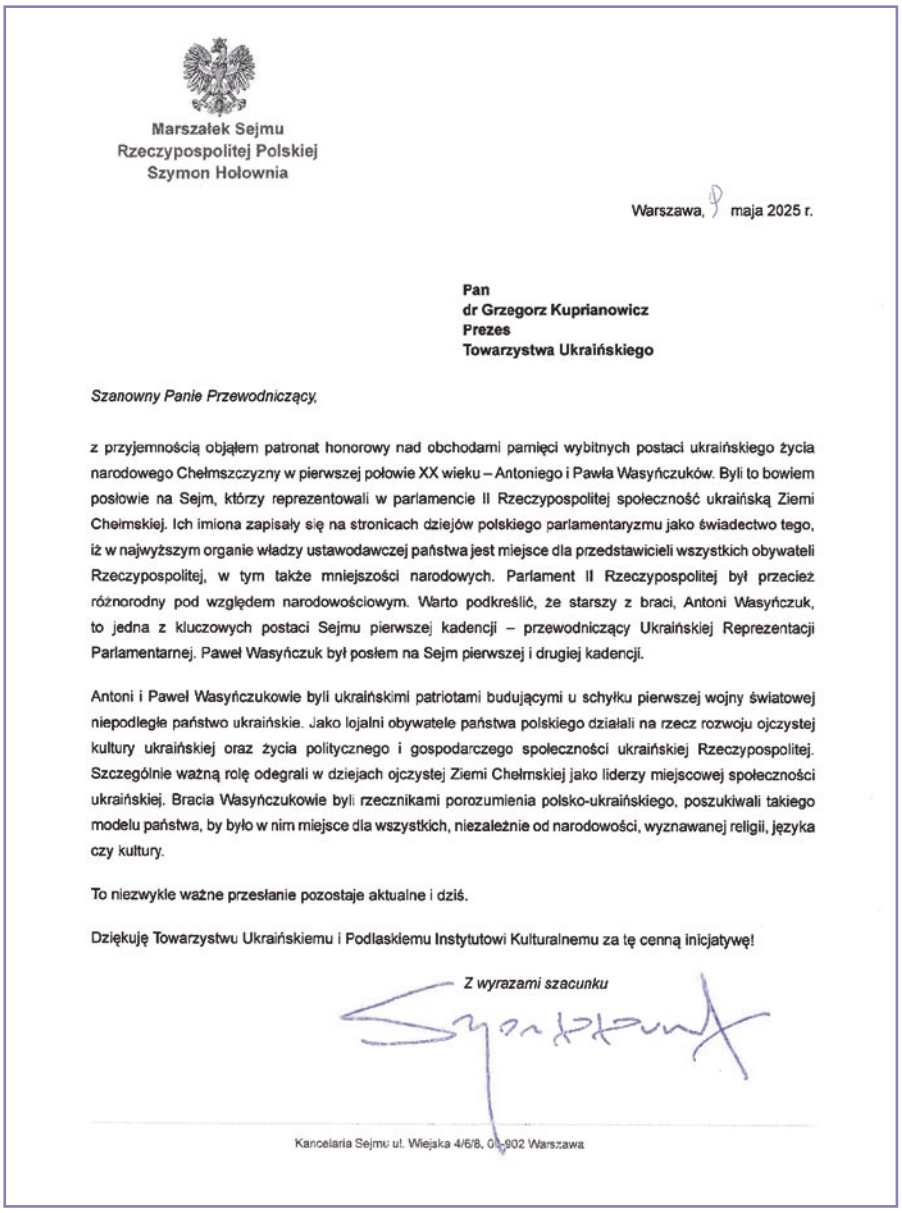

Marszałek Sejmu
Rzeczypospolitej Polskiej
Szymon Hołownia

Warszawa, 9 maja 2025 r.

Pan
dr Grzegorz Kuprianowicz
Prezes
Towarzystwa Ukraińskiego

Szanowny Panie Przewodniczący,

z przyjemnością objąłem patronat honorowy nad obchodami pamięci wybitnych postaci ukraińskiego życia narodowego Chełmszczyzny w pierwszej połowie XX wieku – Antoniego i Pawła Wasyńczuków. Byli to bowiem posłowie na Sejm, którzy reprezentowali w parlamencie II Rzeczypospolitej społeczność ukraińską Ziemi Chełmskiej. Ich imiona zapisały się na stronicach dziejów polskiego parlamentaryzmu jako świadectwo tego, iż w najwyższym organie władzy ustawodawczej państwa jest miejsce dla przedstawicieli wszystkich obywateli Rzeczypospolitej, w tym także mniejszości narodowych. Parlament II Rzeczypospolitej był przecież różnorodny pod względem narodowościowym. Warto podkreślić, że starszy z braci, Antoni Wasyńczuk, to jedna z kluczowych postaci Sejmu pierwszej kadencji – przewodniczący Ukraińskiej Reprezentacji Parlamentarnej. Paweł Wasyńczuk był posłem na Sejm pierwszej i drugiej kadencji.

Antoni i Paweł Wasyńczukowie byli ukraińskimi patriotami budującymi u schyłku pierwszej wojny światowej niepodległe państwo ukraińskie. Jako lojalni obywatele państwa polskiego działali na rzecz rozwoju ojczystej kultury ukraińskiej oraz życia politycznego i gospodarczego społeczności ukraińskiej Rzeczypospolitej. Szczególnie ważną rolę odegrali w dziejach ojczystej Ziemi Chełmskiej jako liderzy miejscowej społeczności ukraińskiej. Bracia Wasyńczukowie byli rzecznikami porozumienia polsko-ukraińskiego, poszukiwali takiego modelu państwa, by było w nim miejsce dla wszystkich, niezależnie od narodowości, wyznawanej religii, języka czy kultury.

To niezwykle ważne przesłanie pozostaje aktualne i dziś.

Dziękuję Towarzystwu Ukraińskiemu i Podlaskiemu Instytutowi Kulturalnemu za tę cenną inicjatywę!

Z wyrazami szacunku

Kancelaria Sejmu ul. Wiejska 4/6/8, 00-902 Warszawa

eprasa.pl f6a244858b

Після доповідачів зі словом звернувся до присутніх Олександр Волошинський – заступник голови Львівського суспільно-культурного товариства «Холмщина» та заступник голови об'єднання товариств депортованих українців «Закерзоння». Звершенням пропам'ятних заходів став концерт хору Кафедральної православної парафії св. ап. Івана Богослова в Холмі під диригуванням Сергія Горбачевського. Хор виконав ряд пасхальних піснеспівів церковнослов'янською мовою, а також українські церковні пісні Холмщини.

Під час закриття симпозіуму автор цих слів, як голова Українського Товариства та директор Підляського наукового інституту, висловив подяку всім, хто був причетний до організації заходу: почесним патронам, співорганізаторам, медіа-патронам, установам, які фінансували відзначення. Особливо подякував особам, які безпосередньо включилися в підготовку та проведення урочистостей.

Організаторами холмських відзначень пам'яті синів Холма Антона і Павла Васильчуків були Українське Товариство та Підляський науковий інститут. Співорганізаторами стали: Почесний консул України в Холмі, Фундація Партнерство та співпраця (Холм), Православна парафія св. ап. Івана Богослова в Холмі, Холмський центр православної культури у Холмі, Холмська публічна бібліотека ім. Марії Пауліни Орсетті у Холмі. Відзначення відбулися завдяки дотації Міністра внутрішніх справ і адміністрації РП та за фінансової підтримки Фундації Партнерство та співпраця (Холм). Дуже важливим і символічним був факт, що почесний патронат над відзначеннями пам'яті державних діячів Української Народної Республіки та послів до Сейму РП взяли Маршалок Сейму Республіки Польща Шимон Головня та Надзвичайний і Повноважний Посол України в Республіці Польща Василь Боднар. Медіа-патронат прийняли українські видання: Український часопис Підляшшя «Над Бугом і Нарвою» та Український тижневик «Наше слово», а також публічні медіа регіону: Польське радіо Люблин та Польське телебачення Люблин.

На відзначення прибули українці з Холма і Люблина, а також польські друзі України. Офіційними гостями були: Почесний консул України в Холмі Станіслав Адам'як, делегація Львівської обласної ради – депутати Львівської обласної ради: Соломія Риботицька, Тетяна Письменна, Петро Цеголко, в.о. настоятеля православної парафії в Бончі о. митрофорний протоієрей Іван Лукашук, отець Матвій Ящук з Холма, який представляв настоятеля православної парафії св. Івана Богослова в Холмі о. прот. д-ра Ярослава Щура; голова Львівського суспільно-культурного товариства «Холмщина» Ірина Гринь, заступник голови Львівського суспільно-культурного товариства «Холмщина» та заступник голови об'єднання товариств депортованих українців «Закерзоння» Олександр Волошинський, головний редактор Українського часопису Підляшшя «Над Бугом і Нарвою» та заступник директора ПНІ Юрій Гаврилюк, головний редактор Українського тижневика «Наше слово» Павло Лоза, заступник голови Українського Товариства Владислав Ковальський з Березна, заступник голови управи Фундації Партнерство та співпраця (Холм) Ельжбета Байкевич-Каліщук. Помітною та знаковою була відсутність на відзначеннях представників державних і самоврядних властей міста та регіону, а також брак зацікавлення заходами в пам'ять визначних українців Холма з боку місцевих засобів масової інформації.

Холмські відзначення були нагаданням визначних особистостей братів Васильчуків, які заслуговують пам'яті наступних поколінь. Відзначення в честь Антона і Павла Васильчуків стали важливим елементом відбудовування історичної пам'яті про українські традиції Холмщини. Адже ті два рідні брати були ключовими особистостями українського національного життя Холмщини першої половини XX ст. Проте, пам'ять про них завмерла, не чули про них навіть численні холмщаки, чи то проживаючі в Україні, чи на рідній Холмщині. Це забуття було результатом драматичних історичних подій жахливих десятиліть, які прийшли після смерті братів Васильчуків. У наступних роках українські традиції, мова і культура були майже повністю усунуті з цього життя регіону.

Цьогорічні відзначення: панахида і науковий симпозіум були лише кроком в напрямку привернення пам'яті про братів Васильчуків. Проте потрібно виконати наступні кроки в цьому напрямку. Зокрема необхідним є відновити могилу родини Васильчуків, помістити на неї дошку українською мовою з інформацією, ким були ті, хто там спочиває. Логічним було б вшанувати ці визначні постаті історії Холма і Холмщини у топографії їх рідного міста. Корисним для показання справжньої багатокультурності Холма було б дати згадки про них у місцевому музеї чи в популярних виданнях про історію міста. Чи вдасться це все зробити, залежить від багатьох чинників… Залежить це від детермінації тих, які бачать таку потребу збереження історичної пам'яті про Антона і Павла Васильчуків. Залежить також від заангажування нечисленної місцевої української громади (та підтримки для цього всієї української громадськості в Польщі). Залежить помітно від позиції та підтримки української держави. Але великою мірою залежить від ставлення більшості – місцевого польського суспільства та державних і самоврядних властей Польщі, адже меншина може зробити стільки, на скільки дозволить їй більшість…

Григорій КУПРІЯНОВИЧ
Фото Ю. Гаврилюка та Архів ПНІ

eprasa.pl f6a244858b

Wieści nie tylko z podlaskich miast i wsi

DOBROWODA. **31 maja** na placu przy świetlicy w Dobrowodzie odbył się Dzień Dziecka, organizowany przez miejscowe koło gospodyń wiejskich w ramach projektu „Dobrowoda-dzieciom! Siła wspólnego działania". Było wiele atrakcji dla najmłodszych: malowanie twarzy, brokatowe tatuaże, warkoczyki, balonowe zawijańce, dmuchańce, piana, animacje i wiele innych propozycji dla całych rodzin.

W ramach tego samego projektu **10 lipca** w świetlicy w Dobrowodzie odbyły się pierwsze z czterech zaplanowanych warsztatów, na których dzieci pod okiem dorosłych robiły kwiaty z bibuły. Z kolei **17 lipca** zorganizowano drugie spotkanie, podczas którego przypominano i uczono najmłodszych, jak się robi korowaja weselnego. Kolejne warsztaty zaplanowano w **sierpniu**. Partnerem projektu jest Fundacja LOTTO im. Haliny Konopackiej.

BIELSK PODLASKI. **1-8 czerwca** świętowano 43. Dni Bielska Podlaskiego. W różnych częściach miasta przez osiem dni odbywały się wydarzenia kulturalne, sportowe i rekreacyjne, były stoiska z rękodziełem, obrazami, ceramiką, regionalnymi przysmakami i wyrobami artystycznymi. Na mieszkańców czekało wiele atrakcji: spacer historyczny, piknik rodzinny – „Kocing", przygotowany przez stowarzyszenie „Bielskie Babeczki", koncerty zespołów lokalnych i gwiazd polskiej sceny muzycznej, odbyła się jubileuszowa, 20. edycja Międzynarodowego Festiwalu Piosenki im. Tomasza Ringa „Podlaska Nuta". Tradycyjnie już podczas imprezy można było się zapoznać z kulturą ukraińską z Podlasia i Ukrainy.

Już pierwszego dnia w amfiteatrze miejskim w ramach „Pikniku Rodzinnego" występowały zespoły działające przy Bielskim Domu Kultury. Wśród nich był Ukraiński Zespół Pieśni i Tańca „Ranok" z Bielska Podlaskiego.

We wspólnym świętowaniu brały udział delegacje z zagranicznych miast partnerskich Bielska Podlaskiego z Mołdawii, Rumunii i Ukrainy, których przedstawiciele ze sceny głównej Dni Bielska pozdrowili mieszkańców. Gościnnie na imprezie wystąpiły dwa huculskie zespoły z Rachowa na Zakarpaciu w Ukrainie – zespół muzyki instrumentalnej oraz grupa taneczna. Rachów to jedno z miast partnerskich Bielska Podlaskiego. Goście byli też na wieczorze integracyjnym z ukraińskim zespołem folklorystycznym „Rodyna" z Dubiażyna.

PODLASKIE. **27 czerwca** zakończył się rok szkolny 2024/2025. W Podlaskiem zajęcia języka ukraińskiego, podobnie jak w latach ubiegłych, prowadzono w sześciu placówkach. Były to: Przedszkole Nr 9 Leśna Polana w Bielsku Podlaskim, Szkoła Podstawowa nr 4 im. A. Mickiewicza w Bielsku Podlaskim (oddzielne klasy ukraińskie), Zespół Szkolno-Przedszkolny w Czeremsze, Niepubliczna Szkoła Podstawowa św. św. Cyryla i Metodego w Białymstoku, Przedszkole Samorządowe nr 26 Integracyjne im. Joanny Strzałkowskiej-Kuczyńskiej w Białymstoku (punkt międzyprzedszkolny) oraz Szkoła Podstawowa nr 9 im. 42 Pułku Piechoty w Białymstoku. Ogółem w roku szkolnym 2024/2025 języka ukraińskiego jako języka mniejszości narodowej w województwie podlaskim uczyło się **381 dzieci** (dane z serwisu dane.gov.pl/pl/dataset/276,nauka-jezykow-mniejszosci-narodowych-etnicznych-i-jezyka-regionalnego – stan na **6 lutego 2025 r.**). Dla porównania, języka białoruskiego na poziomie przedszkola, podstawówki i liceum uczyło się w minionym roku szkolnym 1 988 uczniów, a języka litewskiego (podobnie jak białoruskiego – na wszystkich poziomach edukacyjnych) – 594.

KLESZCZELE. **5 lipca** nad zalewem Repczyce odbyły się otwarte warsztaty „Zbuduj dom Twoich pradziadków", na których chętni w różnym wieku próbowali swoich sił we wznoszeniu modelu domu drewnianego. Prowadzili je mistrzowie ciesielstwa ze Stowarzyszenia Wspierania Twórczości Samorodnej.

Z kolei **19 lipca** w „Hładyszce" w Kleszczelach odbyły się warsztaty snycerki podlaskiej, na których pasjonaci dawnej architektury drewnianej regionu pod okiem specjalisty z Działu Konserwacji Zabytków Muzeum Podlaskiego w Białymstoku tworzyli unikalne drewniane ornamenty inspirowane tradycyjnymi elementami zdobień: nadokiennikami, narożami budynków, lokalną ornamentyką snycerską. Tego samego dnia można też było posłuchać wykładu Mirosława Naumiuka „Zdobnictwo podlaskich domów drewnianych" poświęconego typologii i zasadom stosowania charakterystycznego dla regionu zdobnictwa oraz podstawom konserwacji drewna. Była to okazja, by dowiedzieć się, co czyni lokalną architekturę drewnianą tak wyjątkową i jak należy ją chronić.

Wydarzenia odbyły się w ramach projektu „Drewniane Kleszczele 2025". Jak czytamy na stronie Facebook MOKSiR Kleszczele „Projekt […] celebruje wyjątkowe dziedzictwo naszego miasteczka – tradycyjną, drewnianą zabudowę nadającą Kleszczelom niepowtarzalny klimat. To coś więcej niż tylko stare domy – to żywa historia, zakorzeniona w krajobrazie i pamięci mieszkańców".

Tegoroczna edycja projektu jest realizowana pod patronatem Narodowego Instytutu Dziedzictwa, a część wydarzeń zostanie zrealizowana we współpracy z instytutem w ramach Dni Architektury Drewnianej 2025 pod koniec **sierpnia 2025 r.** Zadanie zostało dofinansowane ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego pochodzących z Funduszu Promocji Kultury.

BIAŁYSTOK. **10-13** odbyła się 13. edycja festiwalu „Wschód Kultury / Inny Wymiar!". W ramach wydarzenia **12 lipca** ukraińsko-polski zespół „HrayBery" prowadził na Młynowej warsztaty taneczne (*foto na następnej stronie*). Zespół rekonstruuje i odtwarza zapomnianą muzykę, która na przełomie XIX i XX w. rozbrzmiewała na dzisiejszym polsko-ukraińskim pograniczu. W ramach festiwalu w Białymstoku grupa zagrała też **13 lipca** na zabawie tanecznej.

eprasa.pl f6a244858b

PODLASIE. 17-20 lipca w Białymstoku i ośmiu miejscowościach regionu odbywała się 17. edycja festiwalu „Podlaska Oktawa Kultur" – jednej z najważniejszych imprez folklorystycznych w regionie. Wystąpiło na niej 18 zespołów z 8 krajów świata: Polski, Ukrainy, Rumunii, Estonii, Białorusi, Ghany, Azerbejdżanu i Chorwacji. Nie zabrakło wśród nich wykonawców wykonujących muzykę ukraińską z Polski i Ukrainy.

Festiwal rozpoczął się od „POKtańcówki" na Młynowej w Białymstoku. Następnie na Rynku Kościuszki odbywały się główne koncerty festiwalowe. **18 lipca** przed białostocką publicznością wystąpił zespół „Rankowa Rosa" z Równego w Ukrainie pod kierownictwem Ałły Kowalczuk [Народний художній колектив традиційного поліського співу «Ранкова роса», *na foto po prawej*]. Oprócz Białegostoku młodzież z Ukrainy wystąpiła na Ukraińskim Festiwalu „Na Iwana, na Kupała", organizowanym przez Związek Ukraińców Podlasia **19 lipca**, oraz w ramach Oktawy – **20 lipca** w Janowie.

Oprócz zespołu z Ukrainy, na imprezie Podlaskiego Instytutu Kultury w Białymstoku występowali wykonawcy z Polski, którzy czerpią inspirację z tradycji ukraińskiej. **18 lipca** w Choroszczy i **19 lipca** w Białymstoku zaprezentowało się trio „Wernyhora" z Sanoka, które – jak czytamy na stronie Podlaskiego Instytutu Kultury: „…w muzyce karpackiej charakterystycznej dla pogranicza polsko-ukraińskiego znalazło piękno, niepowtarzalność i inspirację". Atrakcją tego dnia festiwalu było afterparty, na którym wystąpili Maxim & Oliczka, czyli raper Piotr Maksim oraz Aleksandra Iwaniuk, liderka ukraińskiego zespołu „Dobryna" z Białegostoku. Ich wspólny projekt to ciekawe połączenie muzyki hip-hop z tradycyjnymi pieśniami ukraińskimi.

BIAŁYSTOK. 18 lipca Zarząd Ośrodka Wspierania Organizacji Pozarządowych ogłosił listę rankingową organizacji pozarządowych, które dostaną dofinansowanie w ramach programu regrantingowego „Białystok integruje i edukuje". Wsparcie otrzymało łącznie siedemnaście projektów o wartości do 5 tys. zł każde. Zadania będą realizowane przy wsparciu Funduszu Narodów Zjednoczonych na Rzecz Dzieci (UNICEF) przy współpracy z Miastem Białystok.

Wszystkie wydarzenia są skierowane do mieszkańców Białegostoku, a ich celem jest budowanie akceptacji oraz więzi społecznych między białostoczanami a uchodźcami. Celem tej inicjatywy jest również przeciwdziałanie dyskryminacji ze względu na narodowość.

Maksymalną liczbę punktów w konkursie po raz kolejny zdobył projekt Fundacji na Rzecz Edukacji Formalnej i Nieformalnej oraz Integracji Społecznej „M-Patia". Tym razem organizacja założona przez Julię Panasiuk, migrantkę wojenną z Ukrainy, otrzymała środki na projekt „Działamy dla pokoju". Dofinansowanie otrzymało również drugie działanie „M-Patii" – „Wspieram siebie". Oba projekty będą realizowane od **1 września** do **15 października**.

eprasa.pl f6a244858b

CZEREMCHA. 25-27 lipca odbywały się wydarzenia jubileuszowego XXX Festiwalu Wielu Kultur i Narodów – „Ethno Festiwalu Czeremcha". Tradycyjnie były koncerty zespołów z różnych stron świata, a także liczne imprezy towarzyszące.

Na festiwalowej scenie w plenerze Gminnego Ośrodka Kultury w Czeremsze występowały zespoły z Polski, ale także z tak odległych krajów, jak np. Kenia, Chile, Turcja czy Izrael. Tradycyjnie byli też wykonawcy muzyki ukraińskiej.

Festiwal rozpoczął występ zespołu „Horyna" z Równego, który prezentuje tradycyjne pieśni ukraińskie. Ponadto na scenie festiwalowej wystąpiło polsko-ukraińskie eksperymentalne trio łączące muzykę tradycyjną z elektroniką – „Troye Zilla". M.in. po ukraińsku zaśpiewali również gospodarze – „Czeremszyna" z Czeremchy.

Jak co roku festiwalowi towarzyszył kiermasz rękodzieła ludowego. Wśród straganów można było znaleźć ręcznie robione wyroby z drewna, tkaniny, ceramikę czy biżuterię inspirowaną motywami ludowymi. Swoje wyroby prezentowały miejscowe koła gospodyń.

Oprócz koncertów publiczność mogła też uczestniczyć w warsztatach, spotkaniach i atrakcjach dla całych rodzin. W tym roku w ramach festiwalu odbywały się warsztaty filcowania, garncarskie, haftu, taneczne, muzyczne, lalek-motanek, mandali roślinnych, kulinarne oraz gimnastyki słowiańskiej. Były także spektakle, spotkania autorskie połączone z promocjami książek, pokazy filmów, prezentacja wystawy „Drugie życie makatki". „Horyna" z Równego zaprezentowała fragment ukraińskiego obrzędu weselnego.

Tradycyjnie podczas festiwalu odbył się Przegląd Muzykujących na Harmonijkach Ustnych oraz przeprowadzono konkurs podlaskiej kuchni regionalnej „Smaki tradycji". Zwyciężyły potrawy:

Smaki słone:
1 miejsce – solanka Joanny Romaniuk
2 miejsce – czorna kyszka Marii Łaszkiewicz
3 miejsce – kisiel z owsa Mikołaja Koczuka
Wyróżnienie – babka ziemniaczana Oli Nazaruk
Wyróżnienie – czernina (barszcz z krwią) KGW „Rakowianki" w Milejczycach

Smaki słodkie:
1 miejsce – miodownik Anny Nazaruk
2 miejsce – racuchy z jabłkami Marty Rożuk
3 miejsce – korowaj zespołu śpiewaczego w Czeremsze Wsi
Wyróżnienie – jagodowe ptysie Agaty Markiewicz
Wyróżnienie – sok z owoców czeremchy Wiktora Szatyłowicza.

Podobnie jak w latach ubiegłych od razu po zakończeniu „Ethno Festiwalu Czeremcha", ale jako jego część, odbyły się warsztaty ukraińskiego śpiewu tradycyjnego prowadzone przez Ludmyłę Wostrikową, liderkę zespołu „Horyna" z Równego. Chętni, aby nauczyć się śpiewać białym głosem pieśni z Polesia, intensywnie pracowali pod okiem instruktorki ukraińskiej przez trzy dni **28-30 lipca**.

PODLASIE. 29 lipca – 3 sierpnia w sześciu miejscowościach w regionie odbywał się XX Międzynarodowy Festiwal Folkloru „Podlaskie Spotkania". W Brańsku, Bielsku Podlaskim (*na foto*), Boćkach, Łapach, Ciechanowcu oraz Wysokiem Mazowieckiem wystąpiły zespoły prezentujące w głównej mierze tańce, ale też pieśni z ośmiu krajów – poczynając od Polski, poprzez najbliższych sąsiadów, czyli Słowację, Czechy i Ukrainę, po te dalej położone – Turcję, Cypr i Gruzję, aż po afrykańską Kenię.

Z Ukrainy wystąpił zespół „Witaminczyky" [Витамінчики] z Kijowa, który zaprezentował ukraińskie tańce różnych regionów. Zespół przyjechał na Podlasie z trasy koncertowej we Francji. W trakcie występów młodzież z Ukrainy prowadziła zbiórkę na rzecz dzieci, które ucierpiały fizycznie lub straciły rodziców w wyniku agresji rosyjskiej na ich kraj.

Ludmiła ŁABOWICZ
Fot. autorki artykułu

eprasa.pl f6a244858b

Z ukraińskimi pieśniami Podlasia po Złotą Basztę

Czerwcowe słońce, brukowane uliczki i dźwięki muzyki tradycyjnej rozbrzmiewające z każdego zakątka miasteczka. Dla nas – zespołu „Dobryna" – to miejsce już na zawsze będzie kojarzyć się z ogromnym wzruszeniem, dumą i jednym z najważniejszych momentów w historii naszego istnienia. To właśnie tutaj, podczas 59. Ogólnopolskiego Festiwalu Kapel i Śpiewaków Ludowych, zdobyliśmy Złotą Basztę – najwyższe wyróżnienie w kategorii zespołów śpiewaczych.

Festiwal w Kazimierzu Dolnym nad Wisłą to prawdziwe święto kultury ludowej. Od 1966 roku gromadzi on najlepszych wykonawców z całej Polski – kapele, zespoły śpiewacze, solistów i instrumentalistów. Uczestnicy kwalifikowani są do festiwalu przez wojewódzkie ośrodki kultury, a później występują na kazimierskiej scenie w ramach konkursu ocenianego przez jury złożone z etnomuzykologów, folklorystów i badaczy kultury tradycyjnej.

„Dobryna" zaprezentowała tradycyjne pieśni w języku ukraińskim z terenów Podlasia, przekazywane z pokolenia na pokolenie. Śpiewamy w dialekcie, zachowując dawną manierę wykonawczą – bez akompaniamentu, w wielogłosie, z pełnym szacunkiem do oryginalnych wersji.

Zaśpiewaliśmy dwie pieśni – jedną ze wsi Gredele „Oj werbo, werbo", drugą z Dobrowody rohulkę „Swiatyj Jure Ryhore".

Występ na kazimierskiej scenie to zawsze ogromne przeżycie. Występuje się przed znawcami, przed publicznością z całej Polski, ale też – co może najważniejsze – przed innymi wykonawcami, którzy tak jak my całym sercem oddają się muzyce tradycyjnej.

- *Gdy usłyszałyśmy werdykt jury i słowa o przyznaniu nam Złotej Baszty, nie mogłyśmy powstrzymać łez. To dla nas nie tylko nagroda, ale potwierdzenie, że to co robimy – ma sens* – mówi Emilia Szabałowska.

W tym roku w festiwalu wzięło udział 600 wykonawców z 15 województw. Przyznano nagrody w kategoriach: kapele, zespoły śpiewacze, soliści śpiewacy, soliści i instrumentaliści oraz mistrz-uczeń. Jury oceniało m.in. autentyczność przekazu, dobór repertuaru, manierę wykonawczą oraz wierność tradycji regionu.

Dla naszego zespołu zdobycie Złotej Baszty to ogromne wyróżnienie, ale też motywacja do dalszej pracy. Wiemy, jak ważne jest dokumentowanie i przekazywanie pieśni, które są unikalnym dziedzictwem naszego regionu.

– *Dziękujemy wszystkim, którzy nas wspierali w tej drodze – naszym nauczycielkom śpiewu, rodzinom, etnomuzykologom, a także tym, którzy kiedyś przekazali nam te pieśni. Bez nich „Dobryna" by nie istniała* – podsumowuje Aleksandra Iwaniuk.

Festiwal w Kazimierzu to nie jest tylko konkurs. To miejsce, gdzie spotykają się ludzie z pasją. Wieczorne śpiewy, tańce, spontaniczne rozmowy z artystami z całej Polski, wymiana doświadczeń – to wszystko sprawia, że wraca się stamtąd nie tylko z nagrodą, ale też z nową energią do działania. Jest to najważniejsze wydarzenie w kalendarzu polskiej kultury ludowej.

Złota Baszta, która otrzymaliśmy w tym roku, to dla nas ogromne wyróżnienie, ale też głos uznania dla dziedzictwa mniejszości, które tworzą kulturową mozaikę Polski.

Anna PABJAN

Fot. Ł. Badowiec, L. Łabowicz

eprasa.pl f6a244858b

Василь Ворон, журналіст з Волині, нещодавно побував на Підляшші і ділиться своїми спогадами і враженнями.

Наші на Підляшші

Василь Ворон та сторінка «Молодої Волині» присвячена «Мельникові '91»

Пісні відродження

Ідея національно-культурного відродження поєднала нас після фестивалю «Оберіг 89»... «Це Євген Рижик. Мені тебе порекомендував Юрій Покальчук…». Поклав слухавку і після нашої зустрічі у Луцькому міському будинку культури почалася нова велика пригода: Співці з Луцька, Рівного, Львова отримали запрошення Підляського відділення ОУП і член головної управи Євген Рижик організував з допомогою Володимира Мазура десятки концертів волинян на підтримку кандидатів до органів місцевого самоврядування 1990 року і, як на мене, став одним із творців «підляського дива» з соціологічної точки зору і на думку газети «Українське слово». Тоді до міських та ґмінних рад обрали радними 34 українців, а в Більську, де тоді мешкав Євген з родиною і доньками, управу [сільської ґміни – Ред. НБіН] очолив Юрій Ігнатюк. І обирався ще на дві каденції!

Про «чудову атмосферу» тих концертів я розповідав читачам у кореспонденції «Наші на Підляшші» на сторінках «Молодої Волині» у березні 1991 року.

«Першими привезли свої пісні на Підляшшя Василь Жданкін та Марійка Бурмака. За ними рушили на передвиборні баталії «Волинянка» та «Берегиня» з Юрієм Прокопчуком та Марією Вислоцькою. А потім був провал, який мало не перекреслив нам перспективи. «Волинянка» не змогла «прорватися» ні через Ягодин, ні через Брест, ні через Козлиничі… Але блискавичний вояж ансамблів волинського товариства Лева поставив усе на свої місця.

Цього разу передвиборні пристрасті не розпалювали атмосферу концертів і всі лаври дісталися митцям. З Більська дорога привела до Райська. Розчулені слухачі навперебій розбирали виконавців по хатах і до світанку затягнулося частування з відео та стерео... Наступного дня у Ягодниках, вражені красою волинянок, місцеві парубки блискавично організували прийняття з шинкою, кров'янкою, беконом та іншими фермерськими делікатесами. «Швидше переходьте на приватну господарку і ви будете таке мати». У Кнорози за-

6 ВЕРНІСАЖ «МОЛОДА ВОЛИНЬ» 13 ВЕРЕСНЯ 1991 РОКУ

МЕЛЬНИК-91

Майже п'ять тисяч українців з Підляшшя побували на концертах «Музичних груп з Великої України», учасників і музичних діалогів над Бугом у містечку Мельнику (Білостоцьке воєводство, Польське Республіка). Дует «АС», тріо Мареничів, квартет «Волинь», квінтет «Чумацький шлях», бандуристка Марія Вислоцька, композитор Олександр Жилінський, автори та виконавці Лідія Гольонко та Олександр Смик, «злий дух» волинського року Леонід Репета, вокально-інструментальна група «Світязь» з лауреатом «Червоної рути» Вячеславом Хурсенком грали і співали на березі Бугу в «Тополині».

Як і планували організатори імпрези Євген Рижик, Василь Ворон, Володимир Мазур, напередодні мельницьких «Музичних діалогів...» українські митці побували з концертами у найдальших закутках українського етнічного ареалу, виступили у Кліщелях, Орлі, Клейниках, Дубʼяжині, Дубно... У кіно «Гурнік» дітвора з Мельника подивилася мультики із знаменитого козацького серіалу з передмовою автора, режисера кіностудії «УКРАНІМАФІЛЬМ» Віктора Авксентійовича Дахна. Старшокласники мали добрячу забаву під музику здолбунівської групи «Жнива» Олександра Ткачика в українсько-польській дискотеці, що давала жару закаблукам у гмінному осередку культури...

Репортаж про першу міжнародну культурну імпрезу самостійної України читайте у наступному номері. Сьогодні фоторозповідь про учасників імпрези нашого спеціального кореспондента Дмитра Гегера.

eprasa.pl f6a244858b

пізнилися на цілу годину. «Кілька хвилин тому розійшлися», розвів руками пригнічений війт. Метнувся за слухачами в один кінець села, Юрко Прокопчук на «рафіку» – в інший… Війт і повний зал, кава і солодкі тістечка з дому чекали нас у Дашах, а грубка [піч – Ред. НБіН] аж пашіла жаром. Адже це була перша по війні зустріч з українцями з Великої землі».

Із цієї кореспонденції «Наші на Підляшші» ще дещо важливе про події 1990 року. Вони не обмежувалися концертами волинян і втягували у свою орбіту все нових і нових дійових осіб:

«У квартирі Євгена Рижика уже чекали колеги із «Нашого слова»… Ми не могли натішитися спогадами про український молодіжний ярмарок у Гданську, звідки повернулися на світанку у супроводі Юрія Гаврилюка. А попереду ще одна подія, що, без сумніву, стане знаменною у літописі «підляського відродження».

Отож, надвечір 18 листопада 1990 року у Більську Підляському відчинила двері українська світлиця... Освятив її отець Володимир Близнюк, а першими ступили на поріг мої супутники з Волині: голова демократичного блоку обласної ради Євген Шимонович, депутат Луцької міської ради Віктор Федосюк, художник Костя Борисюк, вокалісти з ансамблю Товариства Лева і квартет «Берегиня». І дружня гутірка продовжувалася у товаристві радних. Зокрема, наймолодшого українського війта у Польщі Юрія Ігнатюка зацікавило викладання історії у наших школах… Пригадуєте минулорічну публікацію підручника «Історія України» Івана Крипякевича? Запропонував його для «Молодої Волині» член головної управи Об'єднання українців у Польщі Євген Рижик…».

Із репортажу «Тріо на трійцю» («Молода Волинь» від 7 червня 1991 року) про турне тріо Мареничів, яке ми з Володимиром Мазуром, директором молодіжного центру «Контакт» організували на запрошення Євгена Рижика:

«Ще на першому курсі Варшавського університету я поставив на програвач їхню платівку і вже не знімав її до останнього». У дружини Євгена Рижика, котрий запросив Мареничів на концерти, щойно народилася друга донька. І хоча на обійсті батьків у Кноридах його чекала купа роботи, а в політехнічному інституті у Білостоку – дипломні роботи студентів, він не міг стриматися від спокуси послухати їх уже зараз, хоча «шанувальники» їхнього таланту по дружньому радили не зв'язуватися з Мареничами: це, мовляв, такі люди… Однак у Євгена була своя думка з цього приводу:

«Ще й тепер на Підляшші в українських родинах жодні іменини чи весілля не обходяться без їхніх пісень. З них, власне, і розпочиналося українське відродження на Підляшші десять років тому».

Говорити по-свойому

Українське відродження здобуло право голосу на перших демократичних виборах 1990 року, але творець «підляського чуда» Євген Рижик і спільнота прагнули говорити «по-свойому» у медійному просторі. Зустріч із шефом Радіо Білосток паном Єжи Мушинським окрилювала. І Святослав Пирожко, який був хрещеним батьком інформаційно-музичної програми «Студія 3», його шеф із Держтелерадіо нам не перечили. У нас з Євгеном з'явився реальний шанс вийти з тупикової ситуації, про яку я писав у березні 1991 року на сторінках «Молодої Волині»:

«Останнім часом українці з Холмщини й Підляшшя звернулися до властей нашої республіки: збільшити потужність Ковельського ретранслятора. Бажання більш ніж скромне: дивитися передачі українського телебачення і слухати українське радіо.

– Дійсно, ретранслятор працює не на повну потужність, – підтвердив начальник виробничо-технічного відділу облтелерадіокомітету Микола Гловацький, якого я попросив прокоментувати можливі наслідки цього клопотання. – Але дозвіл на збільшення потужності може дати тільки Державна інспекція електрозв'язку ссср, узгодивши свої плани попередньо з відповідними міжнародними актами, якими регламентується потужність і направленість випромінювання антен. На мою думку, це безнадійна справа, але варто спробувати… Вихід з'явиться наступного року, коли буде запущений на орбіту український супутник зв'язку. Тоді теле- і радіопрограми з України можна буде приймати на супутникові антени у будь-якому куточку Європи. Вартість проєкту 20 мільйонів карбованців».

Супутникові антени у Польщі недешеві, чекати на «аркодужне переростання до народів» не було сенсу. І під час наступної зустрічі з паном Мушинським Євген запропонував кандидатуру ведучого української радіопрограми Юрія Місіюка на Радіо Білосток…

З почуттям вдячності Юрій згадує стажування на Волинському радіо. Він починав мовлення із колекцією творів студії звукозапису Волинського радіо. Невдовзі її поповнили записи тріо Мареничів зі студії Радіо Білосток, «Музичних діалогів над Бугом», а Сергій Мороз і Андрій Твердак із дуету «АС» гостювали у його домівці під час міжнародного фестивалю «Білостоцькі мальви». У передачі від 20 липня цього року я із задоволенням відкрив для себе музику гурту «ГрайБери». А скільки таких відкриттів його глядачі зробили за три декади!…

Аудіовізуальна спадщина Юрія Місіюка

Цими днями Юрій Місіюк підготував для архіву Підляського наукового інституту унікальну аудіовізуальну спадщину «підляського відродження» – свої щотижневі передачі українською мовою для телебачення за три десятиліття.

Юрій пригадує цікавий збіг обставин, що допровадив до дебюту в іпостасі тележурналіста 1995 року. Це сталося з ініціативи того ж таки добродія Єжи Мушинського, після стажування в Торонто (Канада) у продакшн-компанії «Кон-

eprasa.pl f6a244858b

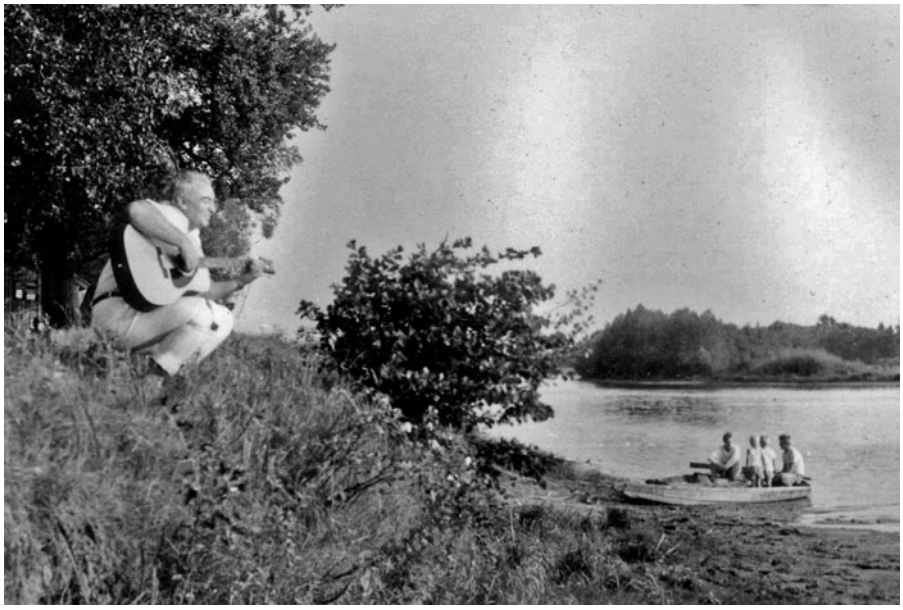

Збережені Василем Вороном світлини з перших мельницьких фестивалів. Вгорі з 1991 року (на сцені ВІА „Світязь"), внизу і на наступній сторінці з 1992 року.

такт». Спершу 10-хвилинна частина блоку «Самі про себе», від 2003 року його передача «Український перегляд» виходить щотижня на Телебаченні Білосток. З 2001 року Юрій Місіюк зовнішній продюсер програм і власник продюсерської компанії. «Працюю як оператор, монтажист і журналіст. Ведучою є Тетяна Єдноровська, а переклад для титрування польською робить Магда Яким'юк».

У 2002 році на Міжнародному фестивалі телевізійних і радіопрограм для національних меншин в Ужгороді Юрія Місіюка відзначили почесним дипломом Міжнародної конференції журналістських організацій, він – лавреат Підляської науково-літературної нагороди за 2023 рік у категорії «Публіцистична творчість».

У нас чимало спільного. Моя друкована, радійна і телевізійна журналістика дещо старша, але також регіональна, у пріоритеті, здебільшого, (не)матеріальна культурна спадщина. Наприкінці сімдесятих я підготував репортаж для обласної «молодіжки» про перевезення вітряка із села Четвертня до скансену Олександра Середюка у Рокинях. У проєктах Юрія усе відбувалося за подібним сценарієм, але немалу роль відіграли його приватна ініціатива, кооперація і грантові кошти, щоправда, не одразу…

З 1980-х Юрій співзасновник, співвласник і будівничий музею під відкритим небом у Біловежі. Коли учасники українсько-білоруської спільноти «розійшлися у поглядах», Юрій і його українське товариство однодумців заклали новий скансен у селі Козликах. І розпочали з переміщення і складання монументального вітряка на живописному березі Нарви. Коли отримали змогу залучити кошти європейських грантів, справу поставили на «широку ногу» і виникла славна «Загорода».

Нещодавно Юрій показав нове надбання товариства. Врятований водяний млин початку минулого століття поповнив архітектурний музей – затишне заповідне місце майстер-класів, камерних імпрез, рециталів співців…

eprasa.pl f6a244858b

З виру пограниччя

Нещодавно у літописному Володимирі на фестивалі «Криміада» етнолог Віктор Давидюк презентував вокально-хореографічне дійство своїх студентів за мотивами найновішої монографії «Купало на Волині», а цими днями обрядове дійство перемістилося на Підляшшя. Юрій і Дорота Місіюки відкрили для мене ще один потужний, життєрадісний і смаковитий фестиваль українського духу і традиції під відкритим небом, про який мені багато розповідав Микола Федоришин з Рівного. Грозові хмари не пролилися ні дощем, ні зливою, що «водили козу» довкола водосховища Бахмати, натомість увібрало усі барви феєрверку, що завершив прадавній обряд з традиційними «водними процедурами».

Після вигасання у Луцьку міжнародного фестивалю українського фольклору «Берегиня», ще до початку пандемії наше місто полишили пісенно-танцювальне «Поліське літо з фольклором» і громоподібний «Бандерштат»…

Але музика, це поезія тих самих повітряних мас, що панують по обидва боки Західного Бугу і над просторами західного Полісся. І я тішуся тим, як дають собі раду через три десятиліття після перших «Музичних діалогів над Бугом» у Мельнику пані Марія Рижик із Союзу українців Підляшшя і господарі Ґмінного осередку культури у Дубичах Церковних. Саме тут майже три десятиліття тому українська музична культура опанувала новий простір свободи у сприятливій для глядачів і обрядового дійства локації.

Сцена «На Івана, на Купала» без обмеження віку, без поділу на аматорів і професіоналів презентує усі барви фольклору – від автентичного до фолк-року, твори із пісенної класики Володимира Івасюка… Сподобалася хард-рокова постава із розпеченими до білого ритмами гурту «Гаразд» із Гданська, громадянська позиція музикантів, як відлуння сили опору і могутній протест проти нашестя варварів в Україну. Слухаючи, згадував поезію Ігоря Калинця: «…і звуку не було жодного, який би не вдарив».

Мене, ровесника рок-н-ролу, котрий у вісімдесяті на сторінках обласної «молодіжки» виношував мрію про «український Вудсток», тішать наслідки відродження забутих і народження нових традицій, що дали нам наприкінці тієї декади народження фестивального руху. Почин першого західноукраїнського фестивалю «Рок-культура 88» у Луцьку продовжували всеукраїнські «Оберіг 89» і «Червона рута», «Музичні діалоги над Бугом» у Мельнику 30-31 серпня 1991 року. Але це окрема, захоплююча історія…

Замість епілогу

Перед поїздкою на Підляшшя я зробив ксерокопії своїх публікацій у «Молодій Волині», а спеціальний номер – «газету в газеті» від 23 серпня 1991 року до «Музичних діалогів над Бугом», раніше передав Григорію Купріяновичу для архіву Підляського наукового інституту…

З часів першої згадки про Кнориди (1512 р.) як одного з маєтків роду Сопігів, у селі не зводили оригінальнішої садиби. Євген Рижик нітрохи не змінився, – та ж таки енергійна постава людини, котра цінує духовний вимір «доданої вартості». Відкладає на кілька годин клопоти по господарству і запрошує на екскурсію місцями його… ранкових пробіжок, а польові і лісові дороги виводять нас на дивовижне перехрестя родинної, локальної і всесвітньої історії.

Вшановуємо пам'ять Євгенового батька біля каплиці Св. Юрія, оглядаємо відновлену після пожежі і відкриту для паломників культову споруду посеред лугового простору… Від каплиці і джерела, де зупиняються паломники на Грабарку, повертаємо на давній тракт від Кракова до Вільно і опиняємося перед велетенськими дубами на лісовій обочині. Не інакше, як із часів Via Jagellonica (1386-1611)…

Початок Ягеллонського шляху якось пов'язаний з Кревською унією (1385 р.), але регулярне сполучення відносять до XV століття, коли Вільнюс став резиденцією Ягеллонів, Краків залишався столицею Корони Польської, а до Луцька на запрошення могутнього Вітовта 1429 року збиралися на з'їзд європейські монархи. «Відтворюючи» середньовічний торговокультурний шлях, Via Carpatia проходить трасою S19, а неподалік від Більська Підляського триває будівництво її відрізків у напрямку Білостоку…

На завершення гостини отримуємо від Євгена традиційне горнятко меду із його пасіки і… бестселер литовських науковців, який сподіваюся прочитати у перекладі українською до 600-ліття з'їзду монархів у Луцьку: «Kultura Wielkiego Księstwa Litewskiego. Analizy i obrazy».

А який же цілющий післясмак спілкування, якщо великодній настрій на картині із модерної оселі Євгена і Марії доповнює колядка «Спи Ісусе, спи» від «Frigatti Ensemble» в обробці Едуардо Фрігатті. Бразильський композитор, учень Кшиштофа Пендерецького і шанувальник Ігоря Стравінського з дружиною Пауліною Луцюк Фрігатті (сопрано) мешкають якраз навпроти оселі родини Рижиків...

Василь ВОРОН
журналіст, магістр державного управління
Луцьк-Білосток-Більськ Підляський-Луцьк

eprasa.pl f6a244858b

Integrują i kultywują tradycję.
Koła gospodyń na Podlasiu

W województwie podlaskim coraz liczniej powstają koła gospodyń wiejskich. To doskonała forma aktywizacji mieszkańców małych miejscowości w różnym wieku, a co ciekawe – nie tylko kobiet, ale też mężczyzn. Obecnie takie koła aktywnie działają w większości podlaskich wsi, a nawet w miasteczkach. Na przykład w samym powiecie hajnowskim jest zarejestrowanych ponad 40 kół. Przyjrzeliśmy się działalności niektórych z nich w różnych miejscowościach między Bugiem a Narwią.

Koła gospodyń niekiedy kojarzą się z przeżytkiem przeszłości. Okazuje się jednak, że w ostatnich latach taka forma organizacji mieszkańców wsi przeżywa swój renesans. To szczególnie cenne zjawisko, bo koła nie tylko aktywizują i integrują, ale też mają swój niemały wkład w zachowywanie i rozwijanie różnych elementów kultury ludowej – języka, folkloru, a zwłaszcza kuchni tradycyjnej.

Powstające coraz częściej koła mogą składać wnioski na swoje projekty do różnych instytucji, a także ubiegać się o środki chociażby z Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa. Jak podkreśla dyrektor Podlaskiego Oddziału ARiMR Adam Frankowski, wysokość wsparcia rokrocznie wzrasta:

– *Wartość przyznanej pomocy w skali całego kraju w 2018 roku wyniosła ponad 16,3 mln zł i z roku na rok była coraz wyższa, tak aby w roku 2023 osiągnąć poziom ponad 114 mln zł.*

W ubiegłym roku budżet na działalność kół wynosił początkowo 120 mln zł, ale w sierpniu został zwiększony o 10 mln i ostatecznie wyniósł 130 mln zł. W tym roku budżet początkowo stanowił 120 mln zł, ale w związku z wyczerpaniem środków, został w sierpniu zwiększony do 140 mln zł. Wsparcie jest przeznaczone na realizację celów statutowych, czyli działalność oświatowo-kulturalną, rozwój obszarów wiejskich, wspieranie przedsiębiorczości kobiet, a także – co szczególnie cenne w kontekście zachowania tradycji terenów między Bugiem a Narwią – rozwój kultury ludowej.

Obecnie przedstawicieli kół można spotkać na wielu imprezach plenerowych, festynach charytatywnych, jarmarkach, na których proponują swoje produkty, głównie zaś wyroby kuchni regionalnej. Członkowie KGW biorą udział w wielu konkursach, a także sami organizują imprezy, czy też realizują projekty związane z zachowaniem i promocją różnych aspektów kultury tradycyjnej. Oto tylko niektóre z miejscowości, które mogą się pochwalić prężnie działającymi kołami.

„Jagodzianki" na Festiwalu Ukraińskim „Na Iwana, na Kupała" prezentowały swoje specjały

Jagodniki / Jahudniki, Jahudnyk

Z działalnością kilku kół gospodyń wiejskich można było się zapoznać chociażby na „Jarmarku Kupalskim", odbywającym się podczas Ukraińskiego Festiwalu „Na Iwana, na Kupała". Proponowały one odwiedzającym różne specjały kuchni regionalnej. Jednym z nich było KGW „Jagodzianki" z Jagodnik w gminie Dubicze Cerkiewne. Na swoim stoisku aktywne kobiety oferowały pyszne jagodzianki, pasztety z mięsa i cukinii, kotlety, kiszoną kapustę, ogórki, weki ze smalczykiem, lemoniadę i wiele innych przysmaków kuchni regionalnej.

– *Koło majem dwa li^{e}t. Peczem, warym, ji^{e}zdim, de nas kliczut* – podkreśla Irena Surel.

– *Schodymsia weczorami* – dodaje Luba Fiedoruk. – *Robili ikony systemom dekupaż. Je projekty, wycieczki, robili dekoracji, koszyczki. Di^{e}jetsia. Łony buli projekty we współpracy z Ory^{e}szkowom i „Lisiczkami" z Chytroji. To buw projekt kulinarny. Dostali hroszy na zakupy, samy pryszykowluwali, prodawaty ne mohli, ale buła degustacja. Teper każdy pozamykany, nychto nyhde ne wychodyt, a to okazja wyjty, posydi^{e}ty razom, pohoworyty.*

Do koła w Jagodnikach należą jak na razie tylko kobiety – łącznie 15 osób.

– *Chłopciuw u nas nema, ne choczut z namy ji^{e}chaty. A to ciśnienie, to niedociśnienie, to nadciśnienie. I woźmi z jimi dohoworysia. Tak to je z naszymi chłopcima* – żartuje Halina Skiepko.

Co ciekawego robi koło, można zobaczyć na ich stronie na Facebooku – wystarczy wpisać Koło Gospodyń Wiejskich „Jagodzianki" w Jagodnikach i można zacząć obserwować to, czym zajmują się aktywne kobietki. www.facebook.com/profile.php?id=61559370343158

Stary Kornin / Staryj Kornyn

W tej samej gminie co „Jagodzianki", a więc w gminie Dubicze Cerkiewne, działa KGW „Kornianki". Ono również oferowało swoje przysmaki – babkę ziemniaczaną, chleb ze smalcem, drożdżówki i wiele innych regionalnych frykasów – uczestnikom Ukraińskiego Festiwalu „Na Iwana, na Kupała".

KGW w Starym Korninie działa od prawie czterech lat. Należy do niego ponad 30 osób, zarówno kobiet, jak i mężczyzn.

eprasa.pl f6a244858b

Aktywne kobiety ze Starego Kornina

„Buwało i nyni" – fragment sztuki teatralnej w wykonaniu KGW w Dobrowodzie

– *Je i mużczyny. Swojich mużykuow powtiahali. Samy iszli z swojimy razom* – śmieją się kobiety z koła.

Podobnie jak „Jagodzinaki", tak też „Kornianki" podkreślają, że koło to dla nich doskonała forma spędzania czasu i oderwania się od codzienności.

– *Iszli, kob trochu rozrywka jakajaś buła, a to na wjości nema szto robity. Jak koło gospodyń je, to chocz jakajaś rozrywka je – deś wyjdet'sia, sztoś zrobit'sia, na wycieczki jiᵉzdymo. Majem fajnu szefowu, kotora super działaje.*

KGW w Starym Korninie promuje kuchnię regionalną, organizuje różne formy spędzania czasu, ale też ma swoje imprezy – „Przegląd kolęd", „Dzień pieczonego ziemniaka". Jak mówią „Kornianki" – *teperka całkom inaczej je.*

Swoją aktywność koło promuje na stronie na Facebooku – kogo interesuje, może poczytać o tym, co robi oraz obejrzeć zdjęcia z działań „Kornianek". www.facebook.com/Kornianki

Dobrowoda / Dobrywoda

Ze Starego Kornina przenieśmy się bardziej na południe – do Dobrowody, która znana jest ze swoich aktywnych mieszkańców. Od wielu lat działa we wsi zespół śpiewaczy, dzięki któremu zachowało się oraz zostało spopularyzowanych wiele pieśni tradycyjnych, a miejscowe śpiewaczki Nina Jawdosiuk i Walentyna Klimowicz, pomimo już swego niemłodego wieku, nadal uczą młodszych od siebie miejscowego repertuaru. Od lat we wsi odbywają się warsztaty śpiewu, organizowane m.in. we współpracy ze Stowarzyszeniem Dziedzictwo Podlasia, spotkania rękodzielnicze, zajęcia dla dzieci, warsztaty wypiekania korowaja, spotkania kolędnicze i inne imprezy. Ponadto Dobrowoda jest jedyną wsią w regionie, która ma swój własny kalendarz, wydawany rokrocznie z inicjatywy pochodzącego ze wsi profesora Bazylego Krupicza.

Aktywność mieszkańców tej podkleszczelowskiej wsi stała się jeszcze bardziej widoczna po powstaniu w Dobrowodzie koła gospodyń wiejskich. Motorem napędowym jego działalności jest bez wątpienia sołtys wsi Irena Jawdosiuk, córka znanej śpiewaczki – Niny Jawdosiuk. W 2023 roku objęła ona funkcję przewodniczącej po innej aktywnej mieszkance Dobrowody – Marii Klimowicz.

– *Swoju działalność zaczaly my w dwi tyszczy diwitnadcetum rokowy* – mówi Maria Klimowicz, – *a koło założyli dwadcatoho grudnia dwi tyszczy wosimnadcetoho roku. Zanymajemsia sprawamy kulinarnymy, warym, peczemo, a szcze choczem kontynuowaty naszy tradycji śpiewaczy, bo zostaliś u nas dwi pani 80+. Wydali śpiewnik i szcze odion z piśniamy wysilnymy i uczymsia po kolei tych piseń.*

– *Spotykajemoś od jakohoś czasu, żeby pospywaty naszy pysni dobrywidsky, kotory majim w śpiewnikowy* – wyjaśnia Irena Jawdosiuk, – *kotory spywajut do sieji pory naszy mamy, żeby nauczytyś jich, utrwality i żeby ony buly żywyji, ne zahunuly.*

Kontynuacja tradycji śpiewaczych jest szczególnie cenna w kontekście zachowania lokalnej kultury, pieśni i języka Dobrowody – wyjątkowej na tle sąsiednich miejscowości odmiany języka ukraińskiego.

KGW w Dobrowodzie, podobnie zresztą jak znaczna większość kół, zajmuje się również popularyzacją tradycji kulinarnych. Co ciekawe, w przygotowywanie lokalnych specjałów angażują się również mężczyźni.

– *Pomahaju jim i spiwaju z jimy razom* – podkreśla Michał Ziniewicz. – *A toże jak buli imprezy, prynosyw swoju szupeniu. Szupeniu ja waru sam. To staraja, staraja potrawa, kotora pochodyt z naszych terenów – fasola, pęczak, listek laurowy i suol.*

Ciekawym i niezwykle cennym wyzwaniem, którego podjęli się członkowie koła, było wystawienie w 2023 roku fragmentu sztuki teatralnej „Buwało i nyni" napisanej gwarą ukraińską pobliskich Kleszczel przez dra Mikołaja Roszczenkę. Sztuka zajęła jedno z dwóch równo-

eprasa.pl f6a244858b

rzędnych pierwszych miejsc w Podlaskim Konkursie Literackim „Piszemo po swojomu”, który organizował Podlaski Instytut Naukowy razem ze Związkiem Ukraińców Podlasia. Efekty swojej pracy *dobrywidcy* zaprezentowali podczas drugiego dnia Podlaskiej Ukraińskiej Konferencji Naukowej w Kleszczelach, wzbogacając sztukę tradycyjnymi pieśniami.

Od ponad pięciu lat KGW w Dobrowodzie działa wyjątkowo prężnie, a ostatnią jego inicjatywą jest projekt „Dobrowoda-dzieciom! Siła wspólnego działania”, na którą *dobrywidcy* otrzymali wsparcie z Fundacji LOTTO. Część środków KGW wydało na obchody organizowanego od kilku lat Dnia Dziecka, a reszta została przeznaczona na sprzęt sportowo-animacyjny na potrzeby świetlicy. W ramach projektu najmłodsi spotykali się na wakacyjnych warsztatach, na których m.in. robili kwiaty z bibuły, wyszywali, malowali kamyczki, a nawet wypiekali korowaja.

Inicjatyw KGW w Dobrwodzie jest na tyle dużo, że tylko o nim można by było napisać oddzielny artykuł. Kto chciałby zapoznać się z jego działalnością, może wejść na stronę na Facebooku.
www.facebook.com/p/KGW-w--Dobrowodzie-gmina-Kleszczele--61552243034510

Kleszczele / Kliszczeli

Żeby nie oddalać się zbytnio od Dobrowody, warto w podróży w poszukiwaniu kół gospodyń zatrzymać się w Kleszczelach, miasteczku, w którym – jak się okazuje – również działa organizacja zrzeszająca aktywne kobiety. Jest to Koło Gospodyń „Malwa”. Jak czytamy na jego stronie na Facebooku: „Naszym celem jest promowanie tradycji oraz historii naszej miejscowości. Dążymy do integracji pokoleń oraz aktywizacji mieszkańców. Jesteśmy dumne z naszych działań, które wspierają rozwój społeczności lokalnej”. I rzeczywiście – w inicjatywach koła widać odwołanie do lokalnych tradycji, zwłaszcza kulinarnych, i mimo że Kleszczele to w zasadzie już polskojęzyczne miasteczko, wśród członkiń „Malwy” są kobiety mówiące *po swojomu*, chociaż pochodzące z innych miejscowości.

– *Troszku my wże tych projektów pererobili* – mówi Eugenia Noskowicz. – *Perszy byw związany z tradycjami kleszczelowskimi – „Ohuroczki z boczki”. Koliś w Kliszczelach mnuoho hurkuow sadili, kisili i prodawali, a ponadto fasolu. Szcze i dzisiaj czasom spotykajet'sia stwierdzenie – tyczkuny, bo było mnuoho fasoli sadżoneji na tyczkach.*

Jedno z nielicznych kół miejskich – „Malwa” z Kleszczel i jej produkty

„Zielona Dolina” i jej pierwszy duży projekt związany z rekonstrukcją obrzędów weselnych oraz korowaja mielnickiego

W ubiegłym roku koło w Kleszczelach realizowało inny projekt kulinarny „Od ziarenka przez żarenka do chleba bochenka”.

– *Za tuju dotacju nowy namiot kupili, stoły, żeb nikoho łaski ne prositi, jak treba nam deś wystawiatisia, kryesła.* – kontynuuje Eugenia Noskowicz. – *Wpersze pekli chliib, posli bułoczki też pekli. Byli warsztaty, spotykalisia, zapraszali ludi, prychodili do nas niekotory.*

Efekty projektu koło „Malwa” prezentowało podczas ubiegłorocznych „Dni Kleszczel”.

A co ostatnio robią gospodynie owego nie wiejskiego, ale miejskiego koła – można śledzić na ich stronie na Facebooku: www.facebook.com/kgmalwakleszczele

Moszczona Królewska / Moszczona

Z Kleszczel przenieśmy się bardziej na południowy zachód – do niezwykle aktywnej wsi Moszczona Królewska, w której już od wielu lat działa zespół folklorystyczny „Nowina”, a od niedawna Koło Gospodyń Wiejskich „Zielona Dolina”. Wiele inicjatyw we wsi, w tym też powstanie i działalność koła, to zasługa lokalnej aktywistki Heleny Datczuk. To właśnie dzięki niej i jej współpracy ze Związkiem Ukraińców Podlasia przez wiele lat były we wsi organizowane „Dożynki Ukraińskie”.

– *My mołodyji jako koło gospodyń* – wyjaśnia Helena Datczuk. – *Zorganizowali i zarejestrowali koło w październiku 2023 roku i wże w styczniu dwadcet' czetwertoho złożyli projekt do Urzędu Marszałkowskoho. Ne spodywalisia, szczo tak pujde dobre. Fajna integracja. Chodyt o toje, żeby pokazaty ludiam, szczo koliś buło.*

– *Zebrałosia nas zo dwadciet' paru ludi* – dodaje Mirosława Kuczyńska. – *Każdy prychodit, jak dysponuje czasom, ale zawsze na tych naszych spotkaniach je dwanańciet' – pjatnańciet' osób. I działajem.*

eprasa.pl f6a244858b

Projekt, który został dofinansowany ze środków Województwa Podlaskiego, nosił tytuł „W sferze działalności wspomagającej rozwój wspólnot i społeczności lokalnych 2024 – Mielnicki korowaj weselny w Moszczonie Królewskiej”. Członkowie KGW „Zielona Dolina” na jego podsumowanie przygotowali koncert z rekonstrukcją obrzędu weselnego, występami zespołów folklorystycznych oraz degustacją pysznych potraw. A trzeba podkreślić, że specjały członkiń KGW z Moszczony Królewskiej, w tym samej liderki Heleny Datczuk, zajmują pierwsze miejsca w licznych konkursach. Na przykład w ubiegłym roku kiszka ziemniaczana z krwią Krystyny Grygorczuk zajęła pierwsze miejsce w konkursie „Nasze kulinarne dziedzictwo” w Tykocinie.

– *Ja je emerytkoju i też chotiᵉła sztoś zrobiti dla naszoji społeczności* – mówi Krystyna Grygorczuk. – *Wyhrali z kiszkoju i dostali talon 1200 zł za zakup sprzętu do kuchni.*

Laureatką licznych nagród za produkty kulinarne są też inni członkowie KDW „Zielona Dolina”, zwłaszcza zaś Helena Datczuk, która stała się już swego rodzaju ekspertką i specjalistką od wypieku korowaja weselnego. To laureatka konkursu „Nasze Kulinarne Dziedzictwo – Smaki Regionów” na najlepszy polski regionalny produkt żywnościowy „Perła 2017” za „Mielnicki korowaj weselny” oraz „Perła 2024” za „Mielnickie korowajczyki weselne”.

Członkowie KGW „Zielona Dolina” aktywnie promują kuchnię regionalną. Po ubiegłorocznym projekcie związanym z promocją mielnickiego korowaja weselnego nie spoczęli na laurach i postawili na dalsze działania. Efektem jest dofinansowanie z Województwa Podlaskiego na tegoroczny projekt „Tradycyjne smaki podlaskiej kuchni” z programu „Działalność wspomagająca rozwój wspólnot i społeczności lokalnych”.

Koło w Moszczonie Królewskiej działa wyjątkowo prężnie. Jego członkowie spotykają się na licznych warsztatach – wielkanocnych, pieczenia „busłowych łap”, ale też organizują różne imprezy, wycieczki krajoznawcze, biorą udział w warsztatach obsługi komputera itd. Podobnie jak członkowie innych KGW, aktywnie działają w mediach społecznościowych. Można ich znaleźć bez problemu, wpisując pełną nazwę koła na Facebooku.
www.facebook.com/profile.php?id=61555262197779

KGW w Narwi z drugim miejscem w wojewódzkim finale konkursu „Bitwa regionów” (2024)

Narew / Narwa

Na koniec warto przenieść się na północne krańce ukraińskojęzycznego terytorium Podlasia – do miasteczka Narew, gdzie również bardzo prężnie działa koło gospodyń wiejskich.

– *Persze nasze takoje spotkanie to było pokoladowanie na Ruzdwo na rzecz hospicjum w Makuwcy* – wyjaśnia Maria Owerczuk. – *Pokoladowali, zarobili dwadcet' tysiacz, perekazali na hospicjum i założyli koło. Od toho czasu jiᵉzdim na wstiᵉ uroczystości, na jakiji możemo.*

Koło w Narwi istnieje od sześciu lat i liczy niemalże 60 osób, także mężczyzn, chociaż zdecydowanie dominują kobiety.

– *Robim usio* – dodaje Maria Owerczuk, – *i warsztaty kosmetyczny, i warsztaty kulinarny, i wyjazdy edukacyjny, i spotkania z mołodiożoju. Pomahajem hospicjum, domam pomocy społecznoji, czasom trochu pospiwajem, czasom robim spotkania integracyjny, ale najbuolsz zajmajemsia sprawami kulinarnymi. Jiᵉzdim po wsiᵉch festynach, jakije je. Czast' hroszej perekazujem na rzecz charytatywnu. A w ramach projektu „Poznajemy swój kraj” jiᵉzdim po ciᵉłuj Puolszczy.*

KGW bierze udział w różnych konkursach. Na przykład w zeszłym roku w ramach „Dożynek Wojewódzkich” w Hajnówce koło w Narwi wystartowało aż w trzech – na najładniejszy wieniec dożynkowy, stoisko dożynkowe oraz w zmaganiach kulinarnych, czyli „Bitwie regionów”.

– *W 2022 rokowi my dostali nahrodu w etapie powiatowum za babku hopku* – wylicza Maria Owerczuk. – *W 2023 rokowi podumali – może „bardziej ekskuzywnie” i wystupili z propozycjoju „gołębicy kolorowej”, ale ne miᵉła wona welikoho rozgłosu, ale też w etapie powiatowum zaniała persze miᵉscie. W 2024 rokowi podumali, szto zrobim potrawu, kotora była koliś. Trochu unowocześnili i zrobili „jagnięcinu po narwiańsku”.*

W ubiegłym roku w etapie wojewódzkim prestiżowego konkursu pod nazwą „Bitwa regionów” KGW w Narwi zajęło drugie miejsce. A w tym – za policzki wołowe na groszku zielonym – kobiety z Narwi otrzymały wyróżnienie.

O tym, co się dzieje w licznym i aktywnym kole, można czytać na stronie Facebook – wystarczy wpisać Koło Gospodyń Wiejskich w Narwi.

www.facebook.com/profile.php?id=100064694651068

* * *

W artykule przedstawiono działalność jedynie kilku kół, z których przedstawicielami udało się porozmawiać w ciągu ostatniego roku. Aktywnych i prężnie działających KGW jest w regionie jednak znacznie więcej, jednak na prezentację ich działalności trzeba byłoby poświecić cały numer naszego czasopisma. Na pewno jednak na łamach „Nad Buhom i Narwoju” będziemy prezentować ciekawsze inicjatywy KGW na Podlasiu. Zachęcamy też do dzielenia się z naszą redakcją tym, co się dzieje w Waszych kołach, zwłaszcza zaś w kontekście zachowania naszej kultury, tradycji i języka.

Ludmiła ŁABOWICZ
Foto autorki artykułu

eprasa.pl f6a244858b

Подорож у внутрішній світ

Виставка мистецьких робіт Ольги Данової

«Це експозиція, складена з творів, створених у різні періоди — кожен із них несе в собі частинку мого шляху, настроїв, внутрішніх пошуків і трансформацій. Тут поєднуються образи, стани та значення, що народилися з переживань, інтуїції та любові до символічної мови мистецтва» – такими словами на виставку своїх графічних і живописних робіт запрошувала Ольга Данова, українська мисткиня, яка живе в Білостоці. Виставку можна оглядати у приміщенні Чілл Тайм Клаб в Білостоці, по вулиці Роха 5, де діє білоруській хаб Новая Зямля.

Ольга Данова приїхала до Білостоку на початку повномасштабної російської агресії на Україну і тут продовжує художню діяльність.

– Я приїхала до Білостоку в 2022 році й то друга моя виставка у Польщі, тому я дуже рада тут бути і показати свої праці в цьому місті, тим більше, що я дуже люблю Білосток. Я вчилася мистецтва в Харківській державній академії дизайну та мистецтв, там маю закінчену магістратуру.

Ольга Данова до війни працювала як викладач, зокрема в Запорізькому вищому професійному училищі та в Центрі дозвілля дітей та юнацтва Вознесенівського району в Запоріжжі.

– Взагалі я вчителька – тому зараз вчуся на подипломній школі на педагогічній підготовці, пробую здобути польську частину цієї освіти і вести заняття з дітьми й дорослими, маючи вже польський досвід.

Серед інших мистецьких зацікавлень Ольги Данової є також музика – вона була вокалісткою та авторкою пісень рок-гурту Skif, який виступав, серед іншого, на фестивалі Zagraj Fest у Запоріжжі.

Мешкаючи в Польщі, Ольга продовжує свою мистецьку подорож – малює, пише та проводить майстер-класи. Мистецтво є для неї як медитація та внутрішня подорож.

– Творчості не можу закинути. То в мене не виходить. Взагалі то я першого тижня після приїзду купила собі фарби. Бо ми до нашого тут «дідуся», який прийняв нас, приїхали на два тижні, але так вийшло, що залишились в Білостоці надовго.

На виставці представлено понад 40 робіт, створених у різні періоди життя художниці. Це олійні картини, а також рисунки олівцем та вуглем. Переважають портрети – дещо сюрреалістичні, казкові, сповнені виразності та духовної глибини. Більшість це жіночі портрети, лише один чи два це зображення чоловіків. Очі персонажів дещо іконічні – великі, через які авторка виражає свої почуття. Лише декілька краєвидів, бо як говорить мисткиня – її більше цікавить людина.

– Це не картини про когось – це картини про вас. Кожна з них – це запрошення зазирнути глибоко в себе, поставити собі питання, на які ми, можливо, ще не знаємо відповідей. Я хочу, щоб ця виставка була схожою на форму медитації – говорила Ольга Данова на відкритті виставки, яке відбулось 18 липня.

– Я намагалась запросити всіх на цю виставку, щоб вони відпочили від свого сьогодення, своїх справ і на годинку занурились в дещо інший світ, побачили образи, в яких я хотіла показати їх самих – людей. Бо я показую себе в цих образах і також тих людей, які мене оточують. Чую їх і намагаюсь якось виразити їхнє почуття – говорить Ольга Данова.

Виставка відкрита для відвідувачів щодня з 9:00 до 20:00 до 18 вересня в Чілл Тайм Клаб в Білостоці (Chill Time Club), вул. Роха 5/32.

Славомир САВЧУК
(Радіо Білосток)
Фото автора статті

eprasa.pl f6a244858b

Szkice badacza podlaskich pradziejów

Grody i horodyszcza: Drohiczyn

Rozpocząć by należało od stwierdzenia, że na terenie międzyrzecza górnej Narwi i środkowego Bugu nie ma wielu grodów. Kilka jest nad Bugiem, pojedyncze nad Narwią i zaledwie kilkanaście położonych pomiędzy nimi, nad niewielkimi dopływami obu tych rzek. Wynikało to zapewne z faktu, że tereny te bardzo długo znajdowały się na peryferiach, istniejących od końca X wieku, państw. Na zachodzie było to Państwo Gnieźnieńskie (później Państwo Polskie) ze stołecznymi grodami w Gnieźnie i Poznaniu oraz ważnymi ośrodkami administracyjnymi w Płocku i Czersku, zaś na wschodzie Ruś Kijowska (później Ruś Halicko-Wołyńska ze stołecznymi grodami w Haliczu i Włodzimierzu). Nie były to jeszcze czasy, gdy na granicy budowano umocnienia i warownie strzegące przed wrogiem, więc nie było potrzeby stawiania grodów pośród lasów, które wówczas porastały prawie całe Podlasie. Puszcza Białowieska łączyła się z Puszczą Ladzką, Bielską, Mielnicką i Błudowską, tworząc jeden wielki kompleks leśny, z rzadko tylko rozrzuconymi polanami, na których istniały niewielkie osady otoczone polami. Trudno zresztą mówić wówczas o jakiejś linii granicznej. Raczej był to pas ziemi o szerokości kilkunastu lub kilkudziesięciu kilometrów, który można było swobodnie przekroczyć, gdzie przenikały się wpływy zarówno kulturowe, jak i polityczne. Dopiero jeżeli państwo było dość silne, by utrzymać jakiś teren, to władca budował gród, który stawał się centralnym ośrodkiem administracyjnym i militarnym, zarówno służącym do zbierania danin, jak i będącym miejscem stacjonowania drużyny wojów. Im gęstsza była sieć grodowa, tym lepiej można było kontrolować dany teren i skuteczniej dbać o skarbiec książęcy czy królewski.

Na omawianym obszarze dla okresu pomiędzy IX a XIV wiekiem można mówić maksymalnie o 30 grodziskach, jednak kilka z nich to obiekty niepewne, o których informacje pochodzą najczęściej z XIX-wiecznych opisów, zaś współcześnie nie udało się ich odnaleźć w terenie. Te co do których nie ma takich wątpliwości, widoczne są w postaci wałów lub wzniesień usypanych przez ludzi. Po upływie prawie 1000 lat, jakie minęły od ich budowy, są one spłaszczone i zerodowane przez wiatr oraz deszcze, niosąc już tylko nikłe echo po dawnej świetności i sile.

Idąc od północy są to: Wizna, pow. łomżyński; Ruś-Sambory, pow. łomżyński; Wnory Wypychy, pow. wysokomazowiecki; Tykocin, pow. białostocki; Święck-Strumiany, pow. wysokomazowiecki; Suraż, pow. białostocki, Zawyki, pow. białostocki; Zajączki, pow. białostocki; Kaniuki, pow. białostocki; Narew, pow. hajnowski; Haćki, pow. bielski; Bielsk Podlaski, pow. bielski; Zbucz, pow. hajnowski; Paszkowszczyzna, pow. bielski; Puszcza Białowieska, Białowieski Park Narodowy; Brańsk, pow. bielski; Krasna Wieś, powiat bielski; Mołoczki, pow. bielski; Grodzisk, pow. siemiatycki; Wałki, pow. siemiatycki; Borysowszczyzna, pow. siemiatycki; Klukowicze, pow. siemiatycki; Bobrówka, pow. hajnowski; Kamieniec, rej. kamieniecki (Białoruś); Bużyski, pow. siemiatycki; Drohiczyn, pow. siemiatycki; Rogawka, pow. siemiatycki; Mielnik, pow. siemiatycki; Niemirów, pow. siemiatycki; Brześć, rej. brzeski (Białoruś).

Ich liczba wydaje się być całkiem duża, jednak niech nas nie zmylą pozory. Mówimy bowiem o znacznym obszarze, którego szerokość ze wschodu na zachód liczy ponad 100 km, zaś z południa na północ to miejscami nawet 80 km. Poza tym uwzględnio-

eprasa.pl f6a244858b

ne zostały wszystkie obiekty o charakterze obronnym funkcjonujące w okresie 500 lat, pomiędzy IX a XIII/XIV wiekiem. Gdy porównamy to z liczbą grodzisk np. w Wielkopolsce czy na Pomorzu Zachodnim, to Podlasie wypada raczej ubogo. Grodów tych będzie jeszcze mniej, kiedy skreślimy te sprzed X wieku, czyli z okresu plemiennego i nie mające związków z organizacją administracji państwowej. Będzie ich jeszcze mniej, gdy z listy usuniemy obiekty, które jak dotychczas nie zostały w zadowalający sposób przebadane przez archeologów. Mowa tu o takich, których czas powstania nie jest bliżej określony i jedyne co możemy powiedzieć, to to, że funkcjonowały we wczesnym średniowieczu.

Tych przebadanych lepiej, co nie zawsze oznacza, że w sposób wystarczający, zostanie wówczas zaledwie kilkanaście. Zaliczyć do nich można Wiznę, Tykocin, Święck-Strumiany, Suraż, Paszkowszczyznę, Brańsk, Bobrówkę, Kamieniec, Drohiczyn, Mielnik i Brześć. Różna była jednak geneza ich powstawania i znaczenie militarne czy administracyjne. Są wśród nich zarówno maleńkie gródki, które mieszkańcy okolicznych osad zbudowali zapewne w celu doraźnej obrony przed jakimś zagrożeniem (jak np. Paszkowszczyzna), jak i obiekty o znaczeniu ponadregionalnym, stołecznym, czego przykładem jest Drohiczyn czy Brześć. Przełożyło się to na informacje o nich zawarte w pochodzących z tego czasu źródłach pisanych.

Niewątpliwie najwięcej danych zawartych w średniowiecznych źródłach pisanych mamy o Brześciu, najstarszym i najważniejszym ośrodku grodowym w dorzeczu środkowego Bugu, założonym przypuszczalnie na przełomie X i XI w. Na obecnym etapie badań nie jesteśmy w stanie jednoznacznie rozstrzygnąć przynależności politycznej tych terenów w tym okresie. Zdaniem części historyków gród ten stanowił jeden z elementów w polityce wschodniej Bolesława Chrobrego. Zdaniem innych, w ostatniej ćwierci X w. należał do Rusi, stąd bowiem w 983 r. miał się wyprawić Włodzimierz na zamieszkane przez Jaćwingów tereny położone na północ od rzeki Biebrzy. Nie ulega jednak wątpliwości, że na początku drugiej dekady XI w. Brześć przynależny był do Państwa Gnieźnieńskiego. W *Powieści minionych lat* pod rokiem 1017 pojawiają się bowiem opisy, których tłem jest wojna toczona przez popieranego przez Bolesława Chrobrego Światopełka I (zwanego Przeklętym), starszego brata Jarosława Mądrego, o władzę na Rusi po śmierci ich ojca – Włodzimierza Wielkiego. W roku tym Jarosław miał oblegać Brześć (*Jarosław chodził ku Brześciowi*), zaś dwa lata później po zwycięskiej dla Jarosława bitwie stoczonej nad rzeczką Altą w okolicach Kijowa uciekający Światopełk schronić się miał na krótko za wałami Brześcia: *I gdy uciekał, napadł nań bies, i osłabiwszy kości jego, nie mógł siedzieć na koniu, i niesiono go na noszach. Uciekający z nim przynieśli go do Brześcia*. Informacja o tym grodzie pojawia się jeszcze w trzy lata po tych wydarzeniach, w roku 1022, gdy po raz kolejny miał je oblegać Jarosław. Nie ma jednak pewności, czy broniła go polska załoga przysłana przez Bolesława Chrobrego, by wspomóc Światopełka, czy też faktycznie należał on do Państwa Gnieźnieńskiego. W roku 1031 miało nastąpić jego zajęcie przez Jarosława, który od tego roku zaczął władać znajdującymi się na pograniczu dzisiejszej południowo-wschodniej Polski i Ukrainy Grodami Czerwieńskimi. Jednak i ta informacja nie jest pewna, gdyż nazwa Brześć nie pojawiła się w źródłach aż do roku 1073, kiedy to miał zostać spalony przez Bolesława Śmiałego, co już jednoznacznie wskazuje na jego przynależność do Rusi Kijowskiej, a dokładniej znajdował się on w granicach księstwa turowskiego, zaś od 2. połowy XII w. podlegał głównie władzy książąt włodzimierskich. Rozważyć należy, czy przynależność Brześcia do Rusi musiała być jednoznaczna z równoczesnym przejściem pod władzę książąt ruskich terenów nadbużańskich położonych na zachód od tego ośrodka. Takiej wersji wydarzeń przeczą widoczne wyraźnie różnice w obrządku pogrzebowym i wytwórczości garncarskiej. Te pierwsze widoczne są już na pierwszy rzut oka, o ile bowiem w okolicy Brześcia, a szczególnie na północ od niego, w dorzeczu rzeki Leśnej, występują prawie wyłącznie groby kurhanowe, to na Wysoczyźnie Drohiczyńskiej dominują pochówki w grobach płaskich, z kamiennymi obudowami. Według opinii badaczki obrządku pogrzebowego Słowian, Heleny Zoll-Adamikowej, takie zróżnicowanie typów grobów w dorzeczu środkowego Bugu wynika z odmiennych modeli chrystianizacji, prowadzonej przez Kościół wschodni i zachodni, co pośrednio wskazuje na różną przynależność państwową tych ziem. Tezę tę rozwinął Michał Dzik, który na podstawie analizy obrządku pogrzebowego zasugerował dłuższe – niż się na ogół przyjmuje – związki rejonu Drohiczyna z państwem polskim. Można zaryzykować hipotezę, że około połowy XI w. w granicach istniejącego wówczas księstwa turowskiego znajdowała się jedynie wschodnia i prawdopodobnie środkowa część Równiny Bielskiej, a także wschodnia część Wysoczyzny Drohiczyńskiej, pozostała zaś część tego terenu należała do Polski. Zbudowane w 2. połowie XI lub na początku XII w. grody w Paszkowszczyźnie, Wałkach, Bobrówce, a zapewne też i w Bielsku, leżały zatem na terenie Rusi.

Zostawmy zatem Brześć i jego obecność w źródłach pisanych, bowiem powiedziano już o nim bardzo wiele, a poza tym znajduje się on na granicy terenów, które chcemy objąć naszymi rozważaniami dotyczącymi obecności podlaskich grodów we wczesnośredniowiecznych przekazach źródłowych. Na początek[1] przyjrzyjmy się bliżej drugiemu głównemu nadbużańskiemu ośrodkowi militarnemu i administracyjnemu, jakim był Drohiczyn. Podobnie jak w przypadku Brześcia, jego początki nie są dotychczas wyjaśnione. Mógł on być pierwotnie grodem powiązanym z osadnictwem mazowieckim, zbudowanym około połowy XI stulecia, który dopiero w późniejszym czasie, być może na początku XII w., został przejęty przez książąt ruskich. Możliwe jest jednak także, jak chce część historyków, że wzniesiony został przez książąt kijowskich po przyłączeniu do Rusi terenów położonych na północ od środkowego Bugu. Niestety nie możemy tej informacji za bardzo wzmocnić wynikami badań wykopaliskowych, jako że objęły one jedynie niewielką, mocno zniszczoną część umocnień. Weryfikacji wymaga datowanie początku grodu i teza o założenia go na tzw. surowym korzeniu, czyli w miejscu, gdzie wcześniej nie było żadnej osady obronnej. Najstarsze nawarstwienia wydatowane zostały przez badającą tu Krystynę Musianowicz na XI w., jednak przeprowadzona współcześnie jeszcze raz analiza zabytków, a szczególnie ceramiki, tego nie potwierdziła. Na najniższych poziomach znaleziono bowiem jedynie fragmenty charakterystyczne dopiero dla XII-wiecznego garncarstwa Rusi, spotykane m.in. w Brześciu.

Pierwsza wzmianka o Drohiczynie pochodzi z *Latopisu Kijowskiego*, gdzie pod rokiem 1142 r. wymieniony został jako jeden z grodów wydzielonych Igorowi Olegowiczowi przez księcia kijowskiego: *I przyjechał Swiatosław do Igora, i spytał: Co ci daje brat starszy? I odrzekł Igor: Daje nam po grodzie: Brześć i Drohiczyn, Czartorysk i Kleck, a Wiatyczów ojcowizny swojej*

[1] W kolejnych tekstach prześledzimy informacje źródłowe dotyczące dwóch dalszych podlaskich grodów, które odegrały znaczącą rolę w kształtowaniu się osadnictwa na terenie międzyrzecza Narwi i Bugu: Bielska i Mielnika. Osobny rozdział poświęcony także zostanie Surażowi, który co prawda nie trafił na karty dawnych kronik, jednak ze względu na stan rozpoznania archeologicznego zasługuje na bliższą uwagę.

eprasa.pl f6a244858b

nie dał. Musiał to zatem być w tym czasie ośrodek ważny i odgrywający znaczną rolę w strukturze administracyjno-militarnej Kijowa, skoro wymieniony został obok Brześcia.

Być może w latach czterdziestych XII w. wyodrębnione zostało osobne księstwo brzesko-drohiczyńskie, jednak kolejne nie budzące wątpliwości informacje źródłowe pochodzą dopiero z lat dziewięćdziesiątych XII w. Tym razem ich źródłem jest polski kronikarz Wincenty Kadłubek, który w swojej *Kronice Polskiej* opisuje przeprowadzoną zimą 1192 r. wyprawę króla Kazimierza Sprawiedliwego na Jaćwież, a przy okazji zdobycie Drohiczyna: *Ponieważ pewien Rusin, książę drohiczyński, miał zwyczaj potajemnie wspierać tych rozbójników, [nasz książę] doznaje pierwszych ukłuć oburzenia. Skoro tylko [został] zamknięty w grodzie, który jest stolicą jego księstwa i zwie się Drohiczyn, [tak] zgnębiony został uciskiem oblężenia, że nie tyle przystał na warunki poddania, ile zgoła popadł w stan wiecznego poddaństwa*. Informacja ta wskazuje na rozpad księstwa brzesko-drohickiego, zaś wydzielona z niej ziemia drohicka włączona została do Mazowsza pod rządy Kazimierza Sprawiedliwego. Świadczy to o randze Drohiczyna i otaczających go terenów, które stanowiły strefę buforową pomiędzy Mazowszem i Małopolską a położoną około 150 km na północ Jaćwieżą. Nie bez znaczenia było także istnienie tu komory celnej, co stanowiło znaczący dochód w królewskim skarbcu. Przez Drohiczyn od kilku stuleci przechodziły bowiem główne szlaki handlowe prowadzące z Rusi na Mazowsze i do Prus oraz Jaćwieży, a patrząc szerzej, z Europy Zachodniej nad Morze Czarne. Możliwość taką dawały ówczesne „autostrady" i „drogi szybkiego ruchu", jakimi były nadające się do spławu towarów i ludzi duże rzeki. Wykorzystywana w tym celu była płynąca do Gdańska Wisła, zaś przez Bug, Prypeć i Dniepr można było dotrzeć do Kijowa. O bardzo wczesnym wielkim znaczeniu tego szlaku świadczy m.in. odkrycie dokonane tuż po II wojnie w okolicach grodziska w Klukowiczach, gdzie natrafiono na jeden z największych w Polsce skarbów arabskich dirhemów. W jego skład wchodziło pierwotnie przypuszczalnie około 2000 monet, zakopanych w ziemi w X wieku, czyli zanim jeszcze wybudowano pierwszy gród w Drohiczynie. Przypuszczać można, że przedmiotem wymiany były przywożone z północy i ze wschodu Europy skóry i futra zwierzęce, a także wosk oraz miód i tym podobne produkty naturalne, które znajdowały nabywców w dużych ośrodkach miejskich na południu i zachodzie Europy. W odwrotną stronę przewożono towary luksusowe, ozdoby i broń. Ten kierunek i asortyment stał się podstawą bogactwa Drohiczyna, czego najdobitniejszym dowodem jest kilkanaście, a może nawet dwadzieścia tysięcy plomb znalezionych na znajdującej się na zachód od grodu osadzie. Funkcja tych przedmiotów pozostaje nadal w sferze przypuszczeń, jednak nie ulega wątpliwości, że wiązały się one z handlem dalekosiężnym. Pomiędzy 25% a 37% z nich nosiło oznaczenie książąt ruskich, w tym m.in. Rurykiewiczów: Olega Światosławicza, Wsiewołoda Jarosławicza i Wsiewołoda Olegowicza, a zatem także władców Kijowa. Wśród pozostałych plomb wystąpiły także takie, które wiązać można z Europą Zachodnią, w tym m.in. Nadrenią i Wenecją. Okres ich używania został zakończony przez najazd wojewody grodzieńskiego Trojdena w 1274 r., w wyniku którego najprawdopodobniej wymordowana została cała społeczność miasta.

Wróćmy jednak do informacji dotyczących polityki, od której nie sposób uciec, nawet mówiąc o wydarzeniach sprzed kilku wieków. W latach, o których traktuje zapis Mistrza Wincentego, pojawia się bowiem zapis o księciu brzeskim Romanie Mścisławowiczu, postaci o tyle ważnej, że kilkadziesiąt lat później jego syn Daniel Romanowicz w Drohiczynie właśnie zostanie koronowany na władcę Księstwa Halicko-Wołyńskiego, o czym będzie mowa za chwilę. Od drugiej dekady XIII wieku rozpoczął się proces umacniania na tych terenach władzy Romanowiczów. Zimą 1217/1218 r. Daniel przejął od Leszka Białego gród w Brześciu i część Zabuża, czyli obszar stanowiący rdzeń późniejszej ziemi chełmskiej. Nie wiemy jednak, jaka była w tym czasie przynależność Ziemi Drohickiej, gdyż pojawia się ona dopiero w przywileju Konrada Mazowieckiego z roku 1237 (nie licząc krót-

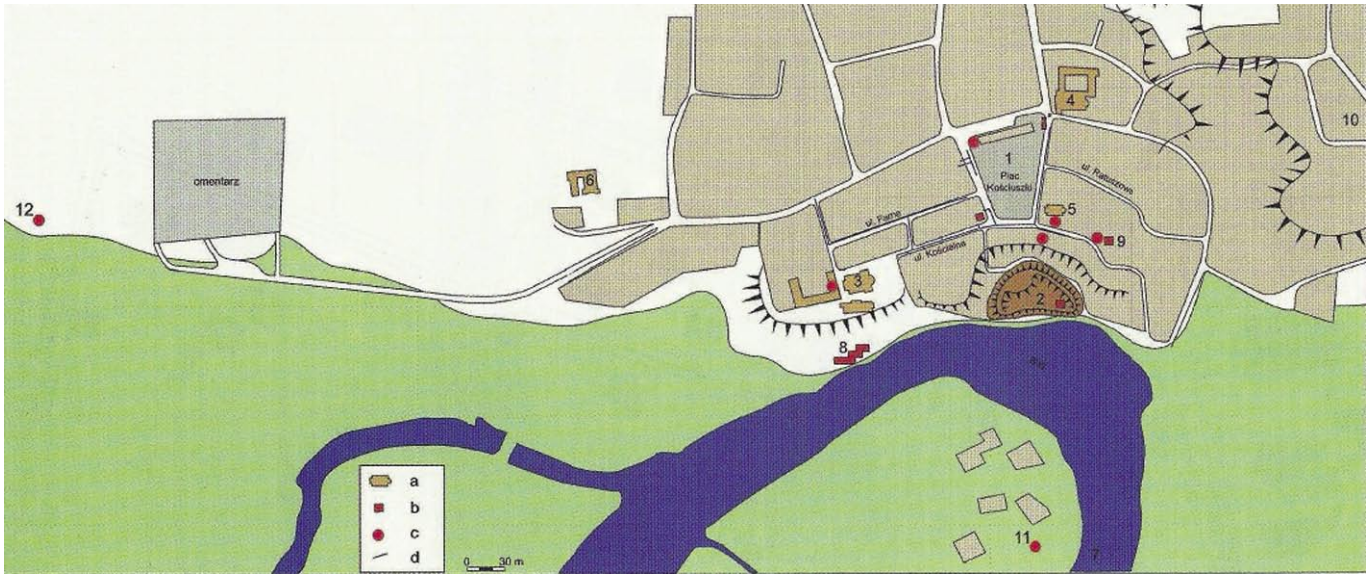

Wykopy archeologiczne w Drohiczynie wg Andrzejewski, Sikora.

Ryc. 1. Drohiczyn, gm. loco, pow. Siemiatycze, woj. podlaskie, plan miasta z zaznaczeniem obszarów prowadzenia badań archeologicznych, rys. J. Sikora. 1. Plac Kościuszki – historyczny rynek miejski, 2. Wzgórze Zamkowe – grodzisko, 3. kościół Świętej Trójcy – zespół klasztorny pojezuicki, 4. kościół Najświętszej Marii Panny – zespól klasztorny pofranciszkański, 5. cerkiew św. Mikołaja, 6. kościół Wszystkich Świętych – klasztor Benedyktynek, 7. Ruska Strona – zanikły prawosławny monastyr spaski, 8. łąki nadbużańskie – teren tzw. osady zachodniej, 9. dawna baza archeologiczna Muzeum Podlaskiego – teren tzw. osady wschodniej, 10. Kramczewska Góra – zanikły prawosławny monastyr nagórny (cerkwie św. Trójcy i św. Barbary), 11. Ruska Strona – badania K. Bieńkowskiej 1987-1988, 12. badania L. Pawlaty 1980-1981.
a. obiekty architektury sakralnej, b. wykopy archeologiczne, c. miejsca prowadzenia badań archeologicznych (bez dokładnej lokalizacji), d. przebieg nadzorów i wykopów z 2006 r.

eprasa.pl f6a244858b

kiej wzmianki z zimy 1234/1235 mówiącej o zwycięskiej bitwie stoczonej *u bram drohiczyńskich* przez Wasylka z Jaćwingami), nadającym gród drohiczyński wraz z okolicznymi terenami zakonowi templariuszy (braciom dobrzyńskim). Wiązało się to ze wspomnianymi wyżej i trwającymi od końca XII w. wzmożonymi najazdami jaćwieskimi. W latach 1227–1228 ich celem był należący do księstwa włodzimierskiego Brześć, który wraz z Drohiczynem stanowił zaporę przeciwko wyprawom *heretyków i Prusów* – co w tym przypadku odnosiło się zarówno do Rusinów, jak i Jaćwingów – skierowanym na Małopolskę i Mazowsze. Nowi dzierżawcy pod wodzą mistrza Brunona tak wzięli sobie do serca przydzieloną im rolę obrońcy granic przed najazdami jaćwieskimi i „heretyckimi", że w roku 1241 nie wpuścili do niego księcia Daniela: *I przyszedł do grodu Drohiczyna. I zechciał wejść do grodu. Oznajmione mu było, że nie wejdzie do grodu. On zaś rzekłszy: „To był gród nasz i ojców naszych, wy zaś nie pozwoliliście wejść do niego", odszedł myśląc sobie, że Bóg potem odpłatę stworzy dzieżycielowie grodu tego. I [zaiste] oddał go w ręce Daniela. I odnowiwszy go [gród], zbudował cerkiew przepiękną pod wezwaniem świętej Bogurodzicy. I rzekł: „To gród mój, wcześniej bowiem zdobyłem go zbrojnie".* (…) *„Gdy zaś była wiosna, poszli obaj na Jaćwięgów i przyszli do Brześcia. Ponieważ rzeki nawodniły się, nie zdołali iść na Jaćwięgów. Daniel powiedział [wówczas]: „Nie właściwe jest dzierżyć naszą ojcowiznę krzyżowcom, templariuszom, zwanym Salomonitami". I poszli obaj nich z siłą ciężką. I przejęli gród w miesiącu marcu. Starszego ich, Bruna, ujęli i wojów jego schwytali i powrócili do Włodzimierza.* Zdobycie grodu miało miejsce najprawdopodobniej w 1243 roku, czyli w dwa lata po opisanym wcześniej incydencie z zamknięciem bram przed Danielem. Przypuszczać można, że liczebność załogi grodu wynosiła wówczas około 150 ludzi, w tym kilkunastu braci zakonnych, zaś pozostali to byli giermkowie i służba zamkowa. Daje to nam pewne wyobrażenie o wielkości i charakterze istniejącej wówczas na grodzisku zabudowy. Niestety nie zachowała się, wspomniana w tekście, zapewne stojąca w zniszczonej przez Bug części majdanu, murowana (?) cerkiew. Kolejna wyprawa na Jaćwież stała się okazją do wspomnienia Drohiczyna pod rokiem 1248 lub 1249: *...i spotkali się u Drohiczyna. I poszli i przeszli błota i naszli na kraj ich.* Następna, niestety dość lakoniczna informacja, związana jest z wyjątkowym i o ogromnej wadze wydarzeniem, które miało miejsce w roku 1253. Wtedy bowiem odbyła się koronacja Daniela Romanowicza na króla Rusi, czego dokonał legat papieża Innocentego IV, Opizo z Mezzanu: *W ten czas przysłał papież posłów czcigodnych, niosących koronę i berło i jabłko panowania, które oznaczają królewską godność, mówiąc: „Synu przyjmij od nas wieniec królestwa". Wcześniej bowiem przysłał do niego biskupa berneńskiego, kamienieckiego, mówiąc jemu: „Przyjmij wieniec królestwa". On zaś w tym czasie nie przyjął był mówiąc: Wojsko tatarskie nie przestaje źle żyć z nami, to jak mogę przyjąć koronę bez pomocy twojej? Opizo zaś przyszedł niosąc koronę, obiecując, że: „Pomoc mieć [będziesz] od papieża". On zaś [Daniel] jednak nie chciał. Przekonała go matka jego i Bolesław i Siemowie i bojarzy laccy, mówiąc, żeby przyjął koronę: „A my tobie [przyjdziemy] na pomoc przeciw poganom". On zaś koronę od Boga przyjął, od Cerkwi Świętych Apostołów i od tronu świętego Piotra i od ojca swojego papieża Innocentego, i od wszystkich biskupów swoich. Innocenty bowiem wyklinał tych, którzy potępiali wiarę grecką prawosławną, i chciał sobór zorganizować o wyznawaniu prawdziwej wiary Chrystusowej, o zjednoczeniu Cerkwi. Daniel przyjął od Boga koronę w grodzie Drohiczynie, kiedy szedł na wojnę [razem] z synem Lwem i z Siemowitem księciem lackim.*

Ze źródeł datowanych na drugą połowę i koniec XIII wieku wynika jasno, że przez Drohiczyn nadal przebiegały główne drogi handlowe i militarne. Wędrowali tu zarówno Litwini idący na południowe Mazowsze, jak i wojska ruskie. W roku 1274 lub 1275, zapewne w okolicach Wielkanocy, Drohiczyn został zdobyty przez wojów z Grodna, działających na polecenie księcia litewskiego Trojdena: *Potem zaś Trojden zapomniawszy miłości do Lwa, posłał grodnian, każąc [im] zdobyć Drohiczyn i Trid z nimi był. Ten zaś wiedział o grodzie, jak [go] można zdobyć. Zaszedł tedy w nocy i oto zdobyli go na samą Wielkanoc. I zabili wszystkich od małego do wielkiego.* Widać zatem, że gród wraz z otaczającą go osadą został w całości splądrowany i spalony, a jego słowiańscy mieszkańcy zamordowani. Pojawia się on w źródłach jeszcze kilkakrotnie, nie są to już jednak informacje znaczące, raczej wspominany jest przy okazji jakichś nie związanych z nim bezpośrednio wydarzeń.

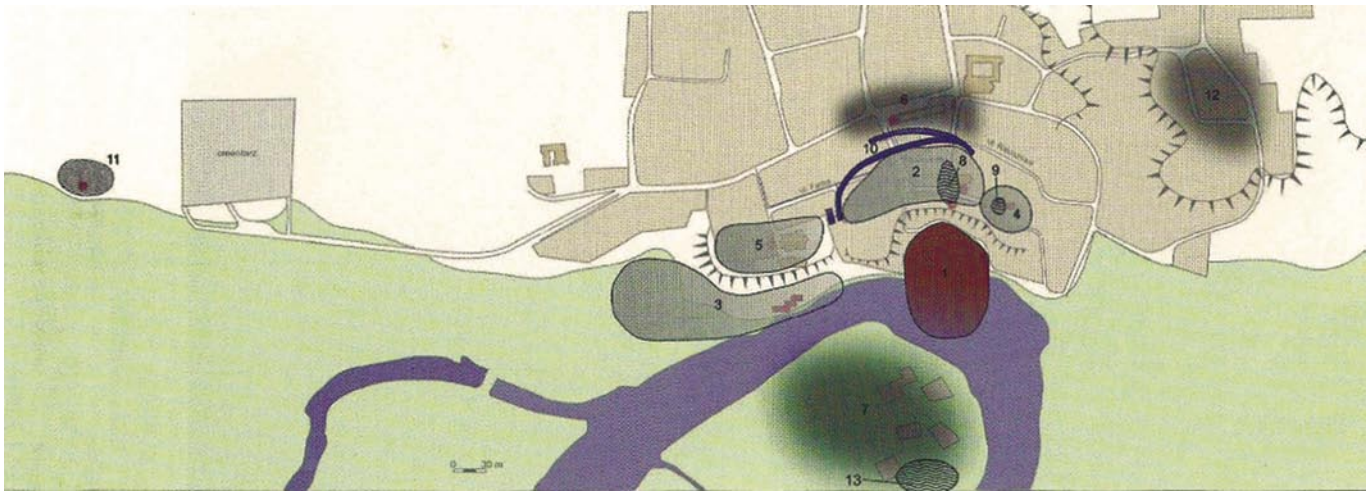

Rekonstrukcja układu przestrzennego Drohiczyna wg Andrzejewski, Sikora.

Ryc. 10. Rekonstrukcja układu przestrzennego zespołu osadniczego w XII - XIII w., rys. J. Sikora.

1. gród z cerkwią Bogurodzicy, 2. osada w południowej części placu Kościuszki i wzdłuż ulicy Kościelnej, 3. osada „zachodnia", 4. osada „wschodnia", 5. osada z rowem – fosą na terenie zespołu pojezuickiego, 6. rozproszone ślady osadnictwa w północnej części placu Kościuszki, 7. ślady osadnictwa na tzw. Ruskiej Stronie, 8. cmentarzysko w rejonie nowożytnej cerkwi św. Mikołaja, 9. cmentarzysko na terenie dawnej bazy archeologicznej Muzeum Podlaskiego, 10. rekonstrukcja przebiegu rowów – fos, 11. cmentarzysko szkieletowe, 12. ślady osadnictwa na tzw. Górze Kramczewskiej, 13.cmentarzysko szkieletowe na Ruskiej Stronie.

eprasa.pl f6a244858b

Ze źródeł pisanych wyłania się zatem obraz funkcjonującego przez kilkaset lat dobrze umocnionego grodu zarządzanego przez namiestnika książęcego, ze stale stacjonującą drużyną wojów oraz dużej osady przygrodowej, której mieszkańcy trudnili się handlem i rzemiosłem. Na ile jednak ta rzeczywistość odczytana z dawnych kronik koresponduje z naszą wiedzą archeologiczną? Drohiczyn bardzo wcześniej „odkryty" został przez miłośników starożytności i archeologów amatorów. Już w 1864 r. Konstanty Tyszkiewicz zainteresował się znajdowanymi tu plombami, czyli ołowianymi blaszkami z obustronnie odciśniętymi wypukłymi znakami, opisując je jako „pieczęcie" przymocowywane do dokumentów jaćwieskich lub też talizmany. Występowały one głównie na tzw. osadzie zachodniej, gdzie znajdowały się zapewne port i komora celna, które na odcinku kilkuset metrów zostały zniszczone przez nurt rzeczny. Szybko zaczęto je uważać za przedmioty służące do znakowania towarów dostarczanych z terenu Rusi i ekspediowanych dalej do Europy, a także tych przewożonych na wschód.

Pierwsze i największe jak do tej pory naukowe badania wykopaliskowe przeprowadzono tu dopiero w latach 1953–1957. Kolejne działania to już na ogół niewielkie i ratownicze prace archeologiczne, które miały miejsce w latach 80. i 90. XX w. oraz w pierwszych dwóch dekadach XXI w. Główne działania prowadzone były przez ekspedycję Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie, kierowaną przez Krystynę Musianowicz. Rozpoznaniem objęto jedynie niewielki zachowany fragment majdanu na terenie grodu oraz fragmenty osady: zachodniej położonej bezpośrednio na brzegu Bugu, na południe od zespołu katedralnego i wschodniej znajdującej się u podnóża Góry Zamkowej. Określenia te mają znaczenie jedynie umowne, gdyż pierwotnie cały obszar w sąsiedztwie grodu objęty był zwartą zabudową. Niestety znaczna część dawnego Drohiczyna została zniszczona w wyniku przesunięcia się koryta Bugu. Destrukcja ta szczególnie widoczna jest w przypadku grodziska, którego ponad 2/3 zostały zmyte przez rzekę. W trakcie badań na terenie dawnego grodu znaleziono pozostałości zabudowy, z której udało się wydzielić 3 domy o charakterze mieszkalnym. Jeden z nich być może pełnił funkcję piekarni. Znacznie większą liczbę budynków, zarówno mieszkalnych, jak i użytkowych, odkryto na terenie wspomnianych osad. Ich pozostałością były przede wszystkim różnego rodzaju piece i paleniska, ślady po ścianach chat, a także jamy osadnicze, w tym wkopywane w ziemię piwniczki do przechowywania żywności. Pochodziły one z różnych okresów użytkowania tego miejsca, gdyż pamiętać należy, że rozwój osady trwał nieprzerwanie od XII do XVIII w. i w tym czasie na starszą zabudowę nakładały się nowsze konstrukcje. Znalezione podczas badań tzw. materiały ruchome, czyli różnego rodzaju zabytki, to przede wszystkim kilka tysięcy fragmentów glinianych naczyń. Wytworzone one zostały w większości w lokalnych, znajdujących się na terenie miasta warsztatach, ale wystąpiły wśród nich także amfory i koczargi na wino importowane z terenu Rusi. Odkryto także liczne dowody świadczące o funkcjonowaniu tu co najmniej kilku warsztatów kowalskich (ciągle pamiętać jednak należy, że mogły nie być równoczasowe), które produkowały głównie wyroby codziennego użytku, takie jak nożyki, krzesiwa, gwoździe, skoble, wędzidła, podkowy. Zapewne wytwarzały także elementy uzbrojenia, w tym być może miecze, głównie jednak były to różnego rodzaju groty włóczni i strzał. Kolejną aktywnością rzemieślniczą były liczne warsztaty rogowiarskie, które produkowały m.in. pięknie zdobione grzebienie i okładziny noży, a także różnego rodzaju szydła, przekłuwacze, igły itp. Pozostało po nich bardzo dużo odpadów

Przedmioty z wczesnośredniowiecznego Drohiczyna na wystawie miejscowego Muzeum Regionalnego. Fot. Ju. Hawryluka

eprasa.pl f6a244858b

produkcyjnych w postaci ponacinanych lub wstępnie obrobionych fragmentów poroża i kości. Nieodłącznym znaleziskiem związanym z osadami są przęśliki – niewielki krążki służące jako obciążniki do wrzecion. O ile jednak zwykle wykonywano je z gliny, to w Drohiczynie, na ponad 130 tego rodzaju znalezisk, jedynie 30 powstało z tego materiału, pozostałe zaś zrobiono z różnokolorowego łupku. Jest to stosunkowo miękki kamień, dający się dość łatwo obrabiać i szlifować, którego wychodnie występują na terenie Ukrainy, w okolicy Owrucza, czyli prawie 500 km na wschód od Drohiczyna. Wiadome jest, że produkowane w tamtym rejonie przęśliki trafiały do Polski i po kilka lub kilkanaście egzemplarzy znajdywanych jest na terenie wszystkich wczesnośredniowiecznych ośrodków osadniczych. Nigdzie jednak nie wystąpiły w takiej liczbie, jak w Drohiczynie. Dodatkowo natrafiono tu także na znaleziska mogące wskazywać, że być może importowano sam surowiec, zaś dopiero na miejscu wytwarzano z niego gotowe wyroby, które następnie mogły być rozprowadzane po ternie obecnego Podlasia. Przęśliki wykonane z tej skały znaleziono m.in. na grodzisku w Paszkowszczyźnie i na osadzie w Surażu. Do importów, najprawdopodobniej z terenów Rusi, należały też szklane bransolety, których fragmenty znaleziono na drohiczyńskich osadach. Nie były to zresztą jedyne ozdoby, które przywożono ze wschodu. Należą do nich bowiem także wykonane głównie z brązu różnego rodzaju zawieszki w kształcie ażurowych płytek, stylizowanych zwierząt, dzwoneczków, kwiatów czy gwiazdek. Zawieszkami, choć o charakterze religijnym, były także pochodzące z Drohiczyna krzyżyki. Miały one różne kształty i wielkości, zarówno jedno-, jak i dwudzielne. W grupie tej są także dwa duże, najprawdopodobniej emaliowane, enkolpiony z przedstawieniami krzyża, napisami i wizerunkiem Chrystusa. Poza metalowymi, kilkanaście egzemplarzy krzyżyków wykonano też z kamienia. Znaleziono tu także brązowy medalion z przedstawieniem św. Jerzego zabijającego smoka. Osobną grupę importów stanowią paciorki szklane, których zebrano łącznie (nie tylko podczas wykopalisk) ponad 400 szt. Trafiły tu one najprawdopodobniej z któregoś z czterech dużych centrów produkcji szkła znajdujących się w zachodniej i centralnej Rusi: w Nowogrodzie, Haliczu, Smoleńsku lub Kijowie. Przedmiotami luksusowymi, świadczącymi o bogactwie mieszkańców, były szklane naczynia na pachnidła, mogące pochodzić zarówno ze wschodu, jak i dużych ośrodków w Europie Zachodniej. Na zakończenie można jeszcze można wspomnieć o znalezionych na osadach zabawkach wykonanych z gliny – przestawieniach rycerzy na koniach oraz grzechotce.

Wyliczone tu przedmioty oczywiście nie wyczerpują asortymentu znalezisk, jednak stanowią przykłady pokazujące, jak bogata były kultura materialna wczesnośredniowiecznego Drohiczyna. Nieco mniej możemy powiedzieć o sferze duchowej (poza wspomnianymi przedmiotami kultu religijnego). Bardzo ciekawym odkryciem było znalezienie kościanej rękojeści noża bojowego (czyli takiego stosowanego do walki) z napisem wyrytym cyrylicą. Wydaje się to świadczyć o dość powszechnej znajomości pisma, gdyż najprawdopodobniej podpisał je jakiś woj, który był właścicielem tej broni, a zatem osoba, która nie była do tego specjalnie kształcona.

Wszystkie te przytoczone informacje wskazują jasno, że przekazy źródłowe nie są zawieszone w próżni. Mamy bowiem świadectwa materialne potwierdzające wielkie znaczenie Drohiczyna na wczesnośredniowiecznej mapie Europy. Gród pełniący funkcje administracyjne i militarne oraz otaczająca go osada, a także gęsta sieć mniejszych i większych wsi w promieniu nawet 30 km, stanowiły efekt doskonałego położenia w pobliżu głównych szlaków handlowych. Dzięki korzystnemu położeniu nad brzegiem głównej rzeki nadającej się do transportu można było kontrolować cały przepływ towarów ze wschodu na zachód i z zachodu na wschód. Lokalizacja ta stanowiła również doskonałą bazę militarną służącą do wypraw wojennych zarówno na północ w kierunku Jaćwieży, jak także na Ruś czy Mazowsze. Takiej lokalizacji nie miał żaden inny podlaski gród, o czym będzie mowa w kolejnych odcinkach opowieści archeologicznej.

Dariusz KRASNODĘBSKI

Na str. 13 zdjęcie lotnicze Drohiczyna wykonane 26 lipca 2006 r. przez autora artykułu.

Ważniejsza literatura:

Andrzejewski A., Sikora J. 2009. Drohiczyn średniowieczny i nowożytny w świetle badań z roku 2006. *Podlaskie Zeszyty Archeologiczne* 5, 153–195.

Avenarius N. P. 1890. Drogičin' nadbužskij i ego drevnosti.W: *Drevnosti Sěvero-Zapadnago kraâ. Materìaly po arheologii Rossii* I (4). St. Petersburg: Tipografiâ Imperatorskoj Akademìi Nauk, 1–42.

Bołsunowski K. 1893-1895. Znaki pieczętne na ołowiu (plomby) znajdywane w Bugu pod Drohiczynem. Wiadomości Numizmatyczno-Archeologiczne, T.2

Caban W. 1974. Polityka północno-wschodnia Kazimierza Sprawiedliwego w latach 1177–1192. *Rocznik Białostocki* 12, 199–210.

Dzik M. 2015a. *Przemiany zwyczajów pogrzebowych w międzyrzeczu Bugu i górnej Narwi (X–XV w.)* 1. Rzeszów: Fundacja Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego, Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego, PMA, MPB.

Dzik M. 2015b. *Przemiany zwyczajów pogrzebowych w międzyrzeczu Bugu i górnej Narwi (XI–XV w.)* 2. Rzeszów: Fundacja Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego, Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego, PMA, MPB.

Dulinicz M. 2006. Mazowsze we wcześniejszym średniowieczu (do końca X w.). Szkic archeologiczny. W: H. Samsonowicz (red.), *Dzieje Mazowsza* 1. Pułtusk: Akademia Humanistyczna im. A. Gieysztora, 67–107.

Gieysztor A. 2006. Trzy stulecia najdawniejszego Mazowsza (połowa X – połowa XIII w.). W: H. Samsonowicz (red.), *Dzieje Mazowsza* 1. Pułtusk: Akademia Humanistyczna im. A. Gieysztora, 109–160.

Jusupović A. 2007. Tak zwany „Latopis Połocki" w przekazie Wasilja Tatiščeva. Rola Drohiczyna w kontaktach polsko-ruskich drugiej połowy XII wieku. *Studia Źródłoznawcze* 45, 15–32.

Kollinger K. 2014. *Polityka wschodnia Bolesława Chrobrego (992–1025)*. Wrocław: Chronicon Wydawnictwo.

Kronika halicko-wołyńska. 2017. *Kronika halicko-wołyńska. Kronika Romanowiczów.* D. Dąbrowski, A. Jusupović (wyd.), Kraków, Warszawa: Wydawnictwo Avalon, Instytut Historii im. Tadeusza Manteuffla PAN.

Lysenko P. F. 1985. *Berest'e.* Minsk: Akademiâ Nauk Belorusskoi SSR, Institut Istorii, Nauka i Tehnika.

Lysenko P. F. 2001. *Turovskaâ zemlâ IX–XIII vv.* 2-e izdanie. Minsk: Nacional'naâ Akademiâ Nauk Belarusi Institut Istorii, Belorusskaâ Nauka.

Łowmiański H. 1970. Świętopełk w Brześciu w 1019, W: Europa, Słowiańszczyzna, Polska, Poznań, 229–244

Łowmiański H. 1986. Studia nad dziejami Słowiańszczyzny, Polski i Rusi w wiekach średnich. Poznań.

Musianowicz K. 1969. Drohiczyn we wczesnym średniowieczu. *Materiały Wczesnośredniowieczne* 6, 7–235.

Pawlata L. 2014. Problematyka badań nad powstaniem i organizacją przestrzeni miejskiej średniowiecznego Drohiczyna. W: M. Zalewski, M. Zemło (red.), *Małe miasta. Perspektywa archeologiczna.* Acta Collegii Suprasliensis 17. Lublin: Wydawnictwo KUL, 23–78.

Pawlata L. 2016. Plomby typu drohiczyńskiego – problematyka badań. Podlaskie Zeszyty Archeologiczne 12.

Powieść minionych lat. 1968. *Powieść minionych lat.* F. Sielicki (przekł. i oprac.), Wrocław, Warszawa, Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.

Tyszkiewicz J. 1974. *Mazowsze północno-wschodnie we wczesnym średniowieczu. Historia pogranicza nad górną Narwią do połowy XIII w.* Prace Mazowieckiego Ośrodka Badań Naukowych 26, Warszawa: PWN.

Zoll-Adamikowa H. 1979. *Wczesnośredniowieczne cmentarzyska ciałopalne Słowian na terenie Polski. Cz. II. Analiza. Wnioski.* Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo PAN.

Zoll-Adamikowa H. 1996. Wczesnośredniowieczny obrządek pogrzebowy a zróżnicowanie etniczne na pograniczu polsko-ruskim. W: M. Parczewski, S. Czopek (red.), *Początki sąsiedztwa. Pogranicze polsko-rusko-słowackie w średniowieczu. Materiały z konferencji – Rzeszów 9–11.V.1995.* Rzeszów: Muzeum Okręgowe w Rzeszowie, Instytut Archeologii Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, 81–91.

eprasa.pl f6a244858b

Kościół prawosławny na Północnym Podlasiu a granice państwa ukraińskiego w roku 1918

W przededniu zakończenia pierwszej wojny światowej o Podlasiu mówiono częściej niż w poprzednich dekadach. Mimo to druga połowa roku 1917 i cały 1918 umknęły z pamięci historycznej jej mieszkańców. Tymczasem region ten był przedmiotem sporów terytorialnych, a pragnienie władania nim, w całości lub części, zgłaszało kilka ośrodków narodowych. Każdy z nich inaczej opisywał granice Podlasia, dowodząc, jak bardzo różniło się wyobrażenie o jego terytorium, historii i mieszkańcach. Różne były też argumenty mające uzasadniać żądania i postulaty przyszłej przynależności państwowej Podlasia.

Politycy ukraińscy w Kijowie, w tym profesor Mychajło Hruszewski, patrzyli na Podlasie z perspektywy ukraińskich granic etnograficznych i historii regionu. Ich wyobrażenie nie pokrywało się z tym, jakie ugruntowało się w polskiej tradycji politycznej. W obu wypadkach Podlasie miało inne granice, zdecydowanie inne granice historyczno-etnograficzne, zasadniczo (ale nie zawsze) odwoływało się do innej grupy jej mieszkańców, co najwyraźniej było dostrzegalne w kontekście zróżnicowania wyznaniowego. Postulaty ukraińskie odnosiły się na ogół do tej części regionu, w której rozmawiano po ukraińsku, kultywowano ukraińskie tradycje i obyczaje i odwoływano się na różne sposoby do spuścizny historycznej i religijnej Rusi Kijowskiej. Profesor Hruszewski, podówczas przewodniczący Centralnej Rady Ukraińskiej, doskonale orientował się w specyfice całego Podlasia. Nie tylko dlatego, że był wyśmienitym znawcą historii Ukrainy. Podlasie postrzegał z bliskiej perspektywy historii rodzinnej. Urodził się przecież w bliskim jego południowych krańców Chełmie. Tuż po narodzinach ojciec Mychajła Hruszewskiego podjął pracę w nieodległej od Północnego Podlasia Łomży.

Nim zakończyła się pierwsza wojna światowa, na początku 1918 r. państwa centralne narzuciły odrębne traktaty pokojowe Ukrainie i Rosji Sowieckiej. W przypadku Ukrainy porozumienie zawarte w Brześciu formalnie podzieliło Podlasie. Stronie ukraińskiej udało się obronić prawa do znacznej południowej części Podlasia, ale niemal cały powiat bielski w północnej części znalazł się poza zasięgiem jej władzy politycznej. Kwestia przyszłej granicy polsko-ukraińskiej na Południowym Podlasiu, znajdującym się do wojny w granicach byłego Królestwa Polskiego i guberni chełmskiej, stała się przedmiotem sporu i gwałtownej reakcji środowisk polskich na kilka miesięcy przed proklamacją niepodległości państwa polskiego. Odmiennie kształtowała się interesująca nas w tym tekście sprawa jej przebiegu między Bugiem i Narwią, która w ogóle nie była dyskutowana w powyższym kontekście politycznym. Istniało ku temu kilka powodów.

Ustalenia w Brześciu z lutego 1918 r., jak pokazały wydarzenia następnych miesięcy, nie zamykały definitywnie kwestii biegu granicy na obszarze między Bugiem i Narwią. Ostatecznie wytyczyć ją miała mieszana komisja po ustaleniu w terenie *stosunków etnograficznych z uwzględnieniem życzenia ludności*. Niemniej na razie oficjalnie odwoływano się do treści traktatu. Z niej wynikało zaś, że w skład Ukrainy weszły obszary rozciągające się na wschód od linii Radzyń – Międzyrzec – Sarnaki – Mielnik – Wysokie Litewskie – Kamieniec Litewski – Prużany – Jezioro Wygonowskie. Przyjęty zarys potwierdzał, że w Brześciu państwa centralne (tj. Niemcy i Austro-Węgry), dzieląc Północne Podlasie, za główne kryterium przyjmowały nie różnice etnograficzne, a układ szlaków kolejowych. Nakreślona na mapie linia na obszarze północno-zachodnim biegła wzdłuż trasy Siedlce-Wołkowysk, pozostawiając tory kolejowe poza obszarem Ukrainy. Nawet wtedy rozumiano jednak, że był to tylko ogólny zarys linii granicznej. Warto bowiem pamiętać o trzech kwestiach, które pokazywały, jak w praktyce wyglądały kwestie jej projektowania na odcinku północnopodlaskim.

Po pierwsze, państwa centralne nie włączały powiatu bielskiego do Ukrainy, ponieważ pozostawiały go Litwie. Litwini potraktowali ten teren jako część swego państwa i tak przedstawiali na mapach. Niekiedy, co ciekawe, starali się na nich granicę przesunąć jeszcze dalej na wschód, na obszar powiatu brzeskiego, pozostawiając po swojej stronie Wysokie Litewskie i Kamieniec. Podjęli też próbę zainstalowania tu swoich urzędników.

Po wtóre, politycy ukraińscy nie zrezygnowali z pragnienia przejęcia kontroli nad powiatem bielskim. Notabene niewielki skrawek tego terytorium, w okolicach Mielnika, zgodnie z traktatem brzeskim wszedł w skład Ukrainy. Do kwestii międzynarodowego uznania władzy ukraińskiej nad powiatem bielskim powracano w następnych miesiącach w czasie rządów hetmana Pawła Skoropadskiego w Kijowie, a potem za rządów Dyrektoriatu Ukraińskiej Republiki Ludowej. Był to też jeden z postulatów terytorialnych zgłaszanych na konferencji pokojowej w Paryżu w 1919 r. Dodajmy, że właśnie na początku tego roku delegaci z powiatu bielskiego jako reprezentanci zjazdu powiatowego przybyli z petycją do Kijowa, prosząc o włączenie go do Ukrainy.

Po trzecie – co często na ogół bywa zapominane – współczesny obszar między Bugiem i Narwią wykracza poza granice powiatu bielskiego sprzed pierwszej wojny światowej i obejmuje też zachodnie obrzeża ówczesnego powiatu brzeskiego. Ten ostatni nie w większej części, jak miałoby wynikać z postanowień traktatowych, a w całości włączono do państwa ukraińskiego i rozciągnięto nad nim realną władzę Kijowa. Nie był to początek tworzenia zrębów nowej państwowości na tym obszarze. Pojawienie się w jego zachodnich miejscowościach

eprasa.pl f6a244858b

pierwszych instytucji ukraińskich datuje się bowiem nieco wcześniej – na koniec 1917 r. Wówczas to tam, gdzie zachowały się większe skupiska ludności, która uniknęła w 1915 r. przymusowej ewakuacji, zaczęto tworzyć pierwsze szkoły ukraińskie (np. Milejczyce). Wkrótce potem podjęto starania rozszerzenia na Północne Podlasie ukraińskiej władzy sądowniczej.

W konsekwencji decyzji Kijowa od początku 1918 r. na obszarze między Bugiem i Narwią oficjalnie granica państwa ukraińskiego sięgała linii biegnącej w okolicach Mielnika (pozostawiając go po stronie Ukrainy) i zmierzającej na północ, w kierunku starej granicy administracyjnej rozdzielającej powiaty bielski i brzeski. W 1918 r. w obrębie ówczesnego powiatu brzeskiego, którego granice pozostawały niezmienne w zasadzie od XVI w., znajdowało się kilkanaście miejscowości dzisiejszego powiatu siemiatyckiego, bielskiego i hajnowskiego. Były to m.in. wsie Tokary, Wilanowo, Werpol, Anusin, Stołbce, Litwinowicze, Klukowicze, Wyczółki, Siemichocze, Telatycze, Piszczatka, Tymianka, Nurzec i Nurzec-Stacja, Milejczyce, Klimkowicze, Chańki, Kościukowicze, Sobiatyno, Sasiny, Śnieżki, Nowosiółki, Mikulicze, Miedwieżyki, Wólka Nurzecka, Jancewicze, Zubacze, Połowce i in.

Powiat brzeski (podobnie jak kobryński i część prużańskiego) po wyłączeniu z guberni grodzieńskiej miały znaleźć się w granicach poszerzonej ukraińskiej guberni chełmskiej, której stolicę przeniesiono z Chełma do Brześcia. Przyłączenie znajdujących się tam – i wymienionych wyżej – miejscowości do państwa ukraińskiego potwierdzały nie tylko dokumenty urzędowe, ale także sygnowane przez Kościół prawosławny, zachowane w Centralnym Państwowym Archiwów Organów Władz Wyższych i Administracji w Kijowie.

Ówczesna hierarchia prawosławna, notabene również rosyjska, bardzo prędko zaakceptowała powstanie państwa ukraińskiego i podjęła decyzję o dostosowaniu struktury diecezjalnej do nowych realiów politycznych. Oznaczało to konieczność korekty dotychczasowych granic wewnętrznych, w szczególności byłej diecezji grodzieńskiej obejmującej obszar całego dzisiejszego Północnego Podlasia. Zasadność zmiany władzy na tym obszarze oficjalnie zaakceptował, o czym nieco dalej, patriarcha moskiewski Tichon (Biełławin). Parafie w Tokarach, Telatyczach, Rogaczach, Milejczycach, Sasinach, Werstoku, Zubaczach i (nieistniejąca dziś) w Połowcach stały się zatem w 1918 r., za jego zgodą, częścią struktur Kościoła prawosławnego w granicach państwa ukraińskiego.

Prawosławni hierarchowie na Ukrainie, obok przygotowań do sformowania nowego zarządu diecezjalnego, skoncentrowali swoje wysiłki na odbudowie życia parafialnego. Nie było to proste zadanie. Podlasie wskutek polityki carskiej wyludniło się, a jego mieszkańcy w większości przebywali na kilkuletniej tułaczce. Tragiczną sytuację na opuszczonych terenach opisywał jeden z raportów ukraińskiego Ministerstwa Wyznań: *Ludność prawosławna przyfrontowej strefy Chełmszczyzny, Podlasia i Polesia znalazła się od lata 1915 r. w wyjątkowo trudnej sytuacji wskutek zniszczeń wojennych: duchowieństwo prawosławne wybyło na polecenie swoich zwierzchników, cerkwie i majątek zostały zniszczone, a ludność nie mogła znaleźć środków na ich odbudowę, gdyż sama została zbyt zubożona przez wysokie podatki, pracę przymusową i rekwizycje.*

Momentem przełomowym w życiu *bieżeńców* z Podlasia był pokój w Brześciu zawarty w lutym 1918 r. To właśnie on był pierwszym aktem prawa mię-

Dawna cerkiew filialna parafii Tokary w uroczysku Koterka, obecnie parafialna (niegdyś pow. brzeski). Fot. Ju. Hawryluka

eprasa.pl f6a244858b

dzynarodowego, który otworzył drogę przymusowo ewakuowanej ludności do powrotu w rodzinne wsie. Pomimo przeciwdziałania reewakuacji ze strony niemieckich władz okupacyjnych zdesperowani *bieżeńcy* powracali i samodzielnie przystępowali od odbudowy gospodarstw, remontu cerkwi i restytucji życia parafialnego.

Obserwując bieżącą sytuację, ukraińskie władze w Kijowie oraz hierarchia cerkiewna postulowały szybką odbudowę struktur parafialnych i objęcie opieką wszystkich powracających. Kwestie pomocy parafiom zniszczonym w trakcie ewakuacji 1915 r. były poruszane podczas obrad Wszechukraińskiego Prawosławnego Soboru Cerkiewnego w Kijowie. Uczestnikami tego wydarzenia byli między innymi przedstawiciele duchowieństwa z powiatu brzeskiego. Organizacji pomocy materialnej sprzyjało stanowisko hetmana Pawła Skoropadskiego, który po przejęciu władzy w Kijowie w końcu kwietnia 1918 r. ogłosił, iż: *najważniejszą religią w Państwie Ukraińskim jest wiara chrześcijańska – prawosławna*. Pozwoliło to na tworzenie przez młode państwo mechanizmów pomocy finansowej duchowieństwu prawosławnemu.

Tymczasem w 1918 r. na wyludnione dotąd obszary powracali *bieżeńcy* i dzielące ich los duchowieństwo. Upomniał się o nich Departament Uchodźców w ukraińskim MSW. W piśmie z 21 maja 1918 r. do Departamentu Wyznań tegoż ministerstwa pisał: *...wszyscy duchowni-uchodźcy z Chełmszczyzny, a także z Wołynia i Grodzieńszczyzny, z miejscowości okupowanych* [przez Niemców]*, od pierwszego stycznia br.* [tj. 1918] *pozbawieni byli zapomogi, którą otrzymywali jako uchodźcy ewakuowani w głąb imperium rosyjskiego ze skarbu państwa rosyjskiego. Znacząca większość z nich pozostała obecnie bez jakichkolwiek środków do życia, a o powrocie na miejsce swojej służby nawet nie może myśleć.*

Przydział, jaki w ogóle był przyznawany wszystkim uchodźcom, nie może poprawić ich sytuacji. Racjonalna pomoc może być udzielona tylko w ten sposób, gdy da się im możliwość otrzymywania ze skarbu Państwa Ukraińskiego wynagrodzenia zgodnie ze stanowiskami zajmowanymi do ewakuacji.

Nowo powstałą instytucją, której celem było roztoczenie opieki i odbudowy struktur cerkiewnych, było Chełmskie Kolegium Duchowne do spraw Cerkwi Prawosławnej na Chełmszczyźnie, Podlasiu i Polesiu. 25 maja 1918 r. władze ukraińskie w Kijowie zatwierdziły jego skład, który od razu przystąpił do pracy. Opiekę kanoniczną nad Kolegium roztoczył arcybiskup wołyński Eulogiusz (Gieorgijewski). Kierownictwo administracyjne w Kolegium powierzono natomiast przebywającemu w Kijowie protojerejowi Orestowi Milkowowi, byłemu duchownemu z cerkwi św. Mikołaja w Hrubieszowie. Próbując zmierzyć się z powierzonym zadaniem, w liście z 31 maja 1918 r. do ukraińskiego Ministra Wyznań protojerej Milkow pisał: *Na okupowanych ziemiach Państwa Ukraińskiego: na Chełmszczyźnie, Podlasiu i Polesiu, które obecnie znajdują się pod opieką Komisarza Krajowego* [Ołeksandra] *Skoropys-Jołtuchowskiego, zamieszkuje kilkaset tysięcy prawosławnej ludności ukraińskiej, która przez cały okres okupacji (jeszcze od lata 1915 r.) nie mogła zaspakajać swoich potrzeb religijnych, bo pozostawała bez pasterzy i nauczycieli.*

Teraz, kiedy po pokoju brzeskim ziemie te weszły w skład Ukrainy, z taką sytuacją nie można się godzić. Nie zgadza się z nią i prawosławna ludność z okupowanych ziem. Gdy tylko pojawili się przy niej przedstawiciele władzy ukraińskiej, zwróciła się ona do nich z prośbą o nadesłanie duchownych, którzy zaspokoją tak jak w przeszłości ich potrzeby religijne. Mając na uwadze tę zrozumiałą prośbę, a także ogromne znaczenie roli duchowieństwa jako duchowych nauczycieli i działaczy narodowo-kulturalnych, pomocnik komisarza p. Doneć poprosił telegraficznie Chełmski Gubernialny Komitet Wykonawczy w Kijowie o niezwłoczne wysłanie 5 duchownych, którzy już wyjechali do Brześcia i do chwili obecnej [pełnią] *obowiązki duszpasterskie w wyznaczonych im okręgach (na razie) na Podlasiu i na Polesiu.*

Wspomniana pięcioosobowa grupa księży była przysłowiową kroplą w morzu potrzeb. Dlatego w maju Chełmskie Kolegium Duchowne zasugerowało potrzebę oddelegowania kolejnych 50 duchownych i tyluż psalmistów. Dwa miesiące później postanowiono, że z tej liczby 10 duchownych skierowanych zostanie do parafii w diecezji grodzieńskiej, tj. na tereny włączone do Ukrainy.

W czerwcu 1918 r. rząd ukraiński postanowił wyasygnować tymczasową zapomogę w wysokości 120 tys. karbowańców *na utrzymanie duchowieństwa w celu zaspokojenia potrzeb religijnych na okupowanych ziemiach Chełmszczyzny, Podlasia i Polesia, które zgodnie z Układem Brzeskim należą do Państwa Ukraińskiego.* Pracowano też nad dalszym planem postępowania, otrzymywano bowiem liczne podania o pozwolenie na powrót i pomoc materialną. Departament Cerkwi Prawosławnej Ministerstwa Wyznań poinformował o tym Ministerstwo Spraw Zagranicznych. 29 czerwca 1918 r. pisał, że władze w Kijowie otrzymują: *petycje duchownych ewakuowanych z okupowanych terytoriów Ukrainy z prośbą o zezwolenie na powrót do swoich parafii. Prośby, zarówno poszczególnych osób, jak i całych instytucji, takich jak Chełmskie Kolegium Duchowne, a także duchowieństwa diecezji wołyńskiej, zawierają obraz obecnej bardzo ciężkiej sytuacji religijnej na wymienionych terenach. Ludzie, którzy pozostali w swoich miejscowościach, jak i ci, którzy wracają teraz do domów, proszą, aby zwrócić ich duszpasterzy jako najbliższą im siłę lokalnego życia kulturalnego.*

Uznając, że nie jest to sytuacja tymczasowa, 17 lipca 1918 r. ukraińskie Ministerstwo Wyznań zwróciło się do patriarchy Tichona w Moskwie. W nadesłanym piśmie poprosiło o utworzenie odrębnego zarządu dla parafii w powiatach: rzeczyckim, pińskim oraz mozyrskim w diecezji mińskiej, homelskim w diecezji mohylewskiej oraz brzeskim, kobryńskim i prużańskim w diecezji grodzieńskiej. Patriarcha Tichon poparł propozycję Kijowa, o czym poinformował już 31 sierpnia 1918 r. W piśmie przesłanym ukraińskiemu Ministrowi Wyznań pisał, że Święty Synod ustanowił tymczasowy zarząd nad parafiami we wspomnianych powiatach, *przyłączonych do Państwa Ukraińskiego i pozostających bez biskupa diecezjalnego.* Zarządzanie nimi powierzono wikariuszowi diecezji wołyńskiej, biskupowi krzemienieckiemu Dionizemu (Waledyńskiemu), w niedalekiej przyszłości metropolicie Kościoła prawosławnego w Polsce.

Przejęcie przez biskupa krzemie-

eprasa.pl f6a244858b

Kijów. Pomnik św. Olgi, pierwszej chrześcijańskiej władczyni Rusi Kijowskiej. Boczne figury przedstawiają św. Andrzeja oraz św. Cyryla i Metodego. Fot. Ju. Hawryluka

nieckiego opieki nad parafiami w diecezji grodzieńskiej, które weszły w skład Ukrainy, zostało zaakceptowane przez arcybiskupa grodzieńskiego Michała (Jermakowa). Przebywający ciągle w Moskwie hierarcha grodzieński obiecał ze swej strony nadal wspierać powracających duchownych do dawnych parafii. Równolegle, w celu koordynacji działań w terenie, Chełmskie Kolegium Duchowne zadecydowało, że mianując duchownych do poszczególnych parafii w byłej guberni grodzieńskiej będzie ono brało pod uwagę informacje dostarczane przez protojereja Bazylego Kostycewicza. Pochodzący z Pasynek duchowny, przed wojną dziekan bielski, od 1915 r. mieszkał w Kijowie. Decyzja ta niewątpliwie stwarzała podstawy do widzenia w niej przygotowania do poszerzenia opieki nad parafiami prawosławnymi w powiecie bielskim.

W związku z sierpniowym pismem patriarchy Tichona w październiku 1918 r. władze w Kijowie zwróciły się do arcybiskupa wołyńskiego Eulogiusza, aby polecił Chełmskiemu Kolegium Duchownemu jako organowi koordynującemu działalność Kościoła prawosławnego na obszarze południowych powiatów guberni grodzieńskiej i mińskiej o przekazanie wszystkich spraw związanych z tamtejszymi parafiami bezpośrednio swojemu wikariuszowi, tj. biskupowi Dionizemu. Prośba spotkała się z pozytywną reakcją. Informację o zmianach w zarządzaniu parafiami przesłano także biskupom diecezjalnym: mohylewskiemu i mścisławskiemu Konstantynowi (Bułyczowowi) oraz mińskiemu i turowskiemu Jerzemu (Jaroszewskiemu). Obaj hierarchowie niechętnie jednak patrzyli na uszczuplenie swojej władzy.

Biskup krzemieniecki Dionizy, w momencie powierzenia funkcji *tymczasowo zarządzającego ... powiatami* w guberni grodzieńskiej (i mińskiej), mieszkał w kijowskiej Ławrze Peczerskiej. Przebywając tam, dużo uwagi poświęcał poszukiwaniu pomocy materialnej duchownym, którzy razem ze swoimi wiernymi dzielili los *bieżeńców* i przygotowywali się do powrotu. W piśmie z 23 listopada 1918 r. do Ministerstwa Wyznań w Kijowie przedstawił on listę księży i psalmistów podlegających reewakuacji i zasugerował, aby środki przeznaczone na zapomogi trafiły do Wołyńskiej Izby Skarbowej w Żytomierzu. Uzasadniając swoje stanowisko, wyjaśniał, że: *duchowieństwo grodzieńskie (powiaty: brzeski, kobryński i część prużańskiego i słonimskiego) jako rozsiane nie tylko po całej Ukrainie, ale i Rosji, nie ma możliwości osobiście otrzymać wynagrodzenia od powiatowych izb skarbowych, dlatego będziemy przekazywać wynagrodzenie poprzez moją Kancelarię (dopóki tymczasowy Poleski Zarząd Duchowny nie zostanie zatwierdzony przez Rząd i nie podejmie działalności).*

W międzyczasie, w celu usprawnienia organizacji i zarządzania obszarami Północnego Podlasia, Ziemi Brzeskiej i Polesia, powstał Poleski Zarząd Duchowny. Na podległym mu terytorium miał on przejąć kompetencje wcześniej należne Chełmskiemu Komitetowi Duchownemu. Warto nadmienić, że chełmskiemu komitetowi ciągle podporządkowane pozostawały parafie na Południowym Podlasiu, tj. znajdujące się w granicach diecezji chełmskiej.

Wspomniany Poleski Zarząd Duchowny był trzyosobowym organem kierowniczym. W jego skład wchodzili: biskup krzemieniecki Dionizy – zarządca, biskup homelski Warłaam (Riaszencew) – pomocnik zarządcy i proboszcz brzeskiej cerkwi katedralnej protojerej Michał Winogradow – sekretarz. Zarząd rozpoczął funkcjonowanie 1 grudnia 1918 r. Informując o tym Ministerstwo Wyznań UNR, biskup krzemieniecki Dionizy pisał, że zgodnie z postanowieniem o tymczasowym zarządzie cerkiewnym to on objął

eprasa.pl f6a244858b

nad nim kierownictwo, a tym samym sprawował władzę kanoniczną w *przyłączonych do Państwa Ukraińskiego i pozostających bez biskupa diecezjalnego powiatach brzeskim, kobryńskim i prużańskim – diecezji grodzieńskiej, pińskim, mozyrskim i rzeczyckim – diecezji mińskiej oraz homelskim – diecezji mohylowskiej.*

Podejmując się opieki nad parafiami w południowej części diecezji grodzieńskiej, a tym samym w granicach dzisiejszego Północnego Podlasia, biskup Dionizy zmierzył się z kolejnymi wyzwaniami. Chcąc usprawnić zarządzanie parafiami, powrócił do Krzemieńca. Rozpoczął też przygotowania do wizytacji parafii w powiecie brzeskim. Starania te napotkały opór wojskowych okupacyjnych władz niemieckich. Władyka pozostał jednak nieustępliwy. Uważał, że osobiście musi zapoznać się z sytuacją parafii i wiernych. Równolegle 23 listopada 1918 r. skierował do Ministra Wyznań w Kijowie pismo, w którym wskazał kwoty potrzebne na uposażenie kleru. Dołączył do niego spis imienny duchownych z *przyłączonych do Państwa Ukraińskiego powiatów: brzeskiego, kobryńskiego, prużańskiego i słonimskiego, b*[yłej] *diecezji grodzieńskiej.* Znaleźli się na nim proboszczowie i psalmiści z parafii ówczesnego dekanatu wysokolitewskiego: Werstok, Zubacze, Milejczyce, Rogacze, Sasiny, Telatycze, Tokary oraz nieistniejącej już dzisiaj parafii w Połowcach. Według zaproponowanych stawek – notabene znacznie mniejszych od tych, które przewidywał przygotowany kilka miesięcy wcześniej projekt jednej z ustaw pomocowych hetmana Skoropadskiego – duchowni mieli otrzymać wynagrodzenie roczne w wysokości 400 rubli, natomiast psalmiści 120 rubli.

Przytoczony spis potwierdzał, kto w danym okresie w poszczególnych parafiach pełnił funkcję proboszcza, czy byli w nich psalmiści oraz gdzie aktualnie przebywały dane osoby. Spis ten władze duchowne uzupełniały na bieżąco. Miejsca pobytu duchownych ze wspomnianych ośmiu parafii podlaskich były różne. Część kleru przebywała na terenie Ukrainy, większość w Rosji. Jedynie o. Lucjan (Łukian) Taryma, proboszcz werstockiej parafii na moment sporządzania spisu miał być już w Werstoku. Natomiast proboszcz parafii w Milejczycach o. Teodor Pajewski przebywał na południu Ukrainy w Heniczesku w powiecie melitopolskim w ówczesnej guberni taurydzkiej. Duchowny z Połowców – o. Michał Żukowski na początku 1918 r. mieszkał na Lewobrzeżnej Ukrainie w Achtyrce w guberni charkowskiej. Pozostali duchowni z północnopodlaskich parafii znaleźli się na terytorium Rosji. Nie posiadano informacji, gdzie dokładnie zatrzymał się protojerej Bazyli Kraskowski z Zubacz, wiedziano natomiast, że psalmista z tej cerkwi – Józef Myszkowski, ewakuował się do Smoleńska. Psalmista cerkwi milejczyckiej Paweł Bielski zatrzymał się w Moskwie, a duchowny z Rogacz o. Klimenty Kowalenia w stanicy Nikołajewka w Obwodzie Wojska Dońskiego. Również w Rosji przebywał o. Piotr Łagonda, proboszcz parafii w Telatyczach, który przesiedlił się do wsi Czal w guberni smoleńskiej, zaś psalmista tej cerkwi – Stefan Marczuk był w Piotrogrodzie. Według posiadanych informacji proboszcz parafii w Tokarach – o. Konstanty Sawicz, mieszkał w Kazaniu, ale nieznane było miejsce pobytu tamtejszego psalmisty Terezija Kulinicza. Władzom cerkiewnym w Kijowie udało się też ustalić, co okazało się wkrótce nieaktualne, że duchowny z Sasin o. Aleksander Małaszko mieszkał w miasteczku Czerepowiec w guberni nowogrodzkiej, a sasiński psalmista Mikołaj Syantowicz we wsi Dobrusz w guberni mohylewskiej.

Na temat *bieżeńskich* losów ostatniego ze wspomnianych proboszczów zachowało się nieco więcej informacji. W listopadzie 1918 r. nadesłał on pismo do biskupa krzemienieckiego Dionizego, w którym wyjaśniał, że w październiku tego roku udało mu się wyjechać z Rosji Sowieckiej na Ukrainę. Zatrzymał się wtedy w guberni połtawskiej, u syna Michała, który był nauczycielem w szkole początkowej w Jerkach w powiecie myrhorodskim. Gdy dowiedział się, że wszystkie sprawy dotyczące parafii prawosławnych w powiecie brzeskim zostały przekazane biskupowi Dionizemu, zwrócił do niego z prośbą o: *wysłanie uposażenia wyasygnowanego swego czasu przez władze ukraińskie dla duchownych uchodźców, ewakuowanych z powiatów przyłączonych teraz do terytorium Ukrainy.* Miesiąc później nadesłał następny list, prosząc o przekazanie środków potrzebnych do powrotu do dawnej parafii.

W grudniu 1918 r. i na początku 1919 r. biskup krzemieniecki Dionizy nadal zajmował się organizowaniem pomocy duchowieństwu. Dotyczyło to również wspomnianych ośmiu północnopodlaskich parafii. Kierując pisma do władz Ukraińskiej Republiki Ludowej, zabiegał o zapewnienie duchowieństwu środków do życia. W sytuacji, gdy w czasie wojny duchowni i wierni utracili ogromną część dotychczasowego majątku, było to działanie niezwykle ważne. W nowym podziale administracyjnym wspomniane parafie miały stać się częścią guberni poleskiej. Od lutego 1919 r., po podpisaniu przez Niemcy tzw. ugody białostockiej, ich sytuacja polityczna zmieniła się gwałtownie. Kijów, nie dysponując odpowiednimi siłami wojskowymi i nie chcąc na tym obszarze wchodzić w konflikt ze stroną polską, zaczął tracić kontrolę nad Podlasiem. Powracająca ludność prawosławna próbowała samodzielnie odzyskać kontrolę nad pozostawionymi niedawno świątyniami i odrodzić życie religijne. Nim jednak zapanował trwały pokój, latem 1920 r. przez tereny nad Bugiem i Narwią przetoczyła się ofensywa bolszewicka, która ponownie zadała cios powracającej społeczności.

Roman WYSOCKI

Źródła i literatura (wybrane pozycje):

Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, м. Київ:
ф. 1071, оп. 1, спр. 13, 44, 132, 165, 183.
ф. 2592, оп. 1 спр. 62, 70.
Archiwum Metropolii Prawosławnej w Warszawie, sygn. XXIII/10/1000.
«Мир» [Берестъ] 1918.
«Державний Вістник» 1918.
В. Дмитріюк, *Дорогами війни і миру. Спомини з додатком матеріялів до історії сім'ї*, [бмв] 2012.
S. Dudra, *Metropolita Dionizy (Waledyński) 1876-1960*, Warszawa 2010.
A. Sosna, D. Fionik, *Pasynki i okolice*, Bielsk Podlaski-Ryboły-Białystok 2001.

eprasa.pl f6a244858b

Struktura prawosławnej sieci parafialnej powiatu bielskiego w okresie międzywojennym

Strukturę prawosławnej sieci parafialnej w powiecie bielskim kształtowało kilka czynników: polityka polskich władz państwowych wobec instytucji cerkiewnych, działalność hierarchii i duchowieństwa rzymskokatolickiego w kontekście tzw. rewindykacji mienia pokościelnego oraz własności „pounickiej", kryzys demograficzny spowodowany *bieżeństwem*.

Aby zrozumieć proces odbudowy struktur parafialnych po pierwszej wojnie światowej, należy naświetlić stan materialny Cerkwi prawosławnej u schyłku panowania dynastii Romanowów na obszarze powiatu bielskiego.

W momencie wybuchu pierwszej wojny światowej powiat bielski wchodził w skład guberni grodzieńskiej. Parafie prawosławne były podporządkowane zwierzchnictwu biskupa grodzieńskiego. Eparchia grodzieńska została utworzona w 1900 r. w skutek podziału diecezji litewsko-wileńskiej. W 1914 r. powiat bielski zamieszkiwało 59 628 osób wyznania prawosławnego, co stanowiło 40% całości populacji (na ogólną liczbę 149 070 mieszkańców powiatu). Sieć parafialną tworzyły trzy dekanaty (*благочинія*) – bielski, drohiczyński i kleszczelowski oraz 38 cerkwi parafialnych. Na jedną parafię przypadało średnio 1 569 wiernych.

Mapa prezentuje rozkład wszystkich parafii powiatu bielskiego podlegających trzem dekanatom. Najwięcej parafii (16) znajdowało się w dekanacie bielskim. Natomiast

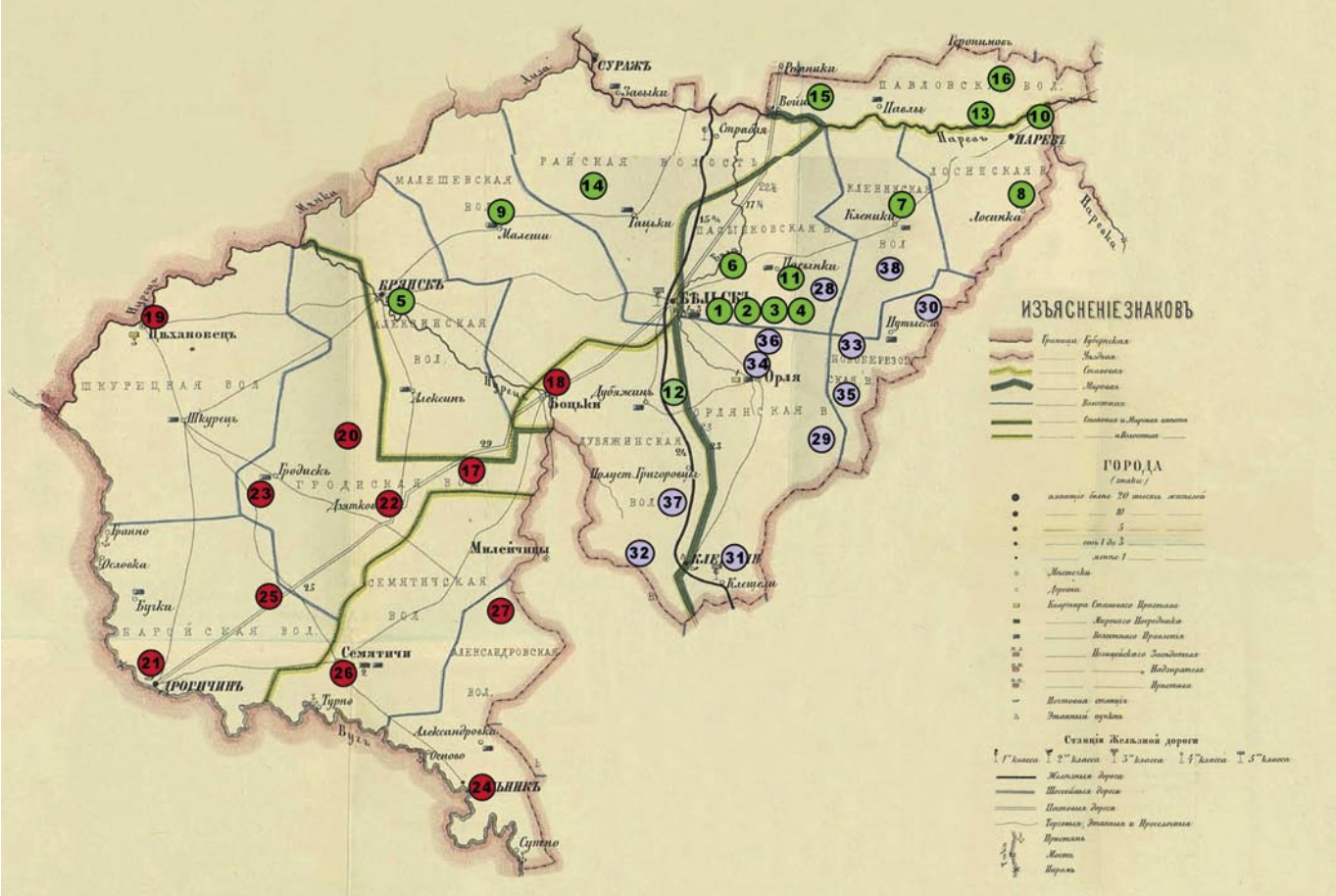

Fragment mapy administracyjnej guberni grodzieńskiej sporządzonej przez gubernialny komitet statystyczny w 1871 r., obejmujący granice powiatu bielskiego z naniesioną lokalizacją parafii prawosławnych. Zielonym kolorem zaznaczone parafie dekanatu bielskiego – *soborna Trojićka* (1), *Preczystenska* (2), *Michajłuwśka* (3), *Woskresenśka* (4), Brańsk (5), Hryniewicze (6), Kleniki (7), Łosinka (8), Malesze (9), Narew (10), Pasynki (11), Podbiele (12), Puchły (13), Rajsk (14), Ryboły (15), Trościanica (16); czerwonym – parafie dekanatu drohiczyńskiego – Andryjanki (17), Boćki (18), Ciechanowiec (19), Czarna Cerkiewna (20), Drohiczyn (21), Dziadkowice-Żurobice (22), Grodzisk (23), Mielnik (24), Narojki (25), Siemiatycze (26), Żerczyce (27); fioletowym – parafie dekanatu kleszczelowskiego: Czyże (28), Dubicze (29), Dubiny (30), Kleszczele (31), Kośna (32), Nowoberezowo (33), Orla (34), Stary Kornin (35), Szczyty (36), Wólka Wygonowska (37), Kuraszewo (38). Źródło: Карта административного деления и путей сообщения. Приложение к: Памятная книжка Гродненской Губернии на 1871 год. Адрес-Календарь, Часть 2-я. [Intytulacje cerkwi bielskich podajemy w miejscowej wymowie ukraińskiej – Red. NBiN]

eprasa.pl f6a244858b

w dekanatach drohiczyńskim i kleszczelowskim zlokalizowanych było po 11 parafii. W II poł. XIX w. Cerkiew prawosławna przejęła kilka świątyń rzymskokatolickich, które zostały zaadoptowane lub przebudowane na potrzeby obrządku wschodniego. Kościół pokarmelicki w Bielsku od 1866 r. pełnił funkcję soboru, zastępując w tej roli cerkiew monasterską pw. św. Mikołaja. Kolejną świątynią zamienioną na cerkiew był kościół św. Trójcy w Dziadkowicach, który od 1870 r. stał się filią parafii prawosławnej w Żurobicach. Podobny los spotkał kościół św. Trójcy w Mielniku, w którym w 1867 r. urządzono cerkiew pw. św. Ducha oraz kościoły w Drohiczynie – benedyktynek (cerkiew monasterska św. Agapita) oraz pofranciszkański (cerkiew pw. św. Nikanora).

Wybuch pierwszej wojny światowej oraz zmiany na froncie zachodnim spowodowały przymusowe przesiedlenie większości ludności prawosławnej zamieszkującej zachodnie gubernie w głąb Imperium Rosyjskiego (tzw. *bieżeństwo*). Masowa ewakuacja duchowieństwa prawosławnego przyczyniła się do zamknięcia wszystkich prawosławnych parafii na terenie powiatu bielskiego. Księgi metrykalne pozwalają ustalić okres, do którego duchowieństwo prowadziło posługę duszpasterską. I tak, najdłużej były prowadzone metryki w parafiach: Hryniewicze (lipiec 1915 r.), Łosinka (lipiec 1915 r.), Nowoberezowo (lipiec 1915 r.), Grodzisk (lipiec 1915 r.), *Woskresenśka* w Bielsku (lipiec 1915 r.), Narew (czerwiec 1915 r.), Pasynki (grudzień 1914 r.), Orla (grudzień 1914 r.). Zapisy większości zachowanych metryk z parafii powiatu bielskiego kończą się jednak dużo wcześniej, na 1913 roku. Dotyczy to parafii: Andryjanki, Bielsk, Brańsk, Czarna Cerkiewna, Czyże, Drohiczyn, Dubiny, Klejniki, Kleszczele, Kuraszewo, Malesze, Mielnik, Narojki, Podbiele, Puchły, Rajsk, Ryboły, Siemiatycze, Stary Kornin, Szczyty, Trześcianka, Wólka Wygonowska. Duchowieństwo zabierało ze sobą aktualnie użytkowane księgi metrykalne, których formularze chrztów, ślubów i zgonów obejmowały lata: 1914-1915. Prawdopodobnie metryki były wykorzystywane przez

Cerkiew w starożytnym grodzie Mielniku, w latach 20. XIX w. zbudowana jako klasycystyczna, w pierwszym dziesięcioleciu XX w. przebudowana z dodaniem elementów rosyjskiej architektury suzdalskiej. Fot. Ju. Hawryluka

kler w trakcie przymusowej ewakuacji, czego dowodem może być zachowana księga metrykalna z parafii w Hryniewiczach za lata 1911-1915. Proboszcz hryniewickiej parafii Zenobiusz Czakwin rejestrował akty metrykalne w Hryniewiczach do końca lipca 1915 roku. Z kolei wpisy metrykalne od sierpnia do grudnia 1915 r. były prowadzone podczas *bieżeństwa*. W księgach zmarłych odnaleziono zapisy zgonów osób z innych parafii (m.in. Rogacze, Grodzisk, Trześcianka, Wołczyn, Hanna). Pochówki były przeprowadzone w różnych miejscach w trakcie podróży: np. „w pobliżu skobielewskiego obozu, przy skrzyżowaniu szos; jednej prowadzącej ze Słonima na stację w Baranowiczach oraz drugiej – ze skobielewskiego obozu do stacji Skobielewo" (18-20 sierpień 1915 r.). Kolejne pogrzeby odbyły się przy „szosie bobrujskiej, na 41 wiorście od Słucka" (28 sierpień 1915 r.), następnie „na cmentarzu przy wsi Sidorówka w smoleńskiej guberni" (7 listopad 1915 r.).

Powroty z *bieżeństwa* prawosławnych mieszkańców powiatu bielskiego rozpoczęły się po zawarciu traktatu brzeskiego z 3 marca 1918 r. między Cesarstwem Niemieckim i jego sojusznikami a Rosją. Jednak największa fala powrotów nastąpiła po traktacie ryskim (18 marca 1921 r.).

Na mocy rozporządzenia z 28 sierpnia 1919 r. (Dziennik Praw Królestwa Polskiego nr 72, poz. 426) Rada Ministrów tymczasowo utrzymała na obszarze dawnej guberni grodzieńskiej rosyjski podział administracyjny na powiaty. 2 sierpnia 1919 r. powiat bielski wszedł w skład województwa białostockiego. Granice powiatu bielskiego do 1922 r. nie uległy zasadniczym zmianom. 11 lipca 1922 r. zlikwidowany został powiat białowieski, a większą jego część (trzy z czterech gmin, tj. Białowieża, Masiewo i Suchopol) włączono do powiatu bielskiego. Kolejna zmiana granic powiatu bielskiego miała miejsce w 1926 r., kiedy gminę Suchopol przyłączono do powiatu prużańskiego.

W granicach nowego powiatu bielskiego znalazło się ogółem 47 parafii prawosławnych – do 38 z dawnego powiatu bielskiego włączono sześć z obszaru powiatu prużańskiego: Biała, Białowieża, Cichowola, Murawa, Narewka, Suchopol oraz trzy z powiatu brzeskiego: Milejczyce, Rogacze i Sasiny. Powiat bielski niemal przez cały okres międzywojnia znajdował się w strukturach diecezji grodzieńsko-nowogródzkiej, która obejmowała województwo białostockie i 4 powiaty województwa nowogródzkiego (baranowicki, nieświeski, nowogródzki i słonimski). Diecezja składała się

eprasa.pl f6a244858b

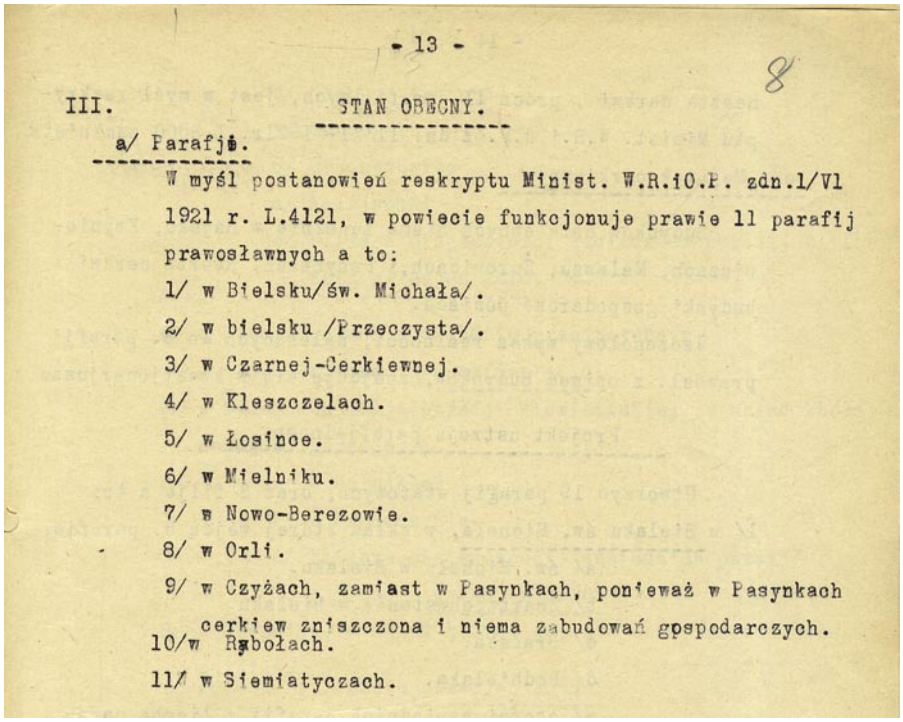

- 13 -

8

III. STAN OBECNY.

a/ Parafje.

W myśl postanowień reskryptu Minist. W.R.iO.P. zdn.1/VI 1921 r. L.4121, w powiecie funkcjonuje prawie 11 parafij prawosławnych a to:

1/ w Bielsku/św. Michała/.
2/ w bielsku /Przeczysta/.
3/ w Czarnej-Cerkiewnej.
4/ w Kleszczelach.
5/ w Łosince.
6/ w Mielniku.
7/ w Nowo-Berezowie.
8/ w Orli.
9/ w Czyżach, zamiast w Pasynkach, ponieważ w Pasynkach cerkiew zniszczona i niema zabudowań gospodarczych.
10/w Rybołach.
11/ w Siemiatyczach.

Archiwum Państwowe w Białymstoku, Urząd Wojewódzki Białostocki, 1920-1939, nr zesp. 47, sygnatura 32, karta 8.

z 17 dekanatów (w tym bielski i siemiatycki). Dopiero w styczniu 1939 r. dokonano reorganizacji sieci diecezjalnej. Parafie powiatu bielskiego zostały włączone do diecezji metropolitalnej (warszawskiej).

Z powodu braku dostępności ksiąg metrykalnych, których większość obecnie znajduje się w urzędach stanu cywilnego, trudno jest ustalić początek odrodzenia życia parafialnego w powiecie bielskim po wielkiej wojnie i *bieżeństwie*. W zasobie Archiwum Państwowego w Białymstoku przechowywana jest księga metrykalna urodzeń z parafii w Łosince obejmująca marzec 1919 r. W Łosince, oprócz miejscowych parafian, chrzest przyjmowali wówczas mieszkańcy Nowosad i Kotówki (parafia Dubiny), Pawłów (parafia Ryboły), Trześcianki (parafia Trześcianka). Prawdopodobnie wierni wymienionych w metryce miejscowości nie byli jeszcze obsługiwani przez własnych duszpasterzy i korzystali z posługi duchowieństwa w Łosince.

Traktat wersalski z 1919 r. narzucił państwu polskiemu zobowiązania wobec mniejszości narodowych i wyznaniowych, m.in. swobodę wykonywania praktyk religijnych. Sejm Rzeczpospolitej ratyfikował traktat wersalski w 1920 r. Pierwsze regulacje prawne dotyczące Cerkwi prawosławnej w niepodległej Polsce zostały wydane jeszcze w grudniu 1918 r. Naczelnik państwa Józef Piłsudski podpisał dekret o przymusowym zarządzie tzw. majątkiem pocerkiewnym. Krok ten został uzasadniony przez organy państwowe rzekomą koniecznością ochrony dóbr cerkiewnych, opuszczonych wskutek pierwszej wojny światowej. Dekret obowiązywał również w momencie gdy ludność i duchowieństwo prawosławne powróciło na zajmowane przed wojną tereny. Konstytucja marcowa, pomimo gwarancji swobód religijnych (art. 113 mówiący o prawie do nabożeństw i swobodnego dysponowania swoją własnością przez związki wyznaniowe), nie znosiła obowiązującego prawa. Zgoda na ponowne otwarcie cerkwi i ich wykorzystywanie do celów kultu była wydawana przez lokalną administrację państwową (wojewodę i starostę) i mogła zostać nieudzielona bez szczegółowego uzasadnienia.

Władze państwowe dążyły do zmniejszania liczby parafii prawosławnych, które traktowano jako relikt zaborcy rosyjskiego, narzucony w 1839 r. poprzez kasatę unii brzeskiej. Ograniczenie liczby parafii wiązało się również z przejęciem mienia cerkiewnego (m.in. gruntów) przez skarb państwa oraz rewindykacją świątyń pokatolickich przejętych w XIX w. przez Cerkiew. W latach 1917-1920 Kościół rewindykował dawne świątynie katolickie w Bielsku, Dziadkowicach, Drohiczynie oraz Milejczycach (filia cerkwi pw. św. Barbary).

W czerwcu 1921 r. minister wyznań religijnych i oświecenia publicznego Maciej Rataj podpisał reskrypt o przywróceniu jedynie 11 tymczasowych parafii na terenie powiatu bielskiego. Wykaz tzw. etatowych parafii został odnotowany w dokumentacji wojewody białostockiego, w teczce o tytule: *Szczegółowe sprawozdania o parafianach prawosławnych na terenie województwa białostockiego, jako komentarz do kwestionariusza,* przechowywanej w zasobie Archiwum Państwowego w Białymstoku (nr zesp. 47, sygnatura: 32). Reskrypt obejmował następujące parafie: Bielsk Podlaski (*Михайловская, Пречистенская*), Czarna Cerkiewna, Czyże, Kleszczele, Łosinka, Mielnik, Nowoberezowo, Orla, Ryboły i Siemiatycze.

11 listopada 1921 r. organy ministerialne wydały zarządzenie nakazujące zamknięcie i opieczętowanie wszystkich nieetatowych cerkwi, nieobjętych czerwcowym reskryptem. Klucze do zamkniętych świątyń znajdowały się w dyspozycji starosty bielskiego.

Po uchwaleniu tzw. „Tymczasowych Przepisów" w 1922 r., które w okresie międzywojennym (do 1938 r.) regulowały politykę państwa polskiego wobec Cerkwi prawosławnej, Departament Wyznań działający przy Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, opierając się na danych wojewodów na temat liczby prawosławnych, duchownych oraz wykazów mienia cerkiewnego, opracował nowy projekt sieci placówek prawosławnych. Podczas ustanawiania parafii, władze państwowe brały pod uwagę liczbę wiernych (3-4 tys.), pochodzenie świątyni (kwestia tzw. mienia pounickiego sprzed 1839 r.), odległość miejscowości należących do danej parafii oraz interes ludności katolickiej. Administracja państwowa zwiększyła liczbę parafii etatowych w powiecie bielskim do 19 (w całym województwie białostockim zezwolono na reaktywowanie 63 parafii) oraz zdecydowała o utworzeniu trzech fi-

eprasa.pl f6a244858b

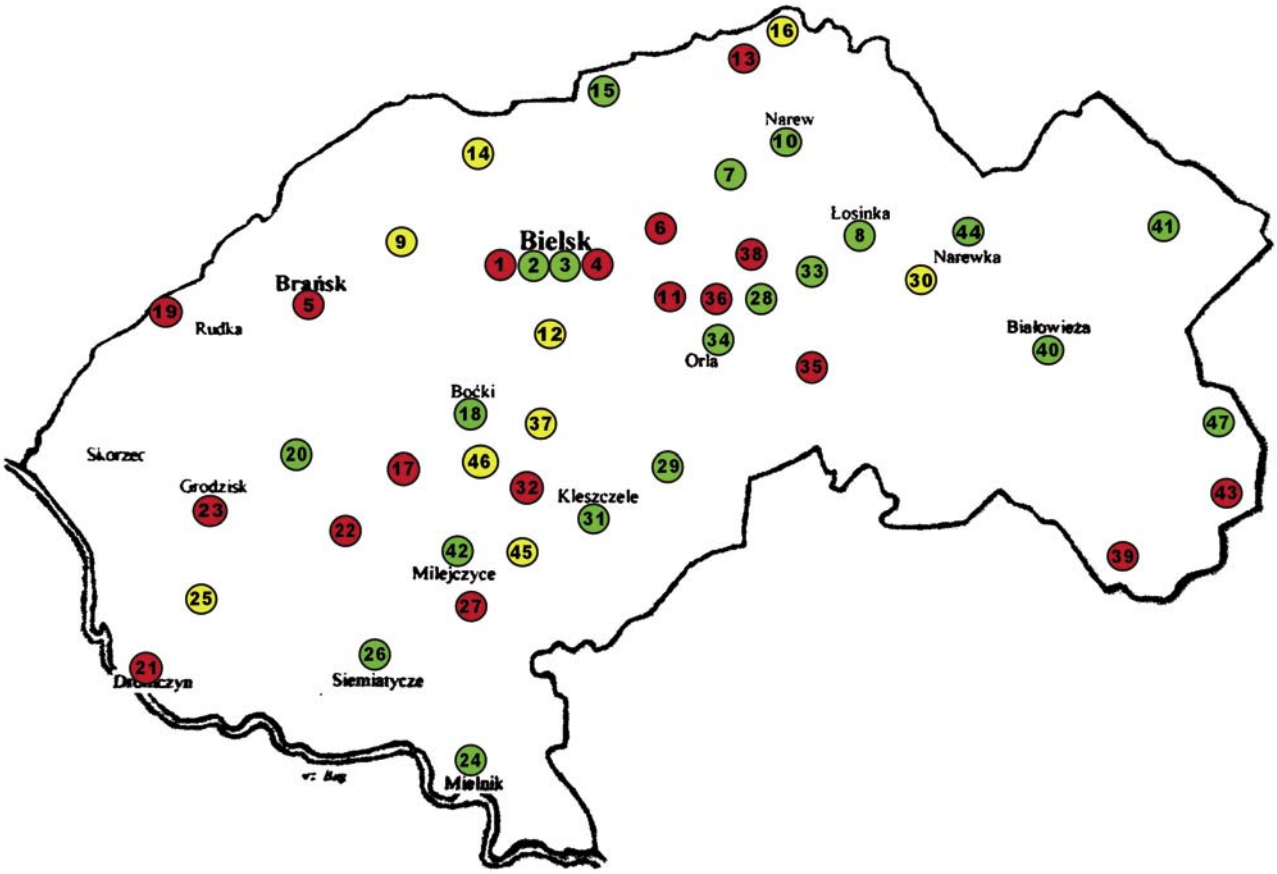

Mapa schematyczna granic powiatu bielskiego w okresie międzywojennym z naniesioną lokalizacją parafii etatowych (kolor zielony) – *Preczystenśka* (2), *Michajłuwśka* (3), Klejniki (7), Łosinka (8), Narew (10), Ryboły (15), Boćki (18), Czarna Cerkiewna (20), Mielnik (24), Siemiatycze (26), Czyże (28), Dubicze Cerkiewne (29), Kleszczele (31), Nowoberezowo (33), Orla (34), Białowieża (40), Cichowola (41) (obecnie w obwodzie grodzieńskim), Milejczyce (42), Narewka (44), Suchopol (47) (obecnie w obwodzie brzeskim); filii etatowych (kolor żółty) – Malesze (9), Podbiele (12), Rajsk (14), Trześcianka (16), Narojki (25), Dubiny (30), Wólka Wygonowska (37), Rogacze (45), Sasiny (46) oraz parafii zlikwidowanych (kolor czerwony) – *Воскресенская* w Bielsku (1), *Trojićka* w Bielsku (4) Brańsk (5) (trwale zlikwidowana, obecnie filia parafii w Maleszach), Hryniewicze (6) (trwale zlikwidowana po zniszczeniu cerkwi w 1915 r., obecnie w składzie parafii *Uspenśkoji* w Bielsku, kaplica na cmentarzu), Szczyty Dzięciołowo (11), Puchły (13), Andryjanki (17) (trwale zlikwidowana, obecnie filia parafii w Boćkach), Ciechanowiec (19), Drohiczyn (21), Żurobice (22) (trwale zlikwidowana, obecnie filia parafii w Żerczycach); Grodzisk (23), Żerczyce (27), Kośna (32), Stary Kornin (35), Pasynki (36), Kuraszewo (38), Biała (39) (obecnie w obwodzie brzeskim), Murawa (43) (obecnie w obwodzie brzeskim).

lii etatowych. W powiecie bielskim zezwolono na działalność dodatkowo ośmiu parafiom: Białowieża, Cichowola (obecnie w obwodzie grodzieńskim), Dubicze Cerkiewne, Klejniki, Milejczyce, Narew, Narewka, Suchopol (obecnie w obwodzie brzeskim). Ponadto utworzono trzy tzw. filie etatowe (Boćki – filia *Michajłuwśkoji* parafii w Bielsku; Rajsk – filia *Preczystenśkoji* parafii w Bielsku oraz Narojki – filia parafii w Siemiatyczach). Cerkwie filialne w zamierzeniach administracji państwowej miały wspierać przeciążone parafie miejskie w Bielsku i Siemiatyczach, których liczba wiernych przekraczała 6 tys. Filie etatowe były obsługiwane przez wikariuszy macierzystej parafii. Ponadto umożliwiono duchowieństwu filii etatowych prowadzenie ewidencji parafian w postaci ksiąg metrykalnych. Zwiększenie liczby placówek parafialnych było pośrednio związane z przyłączeniem do powiatu bielskiego części terytorium zlikwidowanego powiatu białowieskiego (Białowieża, Suchopol, Narewka).

Pod naciskiem żądań wiernych oraz zabiegów hierarchii prawosławnej władze zezwoliły na utworzenie w powiecie bielskim dodatkowo jednej samodzielnej parafii oraz siedmiu filii etatowych:

Boćki, od 1929 r. samodzielna parafia;

Malesze, od 1929 r. filia etatowa *Michajłuwśkoji* parafii;

Rogacze, od 1928 r. filia etatowa parafii w Milejczycach;

Dubiny, od 1928 r. filia etatowa parafii w Nowoberezowie;

Trześcianka, od 1928 r. filia etatowa parafii w Narwi;

Wólka Wygonowska, od 1928 r. filia etatowa parafii w Kleszczelach;

Podbiele, od 1927 r. filia etatowa *Michajłuwśkoji* parafii;

Sasiny, od 1927 r. filia etatowa parafii w Milejczycach.

W 1939 r. na obszarze powiatu bielskiego funkcjonowało ogółem 20 samodzielnych parafii oraz dziewięć filii etatowych, co obrazuje mapka.

W powiecie bielskim ponad połowa parafii prawosławnych (wliczając w to tzw. filie etatowe) zostało zlikwidowanych przez administrację państwową (27 – 59%). Jak można odczytać na zaprezentowanej mapie schematycznej, większość zamkniętych cerkwi parafialnych było zlokalizowanych w zachodniej części powiatu. Władze zezwoliły tam na działalność tylko parafii w Czarnej Cerkiewnej oraz dwóm filiom etatowym (w Narojkach

eprasa.pl f6a244858b

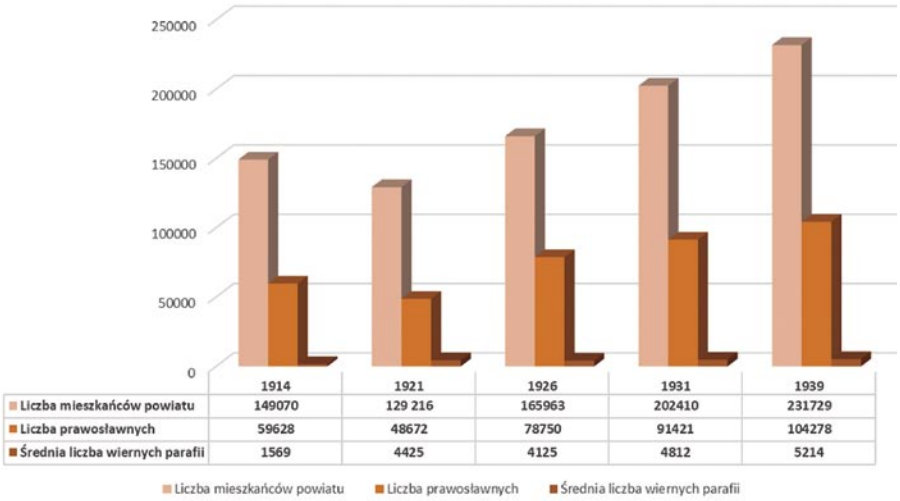

Dynamika przyrostu demograficznego powiatu bielskiego oraz zmian wielkości parafii prawosławnych w latach 1914–1939.

oraz Maleszach) na 10 dawniej istniejących. Z kolei na wschodnim obszarze (z Bielskiem) zachowano 19 parafii i 8 filii. Przed pierwszą wojną światową funkcjonowało tam 37 cerkwi parafialnych. Radykalne zmniejszenie liczby parafii prawosławnych w zachodnich gminach powiatu bielskiego, gdzie dominowała ludność polska, było celowym posunięciem władz, które prawdopodobnie dążyły do spolonizowania miejscowych prawosławnych. Pomimo zaleceń ministerialnych dotyczących maksymalnego obciążenia ludnościowego parafii prawosławnych (do 3–4 tys.), w rzeczywistości na jednego proboszcza przypadało ponad 5 tys. wiernych. Ponadto parafie obejmowały rozległe terytoria, gdzie odległość między siedzibą cerkwi parafialnej a najdalej położonymi wsiami przekraczała nierzadko 20 km (Bielsk – Brańsk, Ciechanowiec – Czarna Cerkiewna, Żurobice – Czarna Cerkiewna). Rozproszenie terytorialne i przeludnienie parafii miało na celu utrudnić ich funkcjonowanie i zniechęcić wiernych do uczestnictwa w życiu religijnym.

Wykres obrazuje dynamikę przyrostu demograficznego powiatu bielskiego oraz zmian wielkości parafii prawosławnych w latach 1914-1939. Na wielkość parafii prawosławnych wpływało kilka czynników: polityka władz państwowych, zmiany granic administracyjnych powiatu bielskiego, migracja ludności (*bieżeństwo*) oraz ogólny wzrost liczby mieszkańców powiatu w 20-letniej perspektywie czasowej.

W 1914 r. stan materialny Cerkwi prawosławnej przestawiał się bardzo korzystnie. W powiecie funkcjonowało 38 parafii, do których przynależało 59 628 wiernych, a na jedną cerkiew parafialną przypadało około 1,5 tys. wiernych. Carat traktował prawosławie jako jeden z najważniejszych filarów samodzierżawia i wzbogacał stan posiadania Cerkwi, m.in. kosztem własności Kościoła rzymskokatolickiego. Sytuacja Cerkwi uległa radykalnemu pogorszeniu po pierwszej wojnie światowej. Liczba parafii w powiecie zmniejszyła się o ponad połowę. Zlikwidowanych zostało 27 parafii. Duchowieństwo prawosławne pozbawiono większości gruntów cerkiewnych, które przeszły w posiadanie skarbu państwa. Kościół katolicki rewindykował skonfiskowane za caratu nieruchomości oraz przejął niektóre cerkwie prawosławne o proweniencji unickiej (Grodzisk). Sytuację prawosławnych obrazują dane statystyczne pierwszego spisu powszechnego z 1921 r. W powiecie zamieszkiwało wówczas 48 672 wiernych obrządku wschodniego (37,5% populacji powiatu). Liczba wiernych zmalała w porównaniu z 1914 r. o 18,5%. Spadek liczby prawosławnych był spowodowany trwającym jeszcze powrotem miejscowej ludności z Rosji. Pomimo spadku liczby wiernych, zlikwidowanie przez administrację państwową co drugiej parafii spowodowało znaczne obciążenie istniejących placówek duszpasterskich. Na jedną cerkiew parafialną przypadało 4 425 wiernych (wzrost o 182% w porównaniu z 1914 r.).

W 1926 r. liczba wiernych Kościoła wschodniego wzrosła do 78 750 osób (47,5% populacji powiatu). Przyrost demograficzny był związany z powrotem *bieżeńców* oraz przyłączeniem do powiatu bielskiego trzech gmin (Białowieża, Masiewo, Suchopol), należących wcześniej do zlikwidowanego w 1922 r. powiatu białowieskiego, gdzie dominowała ludność prawosławna. Pomimo zwiększenia liczby prawosławnych mieszkańców, liczba parafii pozostała nadal niewystarczająca (19). Przeludnienie parafii pogłębiało się w dalszych latach. Apogeum nastąpiło w 1939 r., kiedy to na jedną placówkę duszpasterską przypadało ponad 5 tys. wiernych, podczas gdy liczba parafii pozostała w zasadzie bez zmian (otworzono tylko parafię w Boćkach, wcześniej filię cerkwi *Michajłuwśkoji* w Bielsku).

Reasumując, Cerkiew prawosławna była wykorzystywana przez rosyjskiego zaborcę oraz polskie władze jako narzędzie do prowadzenia polityki narodowościowej na terenie powiatu bielskiego oraz całego województwa białostockiego, a wcześniej guberni grodzieńskiej. Władze carskie, ustanawiając w 1900 r. stolicę nowej eparchii w Grodnie (a wikariat biskupi w Białymstoku w 1907 r.), umożliwiły hierarchii prawosławnej większą kontrolę nad miejscową siecią parafialną oraz wzbogaciły stan materialny Cerkwi skonfiskowanym mieniem kościelnym. Podobną politykę do rosyjskiej prowadziły władze polskie, przy czym faworyzowaną instytucją wyznaniową był tutaj Kościół rzymskokatolicki. Władze polskie uznawały Cerkiew prawosławną za relikt zaborcy oraz narzędzie rusyfikacji miejscowej ludności. Lokalna administracja państwowa, ignorując wielowiekową tradycję obrządku wschodniego na tych terenach sięgającą XI w., prowadziła politykę dyskryminacyjną wobec miejscowej ludności prawosławnej poprzez likwidację ponad połowy przedwojennych parafii. Ponadto władze pozbawiły istniejące parafie większości gruntów cerkiewnych, a niektóre świątynie skonfiskowały na rzecz Kościoła katolickiego (Grodzisk).

Janusz DANIELUK

eprasa.pl f6a244858b

Sławomyr Kulik

„Na Iwana, na Kupała”

Szcze ono Petra i Pawła odswjatkowali
A uże „Na Iwana, na Kupała” dożdali
Usi^{e} my narodne u serci majem
I siudy na Bachmaty prybuwajem

Dobroji pohody ożydajem
Bo kiepśki uspominy majem
Jak tu^{o}lko swjatkowanie nacznet’sia
Chmary chodiat i z neba lijet’sia

Nynyka wesioło swjatkujmo
Po naszomu spywajmo, tanciujmo
Dobre starych znakomych spotkaty
I dawny dobry czasy wspomynaty

Żywem, żywem, dobre żywem
Za nasze zdorowje pjem
Poku^{o}l sercie w nas bje
Dobre szczo wi^{e}te wsi^{e} tut je!

Nynyka Kupała

Na Iwana, na Kupała
Wu^{o}n czekaw, wona żdała
Wona pleła wynoczki
Wu^{o}n wypyw piwa puw boczki

Wsi^{e} wesioło spywali
I zmerkania ożydali
Chłopci wohniszcze rozpalili
Dywczyniata wynki zatopyli

Chłopci proszu ny spaty
I chuteńko wynki wyłowlaty
Chto wynok swu^{o}j maje
Toj di^{e}wczynu spotkaje

Para za paroju u li^{e}s puszła
Paporoti kwi^{e}tku najszła
I ja za jimy puszow
Swoje szczastie tut znajszow

Fotohrafji Jurija Hawryluka

Walentyna Waszczuk

Swjataja Hora Hrabarka

Na naszum Podlaszszy
Hora newysoka
Ukryłaś pomiż derewami
A chwoji wysoki
Pochylony werchami do sebe
Pohladajut na sebe
Jakby howoryli
„Szto tam czuty?
Jak zdorowje?”
Wi^{e}je lohki wi^{e}tryk
I kołysze jich werchami
A ptaszki litajut
I czudiesno spywajut
Odozwaliś ni^{e}żno zwony
Tak jak pi^{e}sniu zaihrali
To wony nas tak witali
I do cerkwy pryhłaszali
A cerkowka to schowałaś
Mi^{e}żdu tymi derewami
Zwony prosiat:
„Wchod’ do cerkwy
Pomolisia do ikony Matiery Bożej
Tak od sercia poprosyty
A pomoże pereżyty
Tiażki chwyli i peczali
Szto w duszy ostanowyliś”
Nu i wchodym my do cerkwy
Tak zwołnowany i smutny
Pohladajem na ikonu
A lico Matiery Bożej
Tak łaskawo Nas witaje
W nasze sercie zahladaje
Czudny zapach od ikony
Prosto do nas prypływaje
To schylajem nyzko hołow
Kłaniajemsia do zemli
W hrudioch sercie mocno bjećcia
Slozy tysnućcia u oczy

Kupała w Dubyczach

Ji^{e}dut, ji^{e}dut Ukrajinci
Wydno jich na kamenećkomu hostynci
Lude chodi^{e}te na Bachmaty
Budem jich tut wstryczaty

Razom budem spywaty, tanciowaty
Swoje sercie ru^{o}dnym radowaty
Swjato „Na Iwana, na Kupała”
Usi^{e}ch nas tut zobrało

Na jarmarci pohulajem
Sioje-toje pokuplajem
Budem pyty piwo, kwas
Mnu^{o}ho kramikuw tut u nas

Nychaj dywczyniata puskajut wynoczki
Chłopci wu^{o}jdut u wodu bez soroczki
Nychaj kiepśki dumki Was mynajut
A wynoczki usi^{e}ch społuczajut

Koli soneczko zajde za chmary
Społuczajteś u drużny pary
Paporoti kwi^{e}tki razom poszukajte
I kochajte, kochajte, kochajte!

I spływajut po szczoci^{e}
Prosym w myslach Matier Bożu
Kob hrychi naszy prostyła
I zdorowje nam daryła
My cyłujem Bożu ruku
Prykładajem toże hołow
Myhaje ohoń w łampady
Od hłybokoho wzdychania
Odychodym spokojneńko
Z radosnym tepłom u serci
My wychodym iz cerkowki
A tut baczym wkoło cerkwy
Krestu^{o}w mnu^{o}ho
I welikich i maleńkich
To prynosiat chrystijane
Na Swjatu Horu Hrabarku
Kob ispołnilisia prośby
Wsi^{e}ch chto wi^{e}ryt w siłu Bożu
A tak samo szcze na pamjat’
Buduszczomu pokoli^{e}niu.

eprasa.pl f6a244858b

Z pamiętnika Pawła Hawryluka

Powrót do Wólki: zgliszcza i tyfus

Z Rosji wróciłem w grudniu 1918 roku, ten czas naumyślnie opuściłem, sądząc, że dla Instytutu będzie nieciekawy. Nadmieniam tylko, że w Rosji zacząłem prowadzić pamiętnik i prowadzę go przez cały czas, prowadziłem do roku 1919 po rosyjsku – obecnie w języku polskim.

Styczeń 1919.

Przez dłuższy czas nic nie pisałem. To brak atramentu, to po kilkanaście razy musiałem mamie opowiadać, gdzie byłem, co robiłem w Rosji. A opowiadać jest co. Zwiedziłem dużo miast, widziałem swoich braci, siostrę, wujków. Zresztą wuj Stefan, ten co uciekał z pieniędzmi, wrócił wcześniej i naopowiadał sporo rzeczy. Z pociągu zsiadłem w Gregorowcach. Z wielkim zaciekawieniem leciałem do domu, bo jakże tak długo nikogo nie widziałem. Ale czy są? Mama może umarła, ale nie tylko mama, może na pewno nie ma nikogo? Jadę tylko zobaczyć. Pobędę tu jakiś miesiąc, a tam z powrotem do Odessy. Idę. Po drodze mi już powiedzieli, że matka jest i stęskniona czeka na powrót dzieci. Wleciałem do mieszkania, ale nie do swego domu. Nasze wszystko spalone, a do Hawryłowej. Mamo! „Synku!”. Siadamy do stołu. W glinianej czarnej misce kartoflane kluski, zapominam się i podsuwam pod nos całą misę. „Czekaj, opowiedz, jak przyjechałeś, gdzie Mateusz?”. „Ach! Mateusz! Widzi mama, on jest chory i leży w Proskurowie w szpitalu”. „Jak? Co? Co on tam robi?”. Opowiadam po troszkę, ukrywając prawdę, ale słuchacze moi jakoś doczuwają się czegoś gorszego, nareszcie mówię prawdę, że jechaliśmy z bratem do Wólki i w Proskurowie zdarzyła się katastrofa kolejowa i najwięcej ucierpiał nasz wagon, więc brat leży w szpitalu i jest mu o wiele lepiej. Mama płacze. Znowu, powiada, bieda. Zaczynamy jeść kluski, wuj śmieje się. „Nie bądź taki zazdrosny, nie zabieraj klusek, przecież nie dla ciebie jednego postawione”. Racja, zapomniałem, że tu jedzą z jednej miski. Byłem głodny, a na apetyt trudno, w żaden sposób nie mogłem się przyzwyczaić do wspólnej miski, do tego współtowarzysze moi byli dość brudni, a i kluski jakieś czarne, źle – długo tu nie będę. Nasze gospodarze prawie że wszyscy już wrócili, poskładałem wszystkim wizyty. Zasadniczo uczęszczam najwięcej do Laszowej. Tam jakoś weselej – ich budynki nie spalone, nie mają czego się martwić, a chleba pod dostatkiem u Niemców kolonistów wykombinowali, no i żyją sobie. Mama ciągle mnie nagaduje, ażebym się brał do budynków, ale później. Po co to mnie potrzebne, przecież nie będę tu z tymi nienawidzonymi Niemcami mieszkał, tak czy inaczej ucieknę do Odessy.

21 stycznia.

Przyjechał brat. Podobno jest on tu przed trzema tygodniami, tylko że nie przyjechał do Wólki, a do swego teścia w Widowie. Domyślny, wie gdzie jest pożywienie, bo u mamy to prawdę powiedzieć, komora pusta jest, jest chleb i kartofle, co się tyczy kawałka „szpek”, to trudno. Mateusz złożył najobszerniejszy projekt odbudowy, przyrzekł kupić konia i odjechał. Wujek twierdzi, że nam tak potrzebny koń, jak psu buda – powiada, że mama musiałaby ustawicznie nam zakładać konia – niby sami nie potrafimy. Prawda, że gdy ja pierwszy raz zakładałem konia wujka, to nie tak założyłem; wyrwał mi się z wozu, nadepnął na ogłoble i złamał, ale to nie dowód, żeby zupełnie nie mieć konia, do gospodarstwa jest niezbędny – nu i kupimy. Przed południem jeździłem z wujkiem do lasu po kloce. Tu od nas 2 km jest las Kosińskiego. Niemcy nazrąbywali dużo drzewa, okorowali i to drzewo leży, kto ma konia i nie gapa, ten wozi drzewo do domu i powiadają, że będą się odbudowywać. Właśnie po takie kloce dziś ja jeździłem. Nie wiem, czy pojadę więcej, bo wujek mówi, że w lesie jestem zupełnie kiep, latam tylko koło wozu, przewracam się o drążki, a pomagać nie pomagam. Niewiele się martwię, niewielkie to rzeczy, z czasem się nauczę. Dziś rano była scena, gospodyni domu Hawryłowa, wraz z sublokatorką Grzegorzową, podnieśli kłótnię o jakieś plotki, długo kłóciły się pomiędzy sobą, nawymyślały sobie najrozmaitszych przezwisk, a teraz milczą, nie mówi jedna do drugiej. A obydwie dość zębate, potrafią dogodzić sobie ... oho!

Wczoraj znowu byłem u Laszowej, tam dość ciekawo. Laszowa opowiada ciekawe kawałki – trochę za słone, kilkonastoletnia córka niby to protestuje, co wzbudza więcej śmiechu. Naprawdę to jedyna rodzina w Wólce, która o nic się nie martwi. Szczególnie ciekawy jest Bolek. Kto on taki, nie wiem, przed wojną go w Wólce nie było, do niego dołącza się Maksym, wraz ze mną zdawał egzamin kiedyś w Kleszczelach, Korolew, starszy syn Laszowej Jakub, jest to całkiem wesołe towarzystwo. Urządzają zabawy, tańczą, grają w karty, a pieniędzy mają niezliczoną moc, bawię się z nimi również i ja, ale matka jakoś sprzeciwia się moim wizytom u Laszowej. Ciągle mówi o tym, że Laszowa za czas wojny miała dwoje dzieci (mąż jej zmarł przed wojną), powiada, że tam ja nic nie zobaczę oprócz rozpusty. Postanowiłem uczęszczać tam mniej, bo ten wujek ciągle kpi, że chodzę niańczyć bachorów Laszowej – co prawda jest tylko jeden, drugi podobno zmarł przed kilku miesiącami.

2 lutego.

Mateusz przyprowadził obiecanego konia, koń taki mały i szczupły, ale „okoliczni znawcy” orzekli, że będzie b. wytrwały, podobno kosztował około 160 marek. Teraz kombinujemy jakby to się zdobyć na wóz, mama mówi, że ma koła przychowane, wujek obiecywał ofiarować nam skręt i ogłoble. Jestem zupełnie zadowolony, będę gospodarzył. Myśl o tym, że mam z powrotem wyjechać do Odessy, stopniowo osłabia się, zresztą przybywający uciekinierzy opowiadają, że w Rosji ciągle jeszcze jest wojna, więc wyjazd byłby utrudniony. Jeździliśmy z Mateuszem po siano dla konia. Siana na łąkach jest sporo, Niemcy latem nakosili i tak wszystko pozostawili, trudno nam było nakładać na wóz, póki jeszcze kładziono w drabie, szło jak po maśle, ale ledwie wysunęliśmy siano za drabie, to nam ciągle się rozsuwało. Pod moim kierownictwem poszło lepiej, ale Mateusz ciągle się nerwował, nareszcie nazwał mnie smarkaczem, wymówił mi, że jestem zupełnie niedoświadczony, i zabawa była popsuta, ale niedługo, na jakieś pół godziny. Pojechaliśmy. Ślepy trafiłby na nasz ślad,

eprasa.pl f6a244858b

Betonowy *pametnik* na *cwintarowi* cerkwi w Wólce, postawiony w 1927 r. dla upamiętnienia tragicznej śmierci ojca autora wspomnień, który zginął 17 sierpnia 1915 r. pod Prużanami od wybuchu niemieckiej bomby lotniczej, gdy razem z rodziną jechał w kolumnie bieżeńców, o czym informuje też napis: „Памяти Ивана Петровича Гаврилюка Суходольскаго род. в. д. Видовѣ, жил в Волкѣ, убит. 17. А. 1915 г. под Пружанами в рус. – нем. войну бомбой брошенной нѣм. аэроп. в мирных бѣж. Мир праху его. Отцу – дѣти”. Fot. Ju. Hawryluka

bo siano leżało wszędzie tam, gdzie pod koła wozu trafiał pagórek lub dołek, tak że niedużo przywieźliśmy do domu, mama mówi, że mogliby przywieźć więcej, a wujek powiada, że widocznie przywieźli, żeby podstelać pod konia, bo po co by brali tylko sam wierzch, który nadgnił, a lepsze pozostawiali. Spojrzeli jeden na drugiego – wybuch śmiechu. Mama opowiada dziś, jak trudno było gospodarzyć z Niemcami, teraz już tych Niemców nie ma, przechodzą tylko wojska frontowe.

16 luty.

Wczoraj ledwie umknąłem śmierci, dziś jeszcze nie mogę przyjść do siebie z przestrachu, złości, goryczy. Wczoraj przyszedł szwadron kawalerii niemieckiej, ludzie rosłe, konie jeszcze większe. Rozkwaterował się gdzie kto mógł. Zajęli chałupę, stodołę, chlewy. Do naszego pomieszczenia przywlekli słomy, powyciągali się na słomie i odpoczywają. Ja wyszłem do sąsiada. Tam jeden z Niemców dobrze mówił po rosyjsku, rozmawialiśmy przez dłuższy czas, powróciłem stąd o godzinie 10-ej wieczorem. Na odchodnym mnie poczęstował Hans (tak bowiem nazywał się ów Niemiec) cygarem. Nie paliłem wtedy, ale wziąłem do ust cygaro tak dla fantazji i z cygarem w ustach wszedłem do swego mieszkania. Gdy wszedłem, to zobaczyłem, że Niemcy zirytowani chodzą po mieszkaniu i czegoś szukają, jeden z Niemców mówiący trochę po rosyjsku powiedział, że na mnie pada podejrzenie, iż skradłem im cygara. Wytłumaczyłem mu, że cygaro przed chwilą otrzymałem od kogo innego i obrażony począłem szukać zaginione cygara. Okazało się, że to po prostu dzieci wuja i naszej gospodyni pozabierały te cygara – tak po prostu dla ładnych pudełek. Zacząłem mówić Niemcowi, że bez dania racji nie może napadać na niewinnego człowieka i t. d. W toku naszej rozmowy jeden z Niemców krzyknął coś, wszyscy rzucili się do mnie, ten co coś krzyknął, zamachnął się, by mnie uderzyć. Uderzenie odparowałem – wtedy chwycili za karabiny, otoczyli mnie kołem, wymknąłem się i uciekam na podwórze, jeden z Niemców mnie uchwycił za rękę i słysząc wszczęty alarm w mieszkaniu bez gadania zamierza się uderzyć mnie kijem, na szczęście nadleciała mama, chwyciła za kij. Skorzystałem z tego, uderzeniem pięści w nos Niemca uwolniłem się od jego żelaznej ręki, jednym susem przeskoczyłem przez płot, posypały się strzały, kule gwizdały bez przerwy... nie trafiono... wymknąłem się. Zaleciałem na cmentarz. To najstraszniejsze miejsce w Wólce, może Niemcy tu nie pójdą, boć tu są strachy. Roześmiałem się, dawaj pędzić dalej, zaleciałem het daleko na łąkę, odległą od Wólki o jakie 5 km. Było wieczorem 8° mrozu, a ja wyleciałem w jednej marynarce bez czapki. Zimno. Zakopałem się jak można głębiej w stóg siana – ledwie doczekałem świtu. Wylazłem z kryjówki, olszyną podążałem do domu. Spotkał mnie Fiedia, syn Laszowej, mówi, że Niemcy ustanowili się przed cerkwią, gotowi każdej chwili odmaszerować. Ot żeby to był karabin maszynowy, pół szwadrona wyłożyłby ich, nie mogłem darować swej krzywdy. Wróciłem do domu. Opowiadają mi, że wczoraj dzieci wyciągnęli nie tylko cygara, ale naboje. Policzono mnie za powstańca, legionistę, i z tego względu podnieśli taki alarm. Jak ja uciekłem, to Niemcy ustawili wartę i przez całą noc oczekiwali napadu. Nie domyśliłem się tego, byłbym wypłatał figla.

27 luty.

Mama od tygodnia jest chora, podobno tyfus, teraz wszyscy chorują na tyfus. Latałem dziś do Kleszczel po wino dla mamy. Ciągle gorączkuje, to tego to owego, a tu oprócz kartofli nic a nic niema. Podobno mama ma trochę pieniędzy, ale żałuje sobie nawet na wino, ledwie namówiłem na kupno wina. W dzień jako tako, ale w nocy to zupełnie spokoju nie ma, a tu Mateusz wyjechał do Widowa i podobno także leży na tyfus. Nocą mama ciągle zrywa się z pościeli, coś bełkocze niezrozumianego, dobrze, że choć jest tu wuj – pomaga mnie, a czasem po trosze leczy, mama mówi, że trochę lepiej, ja w to zupełnie nie wierzę. Ciężko tu, widzi się naokoło siebie tylko nędzę, jak z tego wyjść, nie mam zielonego pojęcia. W dzień byłem u Laszowej. Tam dobrze. Zajadają sobie mięso, a teraz mięso ma taki przyjemny zapach, widać, że nie braknie im chleba. Nigdy nie byłem zazdrosny, ale teraz zaczynam zazdrościć. Drugim takim bogatym jest Julian, on tu pozostał, nie wyjeżdżał, ma wszystkiego pod dostatkiem. Podobno, gdy zaczęli wracać uciekinierzy, to mawiał: „Jakie ich licho tu niesie, czy nie mogliby być w Rosji”. Widocznie za mało Julian miał władzy, skoro ludzie, nie zważając na nic, wracają do domów. Pomogłem dziś wujowi trzeć drzewo. Oj, jaka to trudna robota, sił nie wystarcza. Kilka razy podniosłem piłę i już więcej nie mogę. Wuj powiada, że takiego robotnika nie warto hodować, bo sam sobie na chleb nie zarobi. Stołujemy się razem z wujem, właśnie to mnie boli, bo

eprasa.pl f6a244858b

chociaż mama mówi, że kartofle i chleb jednocześnie spożywa się swoje i mamy, to wuj czas od czasu daje poznać, że jestem mu ciężarem. Nieprzyjemnie. A dziś przyjeżdżał kuzyn Atanazy, miał nam przywieźć parę kloców, bo Mateusz zabrał konia do Widowa i nie wraca. Pojechaliśmy do lasu wszyscy trzej, ja, kuzyn i wuj na dwie fury. Włożyliśmy na furę po klocu i wieziemy. Nasze zgliszcza na wzgórzu, wuja w dole, gdy zaczęli podjeżdżać, to wuj pojechał na dół, a za nim kuzyn. Trudno, minęli nasze zgliszcza, stanęli naprzeciw zgliszcz wuja, przecież trudno zawracać pod górę konia z klocami, trzeba wyrzucać i wyrzucili kloce dla wuja. Więcej do lasu nie pojechałem, a poszedłem do Laszowej. Bo jakże, ja wujowi tak dużo pomagałem, a on pożałował mi kloca. Wuj nazwał mnie nygusem i na tym koniec.

1 marca.

Mamie trochę lepiej, przestała bredzić, ale jest osłabiona, dobrze, co nie bredzi. Wczoraj było wyraźne polepszenie – może wyzdrowieć. Przychodziła dziś rano Natalka, córka Juliana, prosiła bym pojechał do jej krewnych do Widowa, nakazać, by przyjechali, bo ojciec i matka bardzo chorzy, poszedłem tam. Mieszkali obok cerkwi, w domu psalmisty (swój był spalony) zajmowali cały dom. Prawda, dom był stary, zimny, ale zawsze miał dwa pokoje i kuchnię, a na taki czas to wielka wygoda. Wszedłem do pokoju i zdziwiłem się. „Czemu nie rozebrałaś, Natalko, chorych? I jak dawno tak leżą?”. Natalka mówi wolno: „Nie rozebrałam dlatego, że nie chcieli, a leżą tak od tygodnia”. Zdziwiłem się jej nieczułości względem swych rodziców. Julian jak i jego żona mnie nie poznali, zresztą zdawało się, że prędko kończą swe porachunki z tym światem, a niebawem przejdą do innego może lepszego świata, ale pojechałem. Wróciłem późno wieczorem, Julian już nie żył. Przypomniało się mi, jak Julian żałował, że zjeżdżają się uciekinierzy, uważał, że mu mało będzie gruntu, łąki. Masz teraz, pozostawiłeś wszystko nie wiadomo komu, bo córek dorosłych tylko dwie, a chłopcy jeszcze małe. Uciekłem do domu, jakoś smutno mi było i jest. Staram się zapisać wydarzenia dnia i walę spać.

3 marca.

Dziś odbył się pogrzeb Juliana i jego żony zmarłej wczoraj rano, przybyło sporo krewnych Juliana, wyprawiono suty obiad, na obiedzie byłem również i ja wraz z Mateuszem, który wczoraj przybył z Widowa. Na obiedzie wszystkim dano drewniane łyżki, mnie i bratu metalowe, później podano strawę, nam podano w osobnych talerzach – przeciw czemu zaprotestowaliśmy, ani ja, ani brat nie chcemy niczym się wyróżniać, bo to jakoś i nieładnie, może nie tak nieładnie, jak okropnie nie lubię wyróżnień, po prostu wtedy wstydzę się. Po obiedzie wszyscy zaczęli się rozchodzić i rozjeżdżać, Natalka prosiła mnie, abym przyszedł dziś do nich na noc, bo powiada, że okropnie się boją same, a ludzie wszyscy się rozjadą. Powiedziałem jej, aby przyszła wieczorem i zaprosiła mnie wobec mamy, a na pewno pójdę. Naumyślnie tak powiedziałem, obawiałem się, aby mama i brat nie posądzili mnie o niemoralność. Natalka przyszła wieczorem przed chwilą i swą prośbę powtórzyła wobec mamy. Mama nie tylko że pozwoliła, a jeszcze przynagla, bym prędzej odchodził, powiada, że one nie tylko w nocy, a teraz już się boją. Mateusz opowiadał o swej chorobie i buduje plany na przyszłość. Mama jest zupełnie zadowolona, uśmiecha się swymi wychudłymi ustami, wujek zaś najspokojniej podkpiwa nad planami brata.

15 kwietnia.

Ledwie dziś wziąłem się za ołówek, by zanotować, co było przez te kilka tygodni. Zaraz jak mama trochę wyzdrowiała, zachorowałem na tyfus ja, powiadają, że bardzo ciężko chorowałem, gdy miałem największą gorączkę, to w ciągu 9-ciu dni nic oprócz wody nie brałem do ust, wszyscy przez ten czas tracili nadzieję, iż wyzdrowieję. Przez ten czas uciekło dużo wody. Już nastała polska władza, przechodzą polskie wojska, powiadają, że Polacy pójdą aż do Moskwy. Mama opowiada, że policja aresztowała Bolka, Maksyma, Jakuba i innych, wszyscy są oskarżeni o bandytyzm, podobno w nocy z 5 na 6 czerwca zrobili zbrojny napad na niejakiego Piotrowskiego z Knoryd. Weszli do mieszkania podczas kolacji domowników, odpędzili rodzinę Piotrowskiego od jadła, i sami zasiedli do stołu, jedni zajadali kolację, drudzy zaś zabierali rzeczy z mieszkania co cenniejszego, chomąta, w ogóle wszystko co natrafili, ogołocili Piotrowskiego doszczętnie. Podobno Piotrowski poznał młynarza z Dubiażyna, zameldował policji, a młynarz wydał resztę. Na Maksyma policjanci nałożyli chomąt i pędzili, a właśnie przed paru dniami zachorował – nie zważali na to, zabrali chorego. Jestem bardzo osłabiony, z trudem piszę. Prawie zupełnie chodzić nie mogę, tak tylko stąpię kilka kroków po pokoju i znowu siadam. Przychodzi dziś Kasjan, brat Maksyma i Mitki. Opowiadał, jak zabierali Maksyma i jak zmarł Mitka. O śmierci Mitki od czasu mojego oprzytomnienia nikt nic nie mówił, wiedzieli, że lubiałem go i dlatego oszczędzono mnie, obawiały się pogorszenia stanu mego zdrowia. To też gdy Kasjan powiedział mi o śmierci Mitki, jakiś ból ścisnął mi wnętrzności, zrobiło się niedobrze. Bo trzeba wiedzieć, że Mitka mój kolega z dawnych lat, razem z nim pasałem woły, nawet jeszcze do pasania wołów znaliśmy się, bo była to właściwie pierwsza znajomość przed wszystkimi znajomościami. To też gdy umierał, jak powiada Kasjan, to przez całe dwie godziny wzywał mnie, abym ratował go od śmierci. I właśnie umierając powiedział Kasjanowi, że on rozmyślnie nie chce mnie zawołać na złość, aby prędzej zmarł. To rozgoryczyło Kasjana. Siedzieliśmy obydwa i płakali. Szkoda Mitki, żebym przynajmniej mogłem wtedy pójść i pożegnać go przed śmiercią, ale gdzie tam, sam leżałem bez pamięci. Oprócz tego wczoraj zmarła Kasjana żona, chorowała na tyfus, zdaje się, że dziś kończy wujek Kasjana. Oj bieda, ludzie padają jak muchy, aż dreszcz przechodzi po plecach. Właśnie siedzimy z bratem i omawiamy wypadki dni ostatnich, aż tu nagłe pukanie w okno – „Kto tam?”. „To ja, Kasjan, niech przyjdzie wasza matka, zmarł wujek”. Jeszcze nie oprzytomnieliśmy, a tu znowu pukanie – „Kto tam?”. „To ja, Prokop, przed chwilą zmarła mi żona, niech przyjdzie wasza stara i pomoże mi obrządzić zwłoki”. Odszedł. Paniczny strach. „Co to będzie dalej? – zadaje brat pytanie. – Kiedy ci ludziska wejdą w normalność bytowania?”. Brat mówi o szarości życia wiejskiego, o nędznej egzystencji, nareszcie mówi, że są i dobre strony życia wiejskiego, tylko trzeba umieć wykorzystać tę dobrą stronę.

Nic nie rozumiem, zajęty jestem Mitką – nie mogę go odżałować, mówię to bratu, odpowiada, że wszystko się przemiele i z tego mąka będzie.

Ciąg dalszy w następnych numerach.

Poprzednie fragmenty, wg chronologii, w numerach 2 i 3/2025 oraz 3/2020.

eprasa.pl f6a244858b

З організованого життя над Бугом і Нарвою

Союз українців Підляшшя

«Гілочка» на Зелених святах у скансені

7 червня у Підляському музею народної культури у Василькові коло Білостока відбувся фестиваль «Зелені свята в скансені». Серед виконавців був український дитячо-молодіжний гурт «Гілочка» з Черемхи, що діє при Союзі українців Підляшшя. Традиційно на заході свої ремесла представили народні майстри, а також відбувся ярмарок регіональних продуктів.

«Родина» виступила у Вилінові

8 червня першого дня Святої Трійці (підляське *Клєчанє*) коло сільської світлиці у Вилінові в ґм. Мельник відбувся сімейний пікнік з нагоди Зелених свят. Були концерти колективів, розваги для дітей та почастунок, який підготував Гурток сільських господинь «Золоте колосся» у Вилінові.

Серед виступаючих був український фольклорний колектив «Родина» з Дуб'яжина, який діє при Союзі українців Підляшшя. Окрім того заспівали місцеві «Вереси» і «Незабудки» з Нурця Станції, а також заграли акордеоністи.

«Добрина» з Баштою в Казимежі

27-29 червня у Казимежі над Віслою проходив 59-ий Загальнопольський фестиваль капел та народних співаків. Це найпрестижніший конкурс, що представляє традиційну музику. Найвищу нагороду – Золоту Башту в категорії «співочі колективи» – отримав на ньому український фольклорний ансамбль «Добрина» з Білостока, що діє при Союзі українців Підляшшя.

На фестивалі в Казимежі «Добрина» виступала вдруге. Вперше вона поїхала на конкурс в 2017 р., займаючи друге місце. Тим разом український колектив з Підляшшя виспівав Гран-прі.

Група дуже добре приготувалася до виступу, проводивши часті репетиції, у тому числі в Загороді в Козликах. Спеціально до Казимежа учасники гурту вибрали три пісні з Підляшшя. Окрім того поміняли сценічні костюми на більш старовинні, підляські. У старих скринях вони знайшли колишні вишивані сорочки та «саяни», тобто традиційні підляські спідниці.

Башта це мрія всіх колективів, що виступають у Казимежі. Раніше, у 2022 р., найвищою нагородою Загальнопольського фестивалю капел та народних співаків удостоєно інший український ансамбль з Підляшшя – «Родину» з Дуб'яжина.

Підляські колективи в Круклянках

5 липня підляські колективи виступили на фестивалі «Етно Мандрівка 2025. Чарівна Купальська Ніч», який відбувся у Круклянках на Мазурах на пляжі біля озера Ґолдапіво. Це були Український ансамбль пісні і танцю «Ранок» з Більська, який діє при Союзі українців Підляшшя, та гурт «Вервочки» з Вуорлі.

Молодь з «Ранку» виступила з традиційними піснями і танцями, а крім того показала обряд пускання вінків на воду. З черги дівчата з «Вервочок», які вже багато років співпрацюють з Союзом українців Підляшшя, заспівали естрадні українські пісні.

Захід організувало Об'єднання українців у Польщі Гурток у Круклянках.

«На Івана, на Купала»

19 липня на водосховищі Бахмати поблизу Дубичів Церковних відбувся найбільший захід просто неба Союзу українців Підляшшя – Український фестиваль «На Івана, на Купала» (*на фото*). Його програма включала традиційні від років елементи, тобто ярмарок народних ремесел, зокрема вишивки, кераміки, показ художнього ковальства та гончарства, майстер-класи з українських традицій – плетіння вінків, а та-

eprasa.pl f6a244858b

кож концертну частину, яка почалася ходом гуртів-учасників фестивалю у напрямку сцени. З українськими народними та естрадними піснями виступили ансамблі, що діють при Союзі українців Підляшшя, а також солісти і колективи з регіону – переможці Конкурсу української пісні «З підляської криниці». Були й гості з України – ансамбль «Ранкова роса» з Рівного, який виступив також на фестивалі «Підляська октава культур». Для молоді заграв гурт «Гаразд» з Гданська, а після його дуже вдалого концерту відбувся очікуваний глядачами мальовничий купальський ритуал з пусканням вінків на воду. Захід закінчився концертом у виконанні відомого гурту «Гойраки» з Більська, який зараз виступає з солістками з колективу «Кресовки», а також забавою з ді-джеєм Кріссом.

Український фестиваль зорганізував Союз українців Підляшшя у співпраці з Ґмінним осередком культури, спорту і рекреації в Дубичах Церковних у рамках проєкту «Фестивалі української культури і традиції на Підляшші» завдяки дотації з державного бюджету. Окрім того «На Івана, на Купала» фінансово підтримали Підляське воєводство, а також ґміни Дубичі Церковні та Більськ Підляський.

Підляські колективи на майстер-класах

21-25 липня в осередку «Rozłogi» біля Городка в Книшинській пущі ансамблі «Ранок» з Більська і «Гілочка» з Черемхи побували на виїзних майстер-класах. Учасники обох колективів, які діють при Союзі українців Підляшшя, поповнювали і вдосконалювали репертуар, а також відпочивали на природі та інтегрувалися.

«Ранок» і «Гілочка» працювали окремо за своїми програмами. Репетиції вели керівниці гуртів – Єлизавета Томчук та Ірина Вишенко. З черги з танцюристами з «Ранку» працював інструктор-хореограф Борис Бунь з України.

Виїзні майстер-класи пройшли в рамках проєкту Союзу українців Підляшшя «Діяльність аматорських художніх колективів» дякуючи дотації Міністра внутрішніх справ і адміністрації РП.

Збори Головної управи СУП

26 липня в осідку Союзу українців Підляшшя у Більську відбулися збори головної управи організації та координаторів заходів у рамках проєкту «Фестивалі української культури і традиції на Підляшші». Мали вони на меті, перш за все, дискусію на тему переваг та недоліків в організації останнього Українського фестивалю «На Івана, на Купала», який відбувся тижнем раніше. Учасники зустрічі говорили про те, на що варто звернути увагу, організуючи цей великий фестиваль у наступному році. Окрім того розмовляли вони про новий захід Союзу українців Підляшшя, що його українське середовище планує провести у співпраці з Кліщелями на водосховищі у Рипчичах на закінчення літа **30 серпня**.

Підляський науковий інститут

На засіданні комісії меншин Сейму РП про передачі для меншин у публічних медіа

3 червня директор Підляського наукового інституту д-р Григорій Купріянович дистанційно взяв участь у засіданні Комісії національних та етнічних меншин Сейму РП. Засідання було присвячене розгляду інформації Крайової ради радіомовлення та телебачення щодо програм для національних і етнічних меншин та громадськості, що використовує регіональну мову, у публічних медіа – підсумок 2020-2024 років та плани на майбутнє.

Д-р Г. Купріянович, як співголова Спільної комісії уряду та національних і етнічних меншин і представник української меншини в цій комісії, окрім зауважень щодо самої інформації, звернув увагу на те, що система передач для меншин у Польщі, яка була сформована в 1990-х роках, є стабільною і не зазнала значних змін за останні 25 років, водночас ринок медіа та технічні можливості суттєво змінилися. Як приклад він навів Польське телебачення, де в 1990-х роках було три канали, а зараз їх біля десяти. Він запропонував створити канал Польського телебачення, адресований меншинам. Він також звернув увагу на необхідність мовлення для меншин на загальнопольських каналах, що особливо важливо для розсіяних меншин, тим більше, що є меншини, які не мають жодних передач у публічних медіа. Він зазначив, що проблемою є питання, хто взагалі вирішує, що передача для меншин має транслюватися, як довго, коли та за яких умов. Він зазначив, що помітною є нестача матеріалів про життя меншин (окрім релігійного життя) у загальних новинних програмах, що призводить до ґеттоізації меншин та їхньої маргіналізації в громадському житті. Він наголосив, що також надзвичайно важливо створювати передачі про меншини, звернені до більшості, але зазначив, що це не може відбуватися за рахунок передач, звернених до меншин та мовами меншин. Він також порушив питання звернених до меншин релігійних передач у публічних медіа, звернувши увагу на необхідність використання мов меншин у цих передачах.

Колеґіум Східної Європи передав свої публікації бібліотеці ПНІ

На початку червня бібліотека Підляського наукового інституту поповнилася кількома десятками публікацій, виданих Колеґіумом Східної Європи ім. Яна Новака-Єзьоранського у Вроцлаві. Подаровані публікації стосуються української, білоруської та литовської тематики, а також містять твори художньої літератури.

Бібліотека Підляського наукового інституту нараховує вже понад тисячу видань. Її існування фінансується завдяки дотації Міністра внутрішніх справ і адміністрації.

На зустрічі з Омбудсменом

10 червня директор Підляського наукового інституту д-р Григорій Купріянович взяв участь у зустрічі Омбудсмена (Упо-

eprasa.pl f6a244858b

вноваженого з громадянських справ) проф. Марціна Вйонцека з членами Спільної комісії уряду та національних і етнічних меншин, які представляють меншини. Під час зустрічі д-р Г. Купріянович, як співголова Спільної комісії уряду та національних і етнічних меншин та представник української меншини в цій комісії, разом з іншими членами Спільної комісії, присутніми на зустрічі, представив Омбудсменові ключові для меншин питання. Найважливіші із них, порушені під час зустрічі, це: освіта національних і етнічних меншин та громадськості, що використовує регіональну мову; діяльність, спрямована на захист, збереження та розвиток культурної ідентичності національних і етнічних меншин та громадськості, що використовує регіональну мову (включаючи модель організації культурного життя меншин), присутність національних і етнічних меншин та громадськості, що використовує регіональну мову, у публічних засобах масової інформації, а також політичне представництво національних та етнічних меншин. Д-р Г. Купріянович наголосив, що позиції, які висловлює Омбудсмен, є надзвичайно важливими в діяльності представників меншин, спрямованій на реалізацію прав національних та етнічних меншин у Польщі.

На засіданні Спільної комісії уряду та меншин

11 червня директор Підляського наукового інституту д-р Григорій Купріянович взяв участь у LXXXVIII засіданні Спільної комісії уряду та національних і етнічних меншин та головував на ньому.

Під час засідання було порушено низку питань надзвичайної важливості для меншин. Було призначено склад робочої групи Спільної комісії уряду та національних і етнічних меншин для підготовки проєкту змін до Закону про національні і етнічні меншини та регіональну мову. Представлено інформацію про роботу над проєктом державного бюджету на 2026 рік та про обсяг коштів, запланованих Міністерством внутрішніх справ і адміністрації на виконання завдань, спрямованих на захист, збереження та розвиток культурної ідентичності національних і етнічних меншин та збереження та розвиток регіональної мови, а також про напрямки роботи над положенням про принципи надання дотацій МВСіА на 2026 р. Було представлено інформацію від Міністерства культури і національної спадщини щодо передумов реформи суспільних медіа. Надано інформацію про роботу над відповіддю уряду на підготовлений наприкінці 2023 р. меншинною частиною СКУіНіЕМ «Початковий баланс», в якому зазначено найважливіші проблеми, з якими стикаються меншини в різних сферах. Було також представлено пропозиції щодо змін до Регламенту Спільної комісії уряду та національних і етнічних меншин. Важливою темою була інформація про діяльність постійної групи СКУіНіЕМ з питань освіти, яка розпочала роботу у 2024 р. Також було прийнято чотири опінії СКУіНіЕМ щодо розпоряджень Міністерства національної освіти.

У пункті порядку денного «Різні питання» було порушено низку важливих питань. Серед них були проблеми, що мають велике значення для української меншини: питання участі представників держави у відзначенні історичних подій, важливих для української меншини (зокрема в Сагрині), питання ексгумації українських жертв польсько-українського конфлікту на території Республіки Польща, проєкт встановлення оглядової вежі на вершині св. Гори Явір та створення освітньої стежки, присвяченої барським конфедератам, а також нове питання операції, спрямованої проти української меншини в Польщі, що полягає у фальсифікації документів, веб-сайтів та профілів у Фейсбук українських організацій у Польщі та їхніх членів. Насамкінець було обговорено питання святкування ювілеїв: 20-ї річниці прийняття Закону від 6 січня 2005 року про національні і етнічні меншини та про регіональні мови та 20-ї річниці СКУіНіЕМ.

На міжнародній конференції у Цєхановці

12-13 червня науковий співробітник Підляського наукового інституту д-р Григорій Купріянович взяв участь у Міжнародній конференції «Сільська місцевість у Польщі та сусідніх країнах 1944-1989 – суспільство та економіка», яка відбулася в Музеї рільництва ім. о. Кшиштофа Клюка в Цєхановці. У конференції взяли участь дослідники з різних дослідницьких центрів з Польщі, а також з Литви, України, Угорщини, Латвії та Білорусі.

Д-р Григорій Купріянович виступив з доповіддю на тему «Вплив повоєнних переселень та депортацій українського населення Холмщини та Південного Підляшшя на функціонування Православної Церкви». Він також головував на одній із панелей конференції та брав участь у дискусіях. Історії Підляшшя

eprasa.pl f6a244858b

стосувалися також дві інші доповіді: проф. д-р габ. Яугєн Міранович (Університет у Білостоці) представив доповідь «Соціальні та культурні наслідки змін в економічному житті сільського населення східної Білосточчини в 1945-1980 роках», а Славамір Іванюк (Державний архів у Білостоці) доповідь «Сільський характер шкільництва з білоруською мовою на Білосточчині в 1944-1989 роках».

Організаторами конференції були: Музей рільництва ім. о. Кшиштофа Клюка в Цєхановці, Департамент культури та спадщини Маршалківського управління Підляського воєводства в Білостоці, Кафедра військової історії Інституту історії та архівної справи Університету Миколая Коперника в Торуні та Головна управа Польського історичного товариства. Науковим керівником конференції та автором концепції була проф. д-р габ. Дорота Міхалюк з Університету Миколая Коперника в Торуні.

Перше читання проєкту поправки до закону про меншини

25 червня директор Підляського наукового інституту д-р Григорій Купріянович взяв участь у засіданні Комісії національних та етнічних меншин Сейму РП, під час якого відбулося перше читання депутатського проєкту закону про внесення змін до Закону про національні і етнічні меншини та про регіональну мову, який передбачає надання Канцелярією Сейму мериторичної та організаційної підтримки представникам національних і етнічних меншин та громадськості, що використовує регіональну мову, які є членами Спільної комісії уряду та національних і етнічних меншин. Представницею депутатів, які подали проєкт закону, була Барбара Окула родом з Сім'ятич.

Д-р Г. Купріянович, як співголова Спільної комісії уряду та національних і етнічних меншин, виступив під час засідання, обґрунтувавши необхідність прийняття поправки до Закону про меншини. Комісія національних та етнічних меншин Сейму РП ухвалила проєкт змін до закону у першому читанні.

Видання видавництва «Пам'ятки України» у бібліотеці ПНІ

25 червня на руки директора Підляського наукового інституту д-р Григорія Купріяновича були передані для бібліотеки Інституту видання київського видавництва «Пам'ятки України». Книжки пере-

дала делегація видавництва, у склад якої входили: директор видавництва «Пам'ятки України» Валентин Кондратюк та Анатолій Сєриков, головний редактор журналу «Пам'ятки України», головний редактор Українсько-Польського Консорціуму «Landmarks & Concordia», Президент правління Польсько-українського фонду миру «Конкордія 818». Серед переданих публікацій цінні видання про історію і культуру України та публіцистичні і літературні твори українською, польською та англійською мовами.

Встановлено склад Капітули Підляської науково-літературної нагороди за 2025 р.

У червні та липні встановлено склад Капітули Підляської науково-літературної нагороди за 2025 рік. Рішення з цього приводу прийняли управи суб'єктів, які заснували Нагороду, тобто Підляського наукового інституту та Союзу українців Підляшшя. У склад Капітули увійшли чотири особи, заангажовані у діяльність задля збереження та розвитку української мови і культури Підляшшя: д-р Андрій Артем'юк, д-р Григорій Купріянович, д-р Микола Рощенко та Марія Рижик. Публічне завдання «Промоція української мови та культури Підляшшя» співфінансується із фондів Підляського воєводства.

Метою Підляської науково-літературної нагороди є промоція української мови та культури Підляшшя шляхом вшанування та нагородження людей, які відіграють важливу роль у функціонуванні, збереженні, дослідженні та розвитку української культури та мови Підляшшя. Премія була заснована у 2022 р. Підляським науковим інститутом та Союзом українців Підляшшя. Була вже присуджена тричі – у 2022-2024 рр., загалом нею нагороджено 10 осіб.

Видання Українського Православного Вікаріату в Румунії в бібліотеці Інституту

У перших днях липня бібліотека Підляського наукового інституту збагатилася виданнями Українського Православного Вікаріату в Румунії. Серед публікацій «Молитовник», виданий у 2023 р. Хрестовоздвиженьскою українською православною церквою міста Сигот на Мармарощині, який містить молитви українською і церковнослов'янською мовами, книжка о. прот. д-ра Миколи Лаурука «Св. Паїсій Величковський. Науки і Акафісти», буклетик про українську православну церкву в Сигеті та настінний український православний календар на 2025 р. чи збірник статей о. прот. д-ра Миколи Лаурука «Зі скарбів православної віри».

Український Православний Вікаріат в Румунії функціонує у структурах Румунської Православної Церкви. Був він відновлений у 1990 р., цього року відзначає ювілей 35-ліття відновлення. У склад Вікаріату входять українські православні парафії в різних регіонах Румунії, зокрема на Мармарощині. Цю церковну структуру Румунського патріархату очолює о. прот. д-р Микола Лаурук з Сиготу. Вікаріат проводить також активну видавничу діяльність.

Зустріч з представниками Союзу українців Румунії в Сиготі Мараморському

3 липня в Сигеті-Мараморському (Румунія) директор Підляського наукового інституту д-р Григорій Купріянович провів зустріч

eprasa.pl f6a244858b

з представниками керівництва Союзу українців Румунії. Зустріч відбулася в осідку Марамуреської філії СУР. Взяла в ній участь делегація Союзу українців Румунії у складі заступника голови СУР Івана Рекало, голови Марамуреської філії Союзу українців Румунії Мирослава Петрецького та голови Союзу жінок-українок Румунії (СЖУР) Мірели Чукур.

Під час зустрічі представники СУР ознайомили д-ра Г. Купріяновича з діяльністю Союзу українців Румунії, зокрема у сфері освіти українською мовою, видавничої діяльності – виданням книг, журналів та преси українською мовою. М. Петрецький представив діяльність Мармуреської філії СУР та місцевих організацій, що входять до її складу. Передано українські видання з Румунії, які поповнять бібліотеку Підляського наукового інституту. Зі свого боку д-р Г. Купріянович розповів про життя української громади в Польщі, зокрема на Підляшші. Висловив надію на співпрацю між українцями Польщі та Румунії, обмін досвідом та підтримку в контексті функціонування в структурах Європейського Союзу. Подарував також для Союзу українців Румунії українські видання з Підляшшя.

Мармарощина – це регіон на території Румунії при кордоні з Україною, розташований у Карпатах на лівобережжі ріки Тиса. Проживає там біля 30 тисяч автохтонного українського населення, яке зберігає свої оригінальні традиції, культуру, мову. Існує там мережа українських організацій, освіта українською мовою, видаються численні українські видання. Українська меншина в Румунії має також свого представника в румунському парламенті.

Бібліотека ПНІ збагатилася виданнями Союзу українців Румунії

На початку липня бібліотека Підляського наукового інституту поповнилася численними виданнями Союзу українців Румунії. Ця найбільша організація української національної меншини в Румунії проводить дуже активну видавничу діяльність, що є можливим завдяки підтримці румунської держави. Серед переданих видань книжки, присвячені українській культурі, публіцистиці, дитячі видання, словники, буклети, диски. Є також підбірка часописів видаваних СУР, як «Вільне Слово», «Український Вісник», «Бджілка», «Дзвоник», «Наш Голос».

Сенат прийняв зміну Закону про нацменшини

17 липня директор Підляського наукового інституту д-р Григорій Купріянович взяв участь у засіданні Комісії з питань місцевого самоврядування та державного управління Сенату Республіки Польща, яке було присвячено розгляду Закону про внесення змін до Закону про національні та етнічні меншини та регіональну мову, який був прийнятий Сеймом **9 липня 2025 р.** Дотепер меншинні члени СКУіНіЕМ не мали жодної адміністративно-офісної чи експертної підтримки. Ініціатором цієї зміни Закону про меншини був – у відповідь на постуляти представників меншин у СКУіНіЕМ – Маршалок Сейму Шимон Головня. Ідею прийняття зміни закону підтримали міністр внутрішніх справ і адміністрації Томаш Семоняк та співголова СКУіНіЕМ з боку уряду Томаш Шиманський.

Д-р Г. Купріянович, як співголова Спільної комісії уряду та національних і етнічних меншин, виступив під час засідання Комісії з питань місцевого самоврядування та державного управління Сенату, стверджуючи, що ця зміна Закону про меншини є важливою, оскільки вона надає можливість створити умови для ефективного та результативного функціонування меншинної частини Спільної комісії уряду та національних і етнічних меншин після майже 20 років існування цього органу. Виступили також співголова СКУіНіЕМ з боку уряду і державний секретар у МВСіА Томаш Шиманський, радник Маршалка Сейму з питань національних та етнічних меншин Ришард Ґалля та юрист Канцелярії Сейму Бартош Вілк. З боку меншинної частини СКУіНіЕМ також була присутня представниця караїмської меншини Маріоля Абкович. Комісія підтримала прийняття закону: 13 голосів «за», 1 утримався. Того ж дня закон обговорювався на пленарному засіданні Сенату. Представив його як сенатор-доповідач заступник маршалка Сенату Мацей Живно з Білостоку. Сенат ухвалив законопроєкт 54 голосами «за» та 27 утрималися. Закон був підписаний Президентом Республіки Польща Анджем Дудою **24 липня**.

Представники Підляського наукового інституту на Лемківській Ватрі в Ждині

18-20 липня представники Підляського наукового інституту – директор ПНІ д-р Григорій Купріянович та голова Наукової ради ПНІ проф. Роман Ви-

eprasa.pl f6a244858b

соцький – взяли участь у 43-ій Лемківській Ватрі в Ждині. Організатором цього заходу, який відіграє фундаментальну роль у збереженні культурної спадщини лемків, від понад 30 років є Об'єднання лемків.

19 липня директор ПНІ д-р Григорій Купріянович взяв участь у відкритті 43-ї Лемківської Ватри: вшануванні жертв акції «Вісла» і жертв російської агресії проти України та урочистому відкритті заходу на Ватряній сцені. Звернувся зі словом до учасників. У першу чергу подякував лемкам за Ватру, за те, що вже 43-ій раз також українці з інших регіонів можуть вчитися від лемків, як зберігати свою мову, культуру, традицію; за 35 років Об'єднання лемків. Згадав про особистий ювілей: 40 років тому – у 1985 році – як 17-літній хлопець вперше був на III Лемківській Ватрі і там молодою людиною родом з Підляшшя вчився від лемків, як зберігати свою культуру, традицію, пам'ять, віру предків і зараз подякував за це. Як співголова Спільної комісії уряду та національних і етнічних меншин нагадав, що цього року відзначали ми ювілей 20-ліття закону про національні і етнічні меншини, а невдовзі відзначати будемо 20 років діяльності Спільної комісії уряду та національних і етнічних меншин. Висловив надію, що незабаром відбудуться законодавчі зміни, які створять меншинам у Польщі кращі умови для збереження власної ідентичності, культури і мови. Підкреслив, що перший крок зроблено – двома днями раніше Сенат РП прийняв закон про зміну закону про меншини, який був ухвалений Сеймом **9 липня** цього року. Завершуючи, нагадав, що зараз воїни ЗСУ захищають Україну та всю Європу перед російською агресією, підкреслив, що ця війна – це не лише війна за кордони чи територію, але це війна за ідентичність, за право бути собою, а участь у ній українців з Польщі – це з одного боку допомога тим, які там борються, а з другого – це також збереження нашої ідентичності, культури, традиції, мови. На кінець передав учасникам Ватри вітання від українців Підляшшя, які також присутні на Ватрі, нагадуючи, що цього ж дня в Дубичах Церковних відбувається найбільший культурний захід на Підляшші – Український фестиваль «На Івана, на Купала».

Останнього дня Лемківської Ватри проф. Р. Висоцький та д-р Г. Купріянович взяли участь у недільній архиєрейській Літургії у ждинській православній церкві Покрова Пресвятої Богородиці, яку очолював православний архиєпископ Перемиський і Горлицький Паїсій.

Перше засідання Капітули Підляської науково-літературної нагороди у 2025 р.

25 липня в Більську в осідку Союзу українців Підляшшя відбулося перше у цьому році засідання Капітули Підляської науково-літературної нагороди. Взяли в ньому участь усі члени Капітули: д-р Андрій Артем'юк, д-р Григорій Купріянович, д-р Микола Рощенко та Марія Рижик.

У 2025 р. Нагорода присуджуватиметься у двох категоріях. Категорії, в яких вона буде присуджуватися, визначатимуться Капітулою Нагороди. Це можуть бути, наприклад: Літературна творчість, Наукова діяльність, Популяно-наукова діяльність, Публіцистична творчість, Художня творчість, Організаційна діяльність, Освітня діяльність, Діяльність у сфері місцевого самоврядування або інші категорії, встановлені Капітулою. Нагородою можуть бути нагороджені особи, які заслужені для функціонування, збереження, дослідження, творення чи розвиток культури та мови українського населення Підляшшя у відповідній категорії.

На своєму першому в 2025 р. засіданні Капітула узгодила принципи функціонування та план праці. Усталено, що друге засідання відбудеться наприкінці липня, третє – наприкінці серпня. Проведено також дискусію про кандидатів на лавреатів Підляської науково-літературної нагороди за 2025 р.

Публічне завдання «Промоція української мови та культури Підляшшя» співфінансується із фондів Підляського воєводства.

Друге засідання Капітули Підляської науково-літературної нагороди

28 липня в Кліщелях відбулося друге засідання Капітули Підляської науково-літературної нагороди. Взяли в ньому участь усі члени цього органу. Капітула вступно проголосувала кандидатури лавреатів нагороди за 2025 р. та вказала категорії, у яких вона буде присуджена. Оголошення лавреатів заплановано на кінець серпня, а церемонія вручення Нагород за 2025 рік відбудеться на початку жовтня ц. р.

Публічне завдання «Промоція української мови та культури Підляшшя» співфінансується із фондів Підляського воєводства.

Проф. Дорота Міхалюк передала видання бібліотеці Підляського наукового інституту

29 липня проф. Дорота Міхалюк з Університету Миколая Коперника в Торуні передала цікаві видання бібліотеці Підляського наукового інституту. Серед них є цінні публікації про історію Підляшшя, зокрема монографія Томаша Блащака, Ірини Матяш та Дороти Міхалюк «Іван Красковський (1880-1955): на службі Білорусі та України», а також видання про сучасність регіону, українське мистецтво та різні видання Православної Церкви.

eprasa.pl f6a244858b

Товариство Спадщина Підляшшя

Багатство літніх майстер-класів

Червень – липень це був час багатий на різного роду події, проводжені Товариством Спадщина Підляшшя, в рамках програми Національного центру культури: ЕтноПольща. Едиція 2025 завдяки фінансовій підтримці Міністра культури та національної спадщини. Відбувалися вони, у великій мірі, на білоруськомовній території, але й деякі із них пройшли на україномовному Підляшші між Бугом і Нарвою. Заходи були спрямовані до різних вікових груп – як дітей, так і дорослих.

4 червня у Фастах коло Білостока проходили керамічні майстер-класи з використанням гончарного круга. Проводила їх Павлина Горба – художниця-кераміст і скульпторка. Під керівництвом інструкторки учасники творили власні предмети (напр., миски, чашки, глечики або вази різних форм) та прикрашували їх орнаментами. Після майстер-класів вони могли лишити свої вироби, щоб їх випалити та глазурувати, завдяки чому вони стали придатними для подальшого використання.

5 червня в Крипні відбулася етноботанічна прогулянка з Улитою Харитонюк. Учні місцевої початкової школи вчилися розпізнавати рослини, довідалися також про їхнє використання, методи зберігання тощо. У другій частині діти творили гербарій та куштували трав'яні настої.

6 червня в осідку Товариства Спадщина Підляшшя проходили чергові вже майстер-класи, тим разом зі створення брошок, інспірованих природою Підляшшя – як читаємо на сайті товариства – «сповнених кольорів, текстур та історій, закарбованих у крилах метеликів та бабок». Повела їх Ельжбєта Пулкоснік (Hand-&Mind), яка від років виготовляє прикраси ручної роботи.

Під час майстер-класів його учасники робили унікальні брошки на фетрі, використовуючи нитки, скляні намистини, блискітки та натуральне каміння – матеріали, які не лише декорують, а й додають глибини та характеру роботі.

Була й теоретична частина занять – ведуча обговорила види матеріалів, що використовуються, та їх застосування у вишивці бісером, а також технічні питання: колірні композиції, способи кріплення та естетичне оздоблення. Учасники могли дізнатися, як створити візуально цілісний та довговічний у повсякденному використанні дизайн.

12 червня у сільській світлиці в Добриводі відбулися майстер-класи з вишивки хрестиком, інспірованої традиційними візерунками з тканин, виткaних методом перебору. Повела їх Магдалена Козьол, майстриня, колекціонерка та стипендіатка Міністра культури та національної спадщини.

Під час зустрічі учасники могли дізнатися про унікальні візерунки, запозичені з традиційного ткацтва, та про те, як перетворити їх на вишивку хрестиком. Це була чудова можливість поєднати ручну роботу з культурною спадщиною та надати їй сучасного виміру. Майстер-класи базувалися на публікації, створеній у рамках річної стипендії Міністра культури та національної спадщини.

Партнером в організації події був Міський осередок культури, спорту і рекреації в Кліщелях.

18 червня в Громадській початковій школі в Залуках в ґм. Городок, у рамках того ж проєкту, відбулися музичні майстер-класи з Капелою Батарея. Молодші учні школи дізналися про традиційні ігри, музику та інструменти, на яких грали їхні предки.

30 червня в Галереї ім. Слендзінських у Білостоці проходила співоча зустріч. Була вона присвячена вивченням святкових та сирітських і любовних пісень білоруською говіркою з села Раковичі, що в ґм. Ліпськ. Колишнього репертуару вчили Рената Богдан та її мама Гонората Райковська з Сімейного співочого колективу з Ракович. Ансамбль є м.інш. лауреатом нагород у категорії співочих колективів Загальнопольського фестивалю капел та народних співаків у Казимежі над Віслою (1991, 2010, 2016, 2020 рр.).

Партнером в організації події була Галерея ім. Слендзінських у Білостоці.

16 липня в осідку Товариства Спадщина Підляшшя відбулися майстер-класи для дорослих «Трави та чорна кава». Повела їх Агнешка Примака з білоруськомовних Книшевич, яка вчила зробити натуральне кавове мило та знайомила з основними принципами виготовлення очищувальних мил. Окрім того відбулася прогулянка вздовж річки Нарва, під час якої учасники збирали рослини для трав'яного чаю та трав'яного масла.

17 липня в Ґмінному осередку культури в Крипні відбулися чергові рукодільні майстер-класи – з вишивки. Повела їх співачка, дослідниця фольклору та майстриня рукоділля Улита Харитонюк. Під час зустрічі учасники прикрашали предмети побуту орнаментами, інспірованими рослинними мотивами, зокрема тими, що зустрічаються на підляських обрядових рушниках.

Співорганізатором події був Ґмінний осередок культури в Крипні.

18 липня у Фастах знову відбулися майстер-класи з Павлиною Горбою. Тим разом можна було на них навчитися працювати з плющеною глиною. Кожен учасник створив свій власний виріб, прикрасивши його рослинними мотивами з відбитками трав та листя. Під час зустрічі з'явилися цікаві тарілочки, підноси, декоративні ємності для прикрас та менші форми.

19 липня у Козликах над Нарвою проходили співочі майстер-класи під гаслом «Пісні літа». Зустріч повела Улита Харитонюк, експертка з культурології, аніматорка, співачка, яка співпрацює з багатьма музичними гуртами, водночас дослідниця традиційного фольклору, у тому числі україномовного Підляшшя. У зеленій садибі в наднарвянських Козликах вона вчила сінокісних, жнивних та ліричних пісень.

З черги **24 липня** в Малинниках відбулися співочі майстер-класи з Вірою Нічипорук і Валентиною Троц з місцевого колективу «Малинки». У програмі зустрічі були ліричні і весільні пісні.

Зустріч з традиційним ткацтвом

18 липня у білоруськомовному Левкові Старому відбулася перша з двох відкритих зустрічей з ткацтвом та майстринею-ткалею Іриною Ігнацюк. Можна було

eprasa.pl f6a244858b

під час неї довідатися, що таке багаторукавне ткацтво, які існують інші техніки ткацтва та чим вони відрізняються, які нитки використовуються для ткання покривала, а які для ткання скатертини, як влаштований ткацький верстат, скільки людей потрібно для його складання, а також як читати схеми ткацтва. Під час зустрічі учасники спостерігали за процесом ткацтва, ставили народній майстрині запитання та пробували свої сили в ткацтві.

Зустріч відбулася завдяки коштам Міністра культури та національної спадщини з Фонду промоції культури.

«Самопрядка – Фестиваль місцевих культур»

26-27 липня у рамках події «Самопрядка – Фестиваль місцевих культур» проходили заходи у партнерстві з Товариством Спадщина Підляшшя. **26 липня** відбулася прогулянка над річку Нарву, поєднана зі створенням мандалів з квітів, трав та рослин, які вдалося зібрати по дорозі. Зустріч повела Майра Войцехович. У другій частині д-р Мирослав Степанюк, голова Товариства Спадщина Підляшшя, який активно діє на користь збереження краєвиду, архітектури, культури, природи та локального туризму, пояснював, чим є культурний краєвид та яке його значення для жителів і відвідувачів регіону.

27 липня у події взяла участь Капела Батарея, яка заграла до танцю у Тростянці і Сацях. Окрім танцю були й інші розваги – м.ін. можна було скуштувати місцеву їжу, а в Сацях – подивитися тканини виткані найстаршою жителькою села. **(ред.)**

«Мінівиставка» народного ткацтва з бабиної скрині. Фото Ю. Гаврилюка

Фото Л. Лабович
Архів ПНІ, Ю. Гаврилюк

KOLPORTER

Na Podlasiu nasze pismo można kupować w kioskach i innych punktach sprzedaży prasy firmy „Kolporter" na terenie powiatu bielskiego, hajnowskiego, siemiatyckiego oraz miasta Białegostoku (np. w sklepach Arhelan, PSS Społem), a także w Centrum Kultury Prawosławnej w Białymstoku. W innych województwach: w Białej Podlaskiej, Chełmie, Gdańsku, Gorlicach, Górowie Iławeckim, Krakowie, Legnicy, Lublinie, Łodzi, Olsztynie, Przemyślu, Rzeszowie, Sanoku, Szczecinie, Warszawie, Włodawie, Wrocławiu. Najpewniejszy sposób to oczywiście prenumerata.

Український часопис Підляшшя «Над Бугом і Нарвою»
Ukraińskie Pismo Podlasia „Nad Buhom i Narwoju"

Виходить шість разів у рік ❖ Ukazuje się sześć razy w roku
PL ISSN 1230-2759

ul. Kryniczna 14, 17-100 Bielsk Podlaski, skr. poczt. 77
nadbuhom.pl nadbuhom@nadbuhom.pl (+48) 502 565 547

Редакція: Юрій Гаврилюк (головний редактор), Вікторія Гаць, Андрій Єкатеринчук, Людмила Лабович (секретар), Анна Паб'ян, Юрій Плева.
Redakcja: Wiktoria Gać, Jurij Hawryluk (Jerzy Gawryluk – red. nacz.), Andrzej Jekaterynczuk, Ludmiła Łabowicz (sekretarz), Anna Pabjan, Jerzy Plewa.

Видавець/Wydawca: Союз українців Підляшшя / Związek Ukraińców Podlasia, ul. Kryniczna 14, 17-100 Bielsk Podlaski, skr. poczt. 77 E-mail: biuro@zup.org.pl WWW: zup.org.pl

Zrealizowano dzięki dotacji z budżetu państwa ❖ Зреалізовано завдяки дотації з державного бюджету РП.
Publikacja wyraża jedynie poglądy autora/ów i nie może być utożsamiana z oficjalnym stanowiskiem Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji ❖ Публікація виражає лише погляди автора/ів і не може ототожнюватися з офіційною позицією Міністра внутрішніх справ і адміністрації.

Не всі думки висловлені на сторінках нашого часопису віддзеркалюють погляди редакції. ❖ Nie wszystkie opinie wyrażone na łamach naszego czasopisma wyrażają poglądy redakcji.

Не замовлених матеріалів не повертаємо. Редакція залишає за собою право редагувати, скорочувати тексти та змінювати заголовки. За зміст поміщених реклам та оголошень редакція не відповідає. ❖ Materiałów nie zamówionych redakcja nie zwraca i zastrzega sobie prawo ich redagowania, skracania oraz zmiany tytułów. Redakcja nie ponosi odpowiedzialności za treść zamieszczonych reklam i ogłoszeń.

Andare Studio Grafiki i Reklamy, ul. Senatorska 40/91, 00-095 Warszawa. Накład: 1200 egz.

eprasa.pl f6a244858b

ПЕРЕДПЛАТА – 2025 – PRENUMERATA

Річна передплата на **2025 р.** (6 номерів) на території Польщі коштує **70,00** PLN. При замовленні передплати за коротший період число номерів треба помножити через 14,00 злотих. Архівні номери – 4 зл. (один номер) + витрати на доставку. **Річна передплата** в Україну та Білорусь – 100,00 PLN. **Річна передплата** у інші держави – 40 EUR або $50,00, або їхня рівновартість (авіапошта).

Банківський рахунок видавця: Związek Ukraińców Podlasia, ul. Kryniczna 14, 17-100 Bielsk Podlaski, 41 1240 5253 1111 0000 5712 5402 (у назві платежу просимо вказати ім'я, прізвище і точну адресу для висилки та період, якого стосується платіж).

Формат номера для перерахунків з-за кордону: PKOPPLPW PL 41 1240 5253 1111 0000 5712 5402.

Вплати з-за кордону просимо виконувати лише безпосередньо на банківський рахунок. Про інші варіанти, будь ласка, заздалегідь домовляйтеся з Видавцем.

Організації, парафії та інші колективи можуть робити замовлення потрібної кількості примірників за окремою домовленістю про умови пересилки і оплати. З усіма запитаннями звертайтеся на е-адресу nadbuhom@nadbuhom.pl, номери телефонів (+48) 502 565 547 або 609 048 496, або пишіть листи на адресу Видавця.

Roczna prenumerata krajowa na **2025 r.** kosztuje **70,00 zł**. W przypadku prenumeraty na okres krótszy liczbę numerów należy pomnożyć przez 14,00 zł. Numery archiwalne – 4 zł (sztuka) + koszt wysyłki.

Roczna prenumerata Ukraina i Białoruś – 100,00 PLN. **Roczna prenumerata** do pozostałych krajów – 40 EUR lub 50 USD (poczta lotnicza).

Rachunek bankowy wydawcy: Związek Ukraińców Podlasia, ul. Kryniczna 14, 17-100 Bielsk Podlaski, 41 1240 5253 1111 0000 5712 5402 (w tytule wpłaty prosimy podać imię, nazwisko i adres, na który ma być wysłana prenumerata oraz okres, którego dotyczy wpłata).

Format rachunku bankowego dla wpłat z zagranicy: PKOPPLPW PL 41 1240 5253 1111 0000 5712 5402. Wpłat z zagranicy prosimy dokonywać wyłącznie na rachunek bankowy. Inne formy należy uzgadniać z Wydawcą.

Z pytaniami w sprawie prenumeraty indywidualnej, zamówień grupowych oraz pomocy w rozpowszechnianiu prosimy zwracać się na adres e-mail nadbuhom@nadbuhom.pl, numery telefonów (+48) 502 565 547 lub 609 048 496, a także listownie.

eprasa.pl f6a244858b

М. G. L. Надалъ церкви Святои Троицы ꙗ҃ х҃ м҃.

eprasa.pl f6a244858b